

LETNIK X • 1929 • ŠTEVILKA 1

MLADIKA

PETER MARKOVIČ, STRAH LJUBLJANSKIH ŠOLARJEV.

ZGODOVINSKA POVEST. — IVAN PREGELJ.

I. ISTRSKI OČENAŠ.

1. »Zbogom, očel!«

Bilo je leta šestnajst sto osemdesetega že proti koncu meseca novembra. Nad primorsko obaljo od Priluke do Reke in dalje se je še vedno smejalo najlepše jesensko nebo. Nobena mokra južna še ni burila morja in silovita kraška burja je tudi še počivala za lesovi krog Mrzle vodice in za golimi vrhovi velebitskega pogorja. Pod prijetno shlajenim obnebjem se je kodrilo morje v lahkih valovih, ki jih je gibalo povetrje od severovzhoda, sapica, ki jo zovejo tramontano ali lahko burjico — borino. Sinjina neba in svetlo zeleno morje, solnčna, skalnata obala z zelenimi rebri v zatišjih, zemlja proti Kraljevici in navzgor proti Kastavščini pa še istrski mrki in senčni breg od Lovrane do Moščenic in Beršca, vse je dehtelo kakor raj v umerjeni luči in suhem zdravju. Kakor toga bronovina je rasla iz morja zemlja na otokih. Mestoma jo je bila pokrila kakor patina zelena rast primorskega rasilinstva. Tudi okrog najbolj bridkih čeri in bregov je hotelo cvesti z belimi cvetovi: bela pena plimajočega morja, ki se je ob kamenu lomilo in sijalo vso noč. Od daleč, iz mrzlih višav je pogledovala zavistno in zlovesče v ta južni svet mrka straža kraških planin: Trstenik, Jelenec, Risnjak, Bela kosa, Ostrovec, Bitoraj, Viševica, Vaternjak in Velebit. Zjutraj in zvečer so se ozirali ribiči v čolnih z morja na te mrzle in čudne svate. Od tam se jim je spočenjala zima in nevarnost. Vedeli so, da zna od tam vsak trenutek završati jezno zračno valovje, oglasiti se v pisku in zavijanju in se vreči ploskoma niz brda na morje. Res je sunila kraška burja zadnje dni cerkvenega leta z vso silo in nenavadno naglico. Kar v trenutku se je skodrano morsko valovje nagrebenilo in odelo v strupeno zeleno barvo. Iskalo je žrtev in jih tudi našlo v zloglasni morski ožini, imenovani Senjska vrata. Življenje na morju in na obali je utihnilo, zamrlo in se skrilo v zatišje. Slej ko prej je živela le poš od Kastva na Reko. Tod so v zgodnjih urah tvorili Čiči borna bremena kuriva na trg. Morali so. Glad je hujši od najhujše burje...

Bila je prva adventna nedelja. Stari moščenški vikar fra Jože Glavinič je bil odmaševal. Še mu je bila v mislih težka beseda, ki jo je pri maši oznanil iz evangelista, da bodo znamenja na solncu, luni in zvezdah, da bo med narodi stiska in zmeda zaradi šumenja morja in valov in da bodo ljudje koprneli v strahu. Mimo takega oznanjenja je bil sivi vikar vendar prečudno veder. Z lahkim korakom proti sapi in z veselim pogovorom z nevljudno razposajenko burjo je stopal iz cerkve proti domu.

»Le sopi, deklica kraška,« je brbljal, »ribiče pač, mene pa ne boš oplašila. Pastirske poti med svoje ljudi pod Bergudom in Kremenjakom ne bom odložil. Kajpak! Da bi mi višavski Caheji pozabili, kako je še vedno Bog v nebesih, pa da imajo za sveči adventni čas tudi še svojega plovana v Moščenicah. Amen in Bog! Takoj po obedu pojdem na poš.«

Tako se je odločil in vestno sporočil svoji čudaški strežnici Terezi, ki jo je sicer imenoval redno le »uskoka«, ker je bila po rodu iz Senja.

»Nuj, kaj zijate, uskok,« je dejal, »mar Vam kar všeč ne bo? Da odhajam v gore? Mar ne veste še, da je taka moja navada vsako leto? Navada? Dolžnost, bom dejal, amen in Bog!«

Ne da bi mu mrki »uskok« le z besedico ugovarjal, se je vikar vendar še nekako jadil:

»Nuj! Moj letni obisk Gornjemu selu pod Učko, ki me je rodilo, Vam menda pač ne bo v pohujšanje. Tri dni bom zdoma, to je, amen in Bog. Vse drugo pa naj Vas nič ne skrbi. Rodili se te dni v Moščenicah nima nihče namena, umreti se pa tudi nikomur ne mudi, prisežem.«

Za vsako silo, je menil še dalje, so v Moščenicah še trije korarji, visokočastiti gospodje, con permesso — z dovoljenjem, vsi trije mlajši mimo njega, in kakor mu je dolžnost, jih je obvestil, da bo odsoten, pomoči, con permesso, pomoči in službe prosil pa kar nič, ker roka roko umiva, amen in Bog.

Zgovoren kakor je bil z vsem svetom in s samim seboj, je vikar po obedu res odšel iz Moščenic, za prva dva dni po duhovskem opravku, kakor je »uskoku« odhajaje še enkrat povedal, za tretji dan pod Učko k rojakom. Za to zimo, je dejal; če umre, ali naj kar tako odplove z večno galero, ne da bi se prej poslovil od svojega, ko je vendar zapisano, da še ptič svojega gnezda ne pozabi, amen in Bog?

Kakor je vikar napovedal, tako je tudi storil. Dva dni se je mudil pri svojih pomejniških faranih, obiskal stare in bolne, spravil sprte, potolažil žalostne, blagoslovil otročiče in poučil s svetlo Kristusovo besedo, ki jo je svojski odeval v svoj izraz še ko je molil in so v tem oziru tudi njegovi višji radi potrpežli z njegovo sveto zgovornostjo, kaj šele Bog, ki vsa srca in vse misli pozna, amen in Bog. Prenekateri novec je na tem pastirskem potu zdrknil vikarju izpod palca, da se je pozneje ogorđnjaval za svojo radodarnost. »Svojega zgovornega očenaša, fra Jože, žal naj ti ne bo, da si ga dal do sifa,« je govoril odhajaje, »dal si iz božjega. Z denarjem pa je že tako, da je malo Bogu v sorodu. Razvajaš ljudi z mamonom, samo skomino jim budiš. Za vso potrebo jim tako pa tako ne moreš nasuti, nuj, da je res, ki noben benečanski dož nisi in ne boš.« Glej, pa se je tudi za njegovo neduhovno dobroto razlila čudovita vedrost vanj, kakor nekaka druga mladost, in se je prožno pel v strmec pod Učko, kjer mu je v Gornjem selu živelo še nekaj starostnih vrstnikov med rojaki. Tu je prenočil v svoji nekdanji rojstni hiši in obiskal drugi dan vse sosede. Z domačini je molil in jedel, spomnil se umrlih, blagoslovil otroke in bajal v ljubezni in dobroti ves dan. Ko je odhajal, je romalo vse selo pol ure daleč z njim. Solze ganotja in veselja so ga oblile, pa je ustavil srenjo in jim zaklical, naj molijo. Molil je naprej, ljudje za njim. Po molitvi je zaklical:

»Zdaj pa srečno, otroci. In če starega vikarja Jože ne bo več, molite zanj, v grobu bo ležal. Dokler pa ne bo legel, pride še, amen in Bog!«

Ganotje mu je jemalo glas. Pa je hotel vendar veselo potolažiti in je zavpil:

»Nujte! Tako slab še nisem, da bi na grob mislil. Pa kakor bo božja volja, amen in Bog! Mislil bom še zadnjo uro na vse vas. In sem že mislil in poskrbel.«

»Mislil in poskrbel, amen in Bog,« je nadaljeval, »kakor gotovo je res, da mi na Reki šolajo sina, le prav me umejte, duhovnega sina, mislim, Bog mu daj zdravja, Jurija Mihajloviča, ki je s Kalca doma. Kadar mene več ne bo, Jurija bom napotil k vam, svojega duhovnega sinu, svojega naslednika, plovana, ki šele bo, amen in Bog.«

Tako je dejal vikar. Droban otrok je strmel široko in zadivljeno vanj. Vikarju je tedaj priklopela dobrota do vrha. Sklonil se je k otroku, pokrižal ga in poljubil na čelo. Nato je zaklical ljudem, naj se vrnejo, in se še sam okrenil na pot z osojnih višav navzdol v odsojni kraški svet okoli Moščenic. Le polagoma se je umiril. Tedaj je začel golčati sam pri sebi:

»Dejal si, fra Jože, kakor verjameš in upaš, da jim boš sinu zapustil, duhovnega. Še povedal si ga

jim, da mu je Jurij ime in ga za Mihajloviča pišejo, da si ga ti sam v šole dal, siroto brez staršev, da bi ti ga očelje jezusovci poučili za namestnika in naslednika. Da bi le prav gotovo bilo, fra Jože, kakor si obljubil in dejal.«

Nekakšna bridka slutnja je hotela za trenutek vzeti starčku veselje. Trpko je obstal in posluhnil. Zdelo se mu je, kakor da je od nekod spregovorilo žalostno in ljubeče, kakor za dolgo slovo:

»Zbogom, oče!«

»V imenu večnega Očeta, križanega Sina in nedopovedljivo svetega Duha!« se je duhovni pokrižal in posluhnil napeto. Čul je le zavijanje burje, ki se je brusila mimo Učke od reške in senjske strani.

»Bog je čul mojo obljubo, ne bo dopustil, da bi se bil lagal ljudem, ki zaupam Vanj,« se je tolažil vikar. Vetrnjak moj Jurij ni noben, uhajal ne bo. Zdrav pa je tudi. Še črv ga ne izpodje. Zdrav, Jurij!«

Tako se je potolažil vikar in stopal vse niže. Čudovito se je razgrinjalo pred njim v večernem solncu: morje, otoki, reška obala. Duhovniku se je hotelo zdeti, da vidi celó mesto v obzidju pod strmo trsatsko pečino. Še enkrat se mu je vnelo vse osrčje v ljubezni za daljnim varovancem: »Zdrav, Jurij,« je ponovil, »hihi, pridi že za menoj, ki sem te obljubil...« Ni dogovoril, zopet je dehnilo iz buje, žalostno, kakor za dolgo slovo:

»Zbogom, oče!« — — —

2. Luč vernih duš.

S prvim mrakom je stopil vikar Jože v Moščenice. Vesel svoje točnosti je že zbiral besede, kako se bo pobahal pred svojim »uskokom«. Našel je svoj dom odprt in je vstopil. Na mizi je gorela luč, večerja je čakala: ribe, kruh, sir in vrč vina. Tereze pa ni bilo čuti.

»Uskok senjski, pa tak,« je mrmral vikar; »dá je molčeča koš koš, že vem, le odkdaj je celó nevidna, amen in Bog!«

Bil je truden in lačen in je sedel in večerjal. Pa se je sredi jedi spomnil boljšega. »Nuj,« je dejal, »fra Jože, ali je pa le prav tako, da prej misliš na telo nego na dušo? Tri dni si bil zdoma. Ali ni tvoja dolžnost, da prvo v bukve vsaj to pogledaš, komu na čast boš jutri sveto mašo bral? Surge — kvišku, leni hlapec!«

Vikar je pustil večerjo in iskal za obredno knjigo. Odprl je in našel. »Nuj, apostolski dan,« je dejal, »češčen bodi, svetec božji, romar Andrej! V Mateju seveda bom bral na četrtem poglavju o ribiču Simonu in njega bratu, kako sta mrežo metala v Genezareškem jezeru, pa ju je Učenik pozval, naj gresta za njim, da ju bo napravil za ribiča ljudi. Amen in Bog!«

Fritz v. Uhde: Sveta noč. (Galerija v Dresdenu.)

Tako je znal vikar in se mu je srce zvedrilo.

»Za ribiča ljudi,« je prikimal in ponovil, »dobro si dejal, Učenik. Zakaj učenik si Ti sam, vsi drugi, kaj neki smo več nego ribiči ljudi, pa četudi vino spreminjamo v Tvojo presvečo kri, amen na veke.«

Duhovnik je nato iskal za listom in je našel berilo iz apostola svetega Pavla do Rimljanov pa je bral:

»Ker s srcem se veruje v pravičnost, z usli se pa priča v zveličanje. Pismo namreč govori: No-

beden, ki vanj veruje, ne bo osramočen. Zakaj med judom in Grkom ni razločka, ker eden je Gospod vseh, bogal za vse, ki vanj kličejo. Zakaj kdorkoli kliče v ime Gospodovo, bo zveličan.«

Trudno se je zamislil duhovni v to, kar je prebral. Počasi, slovkovaje je čital še dalje:

»Kako bodo tedaj vanj klicali, v katerega niso verovali? Ali kako bodo vanj verovali, od katerega niso slišali? Kako pa bodo slišali brez oznanjevalca? Kako pa bodo oznanovali, ako niso poslani? Kakor je pisano: Kako očitne so noge oznanjujočih mir, oznanjujočih dobro.«

Duhovnik je vzdihnil iz dna duše:

»Premodro učiš, svetec Pavle! Mar sem pismouk, mar nisem preprost istrski plovnik? Pa me prav umej, svetec Pavle! Nisem rekel, da si slab učitelj, dejal sem, da jaz iz Tebe ne bom kaj prida učenik.«

Duhovnik je s to besedo segel zamišljeno po pijači in pil. Pa se je takoj osvestil in se pokaral:

»Kako pa drugače biti more, amen in Bog, ki s polnimi usti še božjo besedo zajeli čem!«

Goreče je potisnil posodje z jelom in pijačo od sebe. Tedaj pa je opazil na mizi pred seboj pisemski list. Naglo je razgrnil in obrnil k luči, da bi bral.

»Vi-to-poli — na Reki,« se je trudil in slovkoval, »omnia ad maiorem Dei gloriam — vse v večjo božjo čast! Gospodu vikarju fra Joži Glavinicu... prefectus studiorum — ravnatelj latinskih šol... o. Avguštin...«

»Apage — odstopi, oče prefectus,« je vzkliknil po kratkem vikar Jože. »Svetega Pavla bom razumel, tebe in tvoje pisave, o. Avguštin, pa ne bom prebral, pa bodi tudi učen kakor Salomon, nocoj ne — in pri tej luči, amen in Bog!«

Vikar je položil pismo poleg sebe in segel po vinu in jedi. Ko je jedel in pil, je kljub svoji prejšnji besedi buljil v pismo in se trudil, da bi razbral, kaj mu pišejo z Reke. Tedaj so se oglasili v veži koraki. Vikar je prepoznal svojega »uskoka« Terezo. Vstopila je. Vikar se je dvignil, pozabil za trenutek na pismo in zaklical:

»Uskok! Ali si hočete res še posebe ta primerek prislužiti, ki ste ga po svojem rojstnem mestu Senju podedovali? Nujte! Mar niste več v Moščenicah? Mar nočete več skrbno kot doslej služiti? Govorite in opravičite se!«

Toga ženska ni odgovorila. Le z roko je zgibala in pokazala na pismo. »Saj ga sam vidim,« je vzkliknil vikar. Ko pa je zdajci videl prečudno spremenjeni Terezin obraz, je osupnil in vprašal:

»Nujte, kaj? Ste bolni? Kod pa hodite?«

»Luč vernih duš,« je zinila žena kratko. Vikar se je rahlo umiril in je sedel.

»Luč vernih duš,« je prikimal. »Tako, zdaj vsaj nekaj vemo. Torej v kapelico svetega Ivana Krsti-

telja na obali ste hiteli luč prižigat za verne duše? Prav ste storili. Verne duše so hitre pomoči potrebne, bolj nego jaz večerje, ki ste mi jo sicer po dolžnosti pripravili. Le kako, da hišna vrata odprta puščate?«

Žena se je zopet čudno spačila in se naglo obrnila iz luči.

»Pismo berite!« je vzkliknila hripavo in odšla.

»Svetec Pavel,« se je našel v svojo vedrost vikar, »saj sem se pregrešil nad Teboj! Še očeta prefekta Avguština moram odpuščenja prositi. Težka sta sicer mojemu umu, pa mi je še težji moj uskok. Amen in Bog!«

Tako je dejal vikar, sedel in bral zdaj z desne v pismu do Rimljanov, zdaj z leve v pismu z Reke. In glej! Apostolu je laže razbiral v modrost nego v drobne pismenke učenega jezusovca. Pa se je jadir nad pismom iz reških šol:

»Bog mu v greh prištej, ki pisali zna, pa neče tako urezati peresa, da bi za moje oči govorilo. Kaj le sporoča? Šolar Jurij... prevredni svojega stanu... anima candida... duša čista... Lepo je, da mi duhovnega sinu hvali! In da je junak? Svoje vse za žrtev prinesel? Za bližnjega? Moj Jurij!«

Vikar Jože je vstal izza mize in stopil v kuhinjo k strežnici Terezi. Bila je tam, a brez luči, v temi. Vikar jo je čul sopihati, kakor da je pravkar tekla daleč in hudo.

»Tereza,« je vprašal resno, »kdaj pa je prišlo to pismo?«

Žena ni odgovorila. Vikar je tedaj zavpil srdito:

»Amen in Bog! Ali imam z norcem opraviti? Govorite! Kdaj je prišlo pismo?«

»Predvčeranjem,« je spregovorila strežnica iz teme, po sili, kakor da se davi.

»Pa kdo ga je prinesel? Pač oskrbnik očetov redovnikov s pristave, ki jo imajo v Moščenicah,« je vpraševal in sam ugibal vikar.

»Oskrbnik,« je dehnilo iz teme.

»Ali je kaj ustno sporočil?« je vpraševal zopet odločno vikar, ne da bi mu strežnica odgovorila. Pač pa je slišal, da je tiho odprla vrata in se umeknila v vežo. Sam se je vrnil vznemirjen in nejevoljen k luči. Krčevito se je zagrizel v pismo in ga deloma umel. Šolski predstojnik je hvalil nenavadno živo dijaka Jurija Mihajloviča in govoril o nekakem njegovem izrednem dejanju, nekakem junaštvu, nekaki veliki žrtvi za Boga in bližnjega. Pa še je omnejal nekake odlike, ki je doletela mladega, prave palmove veje, utrgane mu za človekoljubni čin. Prav proti koncu pisma je šolski ravnatelj vabil vikarja, naj nujno pride na Reko.

»Ad maiorem Dei — vse v večjo božjo čast, amen in Bog! Vsaj najvažnejše vem!« je vzkliknil vikar. Trenutno je vedel, kaj mu je storiti.

Ferdinand G. Waldmüller: Na Miklavževo jutro. (Dunaj, Belvedere.)

»Tereza,« je zaklical v kuhinjo. »Moram na pot. Sedlajo naj mi osla.«

»Že osedlan!« je zaklicala strežnica od nekod. Vikar Jože je štel:

»Pred tremi dnevi so pisali. Pozno odhajam, a vsaj točno, kakor hitro sem prebral. Zdrav, Jurij, moj duhovni sin, za praznik svetca Andreja! Vidiva sel!«

3. Pogovor v treh.

Varno kakor za dne je našel vikar pot iz Moščenic na cesto ob obali. Pot ni bila njegova prva nočna, pa tudi kraj je poznal že kar na pamet. Ker se je bil okrepčal z večerjo in izdatnim vinom, ni čutil nikake trudnosti. Temá ga ni plašila. Vedel je sicer, da bo po polnoči vžsel mesec. Burja ni več vlekla tako hudo, le morje je pošastno šumelo v čeréh pod cesto in sevalo razpenjeno v noč.

»Južno dobimo,« je zavonjal novo vreme vikar. Trenutno se ni zaradi pisma kaj nič razburjal. Vedel je po svoje, da bo z dnem na Reki. Kar pa je še iz

sporočila šolskega višjega izvedel o Juriju, je bilo tako, da je moralo vikarja le veseliti in prijetno vznemirjati. Le čudno in nepriljudno Terezino obnašanje je še nekaj časa burilo duhovniku misli in občutja. Ko pa je zdajci jahal nad cerkvico svetega Ivana Krstitelja in opazil v njej luč vernih duš, ki jo je bila prižgala Tereza, je našel tudi tej svoji skrbi modro besedo:

»Uskok! Saj po svoji veri je krščanska, po pameti je pravi ajd, amen pa Bog!«

Luč vernih duš je vikarju ugasnila, potoval je v prve samote v Dragi, kjer je moral z obrežja v ovinek. Vikar se je začel vživljati v svojo pot.

»Prav si dejal, učeni prefectus Avguštin,« je spregovoril po svoji navadi sam s seboj, »vse v vedno večjo božjo čast in hvalo! Naj pa bo še ta moja nocojšnja pot vsa Bogu posvečena za zveličanje in odrešenje vseh vernih duš, za srečo in pravo pamet mojemu duhovnemu sinu Juriju, ki ga bom, če Bog da, s prvim dnem pozdravil in objel.

Zdaj pa le še to razmislimo, nuj, osle, le poslušni! še to preudarimo, kako bomo najlepše in Bogu najbolj povšečno popotovali, amen in Bog!»

Kakor je rekel, tako je vikar računil:

»To jel! Vso pot pa samo molil ne bom. Tako bom naredil, da bo vsem prav, Bogu, ki je prvi, meni, ki sem drugi, in še živali, ki je štel ne bom, ker nima pameti ne spoznanja. Do Lovrane torej Bogu, kar je božjega, dve uri molitve, ki sem brevir le povrhu in za silo posnel. Potem se bom do lke ali lčičev kaj malega sam s seboj pomenil, ko se mi bo tokrat bržčas dremati hotelo. Bom še osletu, ki me nosi, dobro besedo privoščil. Mimo Opatije in Volovske pod Kastvom se bo zopet treba Boga spomniti za novi dan, pa še priporočiti se sveti Luciji v Kastvu, ki bo kmalu njen god. Nuj, kar bo še poti mimo Priluke in mimo Kantride, za eno jutranje češčenje bo, za poučno besedo osletu, ki bo pešati hotelo, pa za lep pozdrav svetemu ribiču ljudi, Andreju, ki bo to uro kmalu svoj god imel.«

Tako si je napravil vikar svoj popolni načrt. Samo za nekaj trenutkov ga je še zbegalo nekaj spomina na prošli dan: senca sladkosti, ki jo je užil pri svojih pod Učko, odsev sijajnega večera, ko se je vračal, bridko plašeči spomin na jeko iz vetrov, kakor da je nekdo umirajoči zaklical za zadnje in dolgo slovo...

»Bog daj vsem vernim dušam mir in pokoj,« je začel vikar moliti rahlo premražen, »kdor je z Bogom, Bog je z njim! V imenu Očeta in Sina in še svetega Duha, amen. Verujem...«

Zdajci je odmrnil vikar svojemu zemeljskemu popotovanju. Hodil je z molitvijo, v živih predstavah po besedilu, ki ga je molil. Potoval je z nadangelom Gabrijelom v Nazaret k prečisti Devici Mariji, hodil je nato z deviško Materjo k teti Elizabeti na obisk, romal je z osletom, Materjo in svetim Jožefom iz Nazareta v Betlehem, obiskal je s skrbečimi starši tempelj, da bi tam dvanajstletnega božjega Otroka, ki ga je Mati darovala, izgubila, z Materjo in njegovim pohlevnim rednikom zopet našel in nazaj v Nazaret sprevel. Iz drevoč v ovinku je vzšel mimo Svetega Petra zopet na obalo, kjer je bilo svetleje, prijetneje, dasi bolj vetrovno. Ne da bi vedel kdaj, je prešel skozi Kraj, mimo samotnih cerkvic pri Svetem Antonu in Svetem Frančišku. Imel je Lovrano pred seboj. Tudi prvi del njegove duhovne poti je bil za njim: molil je zadnji del rožnega venca. Noč se je jasnila, vzhajal je mesec.

Vikar je zopet imel kakor na dlani ves svoj pot naprej: Sveti Križ, lko, Komarovo, lčiče, Bernardovo, Volovsko. Tudi za ves svet nad obaljo je vedel, vsa sela in selca poznal: Lovretiče, Marase, Ščavine, Sušiče, Vojvodiče, Antiče, Mandiče in

Kozuliče. Težko in v skrbih hodiš, če ne veš kod, dobro ti je, kjer si od nekdanj domač in doma...

Vikar je razjahal. Udje so mu bili odrveneli pri ježi in zebsti ga je hotelo. Vzel je osla za povodec. Zdaj je stopal hitreje. In kakor je šel, se mu je iz hoje obujala radost v veder samogovor. Vzporedno z občutjem te svoje resnične hoje, je hodil še v živem spominjanju na dolge in krajše poti svojega življenja od prve, ki jo je napravil z materjo izpod Učke na božjo pot h kloštru pri Cepiškem jeztru, mimo druge k Sv. Jakobu ob morju, mimo tretje v široki svet. Tu je blodil daleč in globoko: do Klanega, kjer je v cerkvi svetega Jeronima maševal z besedo apostola Cirila, do Delnic, kjer so mu pokazali strahotne ponirke na Dobri, do Vrebca s podzemsko kletjo, na Ličko polje, kjer je v strašni zimi gazil sneg do pasu.

Neka nova sreča se je budila vikarju iz teh spominov. Že ni več kar tako hodil v spominih; krčevito, da ne bi kaj prezrl, je začel šteti cerkve in oltarje, kjer je kdajkoli maševal. Bahalo mu je raslo število in zdajci je doštel in spregovoril slovesno:

»Če nisem od sinoči kaj sprt s Teboj, svetec Pavel, popolnik Gospodnji, zdaj, glej lahko bi eno rekla in se pomerila prijateljsko. Hudo daleč si prišel, ne primerjam se Ti, — vihar, strup in stofero zanko si premagal, ki je meni, hvala Bogu, nihče nastavil ni. Saj si trikrat veli potnik, a v enem se pa le kosam s Teboj. Odkar sem izpred prvega svojega oltarja na Trsatu za Gospodom šel, lej, dobro uro jih štejem te svoje božje šofore, kjer sem kdajkoli daroval, nisem še pri koncu, a dva tisoč petsto trinosemdešet, mislim, jih bo.«

»Dva tisoč tristo petinosemdešet oltarjev!« je ponovil vikar skoraj ničemurno in preoblastno. »Nuj, če ne veruješ, Pavle, in če le svoje poznaš, kjer si me sam videl; svojo nebeško družbo vprašaj; potrdili ti bodo, podpričam jih; svetega Petra in Jakoba, svetega Andreja in Miklavža, apostole in mučence, svete vdove in device, najbolj čisto presveto Mater božjo pa še Njega najvišjega, ki je bil Tvoj in potem še moj vodnik in Učenik. Amen in Bog.«

Zasopel je utihnil vikar, pa je takoj zopet sape imel še za krepek izraz:

»Dva tisoč tristo petinosemdešet sem dejal,« je potrdil, »prej več. In danes zjutraj v cerkvi pred Reko, pa prav za god njegov, bo šestinosemdešeti oltar. Ave sancte Andrea!«

Ves vesel svojega duhovnega bogastva vikar ni pazil kar nič na pot. Kar strmél je, ko je videl, da je že mimo Opatije. Tedaj šele se je zavedel samega sebe. Pridržal je osla, da bi ga zasedel. Ko pa je sedel, se je zdajci odkrila pred njegovim

duhom nekaka nova sreča. Spregovoril je o njej sivemu živinčetu.

»Po Pavlovo to moje spoznanje to uro ni, sivec pokorni, ki si samega Boga nosil; neumno pa tudi ni. Le stopi in nosi še za zadnjo pot, pa poslušaj, kaj ti bom zdajle povedal. Bog sam, sem dejal, pa tebe, ki si najbolj preprosta ježna žival, je izbral za svoj veseli pohod v to mesto Jeruzalem. Je že vedel v svoji dobroti, zakaj. Ti pa poslušaj in umej še drugo.«

Za kratko je vikar molčal, potem je povedal sledeče:

»Palestina! Če si že kdaj slišal to ime! Ne misli, da teče v samem medu in mleku. Teče, kjer teče, ko je dežja dovolj, rodi, kjer rodi, če je ni burja obrila in objedla kobilica. Taka dežela je, nuj, da sto in sto tvojih bračev na njej osata nikoli sito ni. Pa si jo je le Gospod za svoj zemeljski dom izbral s sirovci Galilejci in smrduhi Samarijci. Zdaj pa umej, živinče sivo! Samo ena je Istra na svetu; pa le nobena druga dežela Gospodovi domačiji ne sliči tako, amen in Bog!«

Duhovni je bil svojemu smotru vse bliži. Tudi jutro ni bilo več daleč.

»Hvala Bogu!« je vzkliknil veselo.

(Dalje prihodnjič.)

NOCOJ.

Zasidrala se je v pristan srca
misel drhteča in žalostna.

Nocoj pojo zvezde in slap mesečine
iz virov srebrnih nataka spomine
in poša so zarje in zarje dognanja.
Nocoj naj se duša do boli nasanja!

— — — Božično drevo,
lučic tihih sijaj,
in jaselec prelest ...
vse kliče nazaj!

A sem kot labod, ki ne more odhod:
srce prestreljeno ima in perot — — —

Nocoj
je izba vsa mračna in tiha:
ne slišiš ne krika ne vzdih.
Kot v grobnico tesno sem vanjo zaprt,
in gnev je slabost in je upanje smrt.

Nocoj
v očeh milijonov odseva nebo
in zvezde in duše z zvonovi pojo.
Pojo — kdo umira, kdo plaka z menoj...!?
Nikdo? — Nikdo!

MIRKO KUNČIČ.

Ivan Grohar: Sveta družina. (Narodna galerija v Ljubljani.)

BLAGROVANE ŽIVALI.

JULES LEMAITRE. PREVEL K. DOBIDA.

Stara Sefora je prebivala v Betlehemu.
Preživljala se je s čredo kozá in z nekaj malega polja, kjer so rastle smokve.

Za mlada je služila pri templju duhovnom, tako da je bila v verskih rečeh. bolje poučena, nego so po navadi ženske njenega stanu.

Ko se je vrnila v vas, se je omožila. Izgubila je pa moža in vse otroke. In od tedaj je še naprej pomagala vsem ljudem po svojih močeh, a s posebno nežnostjo je skrbela za živali. Udomačila si je mnogo ptičev, celó miši; usmilila se je zapodenihi psov in zapuščenih mačk. Njena hišica je bila polna teh ponižnih prijateljev.

Nežno je ljubila živali, ne samo zato, ker so nedolžne, ker darujejo svoje srce tistemu, ki jih ima rad, in je njihova zvestoba brez primere, temveč tudi zato, ker je čutila silno potrebo po pravičnosti.

Ni razumela, zakaj morajo živali trpeti, dasi ne morejo biti zlobne, niti ne morejo grešiti, ker ne poznajo zapovedi.

Trpljenje ljudi si je kolikor toliko nekako razlagala. Ker jo je duhoven poučil, ni verovala, da se po smrti vse neha v predpeklju, niti ne, da bo Mesija, kadar pride, ustanovil le zemeljsko gospostvo Izraelovo. »Kraljestvo božje,« to bo kraljestvo pravice onstran groba. Jasno bo videti, da je bolečina, zaslužena na tej nerazumljivi zemlji, le za pokoro. A kar se tiče nezasluženi in brezplodnih bolečin (kakor je trpljenje majhnih otrok in nekih nesrečnežev, ki niso prehudo grešili), se bodo zdele le kakor hude sanje in bodo nagrajene vsaj z enako množino blaženosti.

Kaj pa živali, ki trpe? Pa tiste, ki polagoma poginjajo za krutimi boleznimi — prav kakor ljudje — in ki nas milo gledajo s svojimi dobrimi očmi? Pa psi, ki jim nihče ne prizna nežnosti, ali pa tisti, ki izgube gospodarja, kateremu so se docela posvetili, in ki bedno poginjajo od same žalosti, ker so jih izgubili? Pa konji, ki so jim vsi dnevi tako dolgi, en sam neprestan napor, ki hropejo utrujeni in krvaveči pod udarci in ki jim je celó počitek sam tako mrk v temni tesnih hlevov? Pa ujele zveri, ki jih gloda dolgčas za rešetkami kletk? Pa vse te uboge živali, katerim je vse življenje samó ena nepretrgana bolečina in ki nimajo niti glasu, da bi povedale koliko pretrpe, ali da bi se olajšale vsaj s kletvinami? Čemu služi trpljenje le-teh? Za kaj se pokoré? Ali kakšno plačilo bi mogle doseči...

Sefora je bila stara, prav preprosta ženica. Toda, ker je čutila vročo srčno žejo po pravici, je često premišljala v srcu o teh rečeh. In misel na nepojasnjeno zlo ji je zatemnevala lepo to dneva in sijajnih barv judejskih gričev.

Ko so ji sosedge prišli povedat: »Gospod se je rodil, angel nam ga je oznanil prošlo noč. V hlevu je z materjo, četrt milje odtod, in mi smo ga molili,« je stara Sefora odvrnila:

»Bomo videli.« Zakaj mislila si je svoje.

Ko je na večer opravila kože in natrosila drugim živalim piče in jih vse pobožala, se je napolnila k čudovitemu hlevcu.

... V očarljivi sinjini noči se je zdelo, da planjava, skale, drevje in celó listje zelišč nepremično počiva od same sreče. Dejal bi, da vse na zemlji sladko spi. Toda stara Sefora ni pozabljala, da celó ob tej uri po prostranem svetu bolniki, ki niso hudobni, od tesnobe mrzel pot poté na razbeljenih ležiščih, da ljudje mučijo svoje bližnje, da matere objokujejo svojo mrtvo deco — in da živali neizrekljivo trpe, ne da bi vedele zakaj...

Zagledala je pred seboj milo svetlobo, ki je bila pa vendar tako živa, da je luna pred njo obledela. Ta luč je izhajala iz hleva, ki je bil izvotljen iz pečine in ki so ga stebri iz žive skale podpirali.

Blizu vhoda so čepeli na podvitih nogah velblodi in spali, sredi med njimi pa so bili naloženi na kupu bakreni vrči in pisane glinaste posode, košare s sadjem, težke, napol razvite preproge in priprte skrinjice, kjer so se čudovito blesketali dragulji.

»Kaj pa je to?« je vprašala starka.

»Kralji so prišli,« je odgovoril neki mož.

»Kralji?« je rekla Sefora in namršila obrvi. In še je pristavila po svoji navadi: »Bomo videli.«

Stopila je v hlev, zagledala Dete v jaselcah med Marijo in Jožefom, tri kralje z Jutrovega, pastirje in kmete z ženami, s sinovi in dekletimi in v kotu oslička in vola.

»Počakajmo,« je rekla.

Trije kralji so se približali Detetu in pastirji so se jim vljudno umeknili. Toda Dete je z znamenjem pozvalo pastirje, naj pridejo bliže.

Stara Sefora se ni genila.

Dete je položilo svojo ročico najprej na glavo ženam in dekletom, ker so boljšega srca in ker več trpé, nato pa možem in mladeničem.

A Marija jim je rekla:

»Bodite potrpežljivi; ljubi vas in prenašal bo križe z vami.«

Tedaj je mislil beli kralj, da je prišla vrsta nanj. Toda Dete je z nežno kretnjo poklicalo — črnega kralja, potem pa žoltega.

Črni kralj, ki je imel lase na kratko počesane in so se mu svetili od olja, se je režal na vsa usta in kazal bele zobe. Ponudil je novorojencu zapestnice iz ribje kosti in iz pisanih kamenčkov, dateljne in kokosove orehe.

In Marija mu je dejala:

»Nisi hudoben, samó pravega spoznanja nimaš. Skušaj si predstaviti, kaj bi bil, da nisi kralj v svoji deželi. Ne jej več človeškega mesa in ne bij več svojih podložnikov.«

Žolti kralj, ki je imel poševne oči, je prinesel zavoje svile, v katero so bile vtakane slike pošasti, bujno položene posode, na katerih se je zdelo, da so ujeti bleščeči se lunini žarki, čudovito skrbno izdelano oblo iz slonove kosti, ki je predstavljala nebeški svod s planeti in vsemi živalmi stvarstva, ter vrečice čaja, natrganega ob pravem času z izbranih grmičev.

In Marija mu je rekla:

»Ne skrivaj se več svojemu narodu. Ne misli, da je v tebi in tvojem plemenu vsa modrost. In skrbi za vse tiste, ki jedo samo slab riž.«

Beli kralj v vojaškem oblačilu je ponudil Detetu nežno zlatnino, brušeno in bogato okrašeno orožje, sohice, izdelane čisto naravno po najlepših ženah, in škrlatne omote, v katerih so bili spisi nekoga modrijana, Platona po imenu.

13. Drevje se obleta.

Po stogovih se je sušila jeda in veter je vrtil pred branami za ptiče razobešena strašila. Na njivah so najpridnejši že pulili in obrezovali repo in korenje in ga s konji in voli v koših vozili v répnice in kleti. In z zelnikov je bilo zelje do redkih glav, ki so se še trdile, že posekano.

Volar Žorga Boštjan, črednik Lukež Komar in Rotijin Tevž niso več gonili tropov na pašo. Goved se je pasla na otvezilu, razstresena po mejah in deteljiščih, in je dolgočasno mukala, če niso živine predolgo prebili.

V jatah so se preletavali po strniščih škrjanci od njive do njive, vedno proti jugu, da se čimprej umaknejo za kukavico, kobilarjem in lastovkami zimi.

V lipah so stegovale vračove in krakale vrane, se pozibavale na vejah in prhutale ter prožile orumenelo listje v travo.

V listju pod grmi so brskali kosi in pošumevali strnadi, ki niso nič več kakor pomladi povpraševali: »Si ti kaj mooja?« in odgovarjali: »Sem, sem, sem.«

Vse živo je bilo po polju ptičev, ki so prileteli že z gora in nekateri odhajali še dalje; pa so samo počivkavali, nobeden se ni oglasil s pesmijo.

Po Pečeh so se spenjale koze. V zarjavelo Reber je le še redek dan prizvonkljal kak trop jarcev. Ostriženo drobnico so pasli ovčarji po sečah, med lipjem in hrastjem, najrajši pa na ravnih Blatih, kamor je tudi Tomaž gonil žrebca in nevprežne konje, bolj zato, da so se prehodili, predirjali in preskakali, kakor zato, da bi se napasli.

Najbolj nepokojen je bil Podlipnikov žrebec.

Kakor vsak dan je spet prišel Marko k Tomažu. Konjar mu je odzdravil in vrgel brzde: »Danes sam ujemi žrebca.«

Marko je pobral brzde: »In, če me brcne?«

»Pazi, da te ne bo.«

Marko je potegnil škornjice, oče jih je nosil nekoč, čez kolena in odšel med konje. Okroglo uro se je sukaj med njimi, preden je ujel žrebca za grivo in bradelj, ga obrzdal in pripeljal h konjarju.

»No, saj gre,« ga je pohvalil Tomaž.

»Skoraj vroče mi je, tako je nagajal, mrha. Primi ga, da grem po koc in stremena.«

Tomaž pa ni bil prav nič uslužen, kakor druge dneve: »Priveži ga k hrastiču in ga sam osedlaj.«

Marko se je začudil: »Sam? Ko vendar Tomaž ve, da žrebec bije, kadar mu vržeš koc na hrbeč.« Rekel pa ni nič. Molče je zaokrenil konja.

In Marija mu je rekla:

»Nikar več ne začenjaj krivičnih vojn. Boj se naslad, ki zakrknejo srce. Narodu daj pravične zakone in verjemi, da je važno za vse in za te samega, da se nikomur v tvojem kraljestvu ne godi krivica.«

In za pastirji in kmeli je Dete blagoslovilo kralje, po vrsti kakor jih je bilo pozvalo.

Stara Sefora je premišljala:

»Ta red je pravilen. Dete je začelo pri tistih, ki so najbolj potrebni njegovega prihoda. Zadosti jasno je pokazalo, da mu je mar pravica in da bo obnovilo njeno kraljestvo, pa bodisi na tem svetu ali pa na kakem drugem... Njegova mali je drugače prav lepo govorila... Vendar, na vse ne misli. Kaj bo neki storilo Dete za živali?«

Toda Marija je čula njeno misel. Obrnila se je k Detetu in Dete se je obrnilo k osličku in volu.

Osel, mršav in garjev, in vol, ki je bil precej rejen, pa žalosten, sta se približala jaselcam in povohala Jezuščka...

Dete je položilo eno ročico volu na smrček, z drugo je pa rahlo stisnilo uhelj osličku.

In zdelo se je, da se vol smehlja; iz osličkovih oči sta privreli dve solzi, ki sta se izgubili v pusti dlaki.

Prav ta trenutek je eden velblodov, ki so bili zunaj, tiho vstopil v hlev in zaupljivo pomolil k Detetu svojo glavo.

Stara Sefora je razumela, kaj vse to pomeni. Zaslutila je, da je prišlo odrešenje vsem stvarjem. In tedaj je še ona sama stopila bliže k Detetu.

ČAR SVETE NOČI.

Jeklo ob bron —

mladostno zazibal se v linah je zvon.

In seglo je v duše in leglo v srcá,

ko da nekdo z glasom ljubečim in mehkim predramil bi jih iz težkega sna.

Nocoj

naj kakor že hoče je, človek, s teboj,

kdorkoli si že in kjerkoli romaš,

naj glad in samotā le delež sta tvoj —

nocoj, o nocoj

povsod ti je toplo, povsod si doma.

Še solza v očeh ni utrinek gorja —

je radosti tihe izjokan smehljaj.

Nocoj

ne glejmo z boleštjo v preteklost nazaj;

dovolj je porazov, ponižanj in blodenj!

Nad mračno vsakdanjost enkrat se povzpni, iz vrelcev onstranstva miru zajemimo.

MIRKO KUNCIČ.

»Le navadi se konj, če misliš k vozarjem,« je zaklical za njim konjar.

Okrog hrastiča sta šele plesala Marko in žrebec. Pa mu je le pripasal koc in stremena, žrebcu razposajenemu: »Da bi me konj strahoval!«

Marko se je bil razvnel. Odvezal je žrebca, prijel za vaje in streme in skušal zajezdari. Je premetaval žrebec ovčarja, dolgo ga je. Nazadnje je pa le ovčar sedel na žrebcu in prijahal k Tomažu.

Konjar je dvignil bič: »Nategni vaje in stisni konja s kolena, če ne, boš odletel.« Tomaž je švrknil žrebca pod vamp in zategnil, da je konj z vsemi štirimi naenkrat odskočil. Marko se je moral oprijeti grive.

»Spusti grivo, saj imaš stremena in kolena,« je vpil nad ovčarjem konjar.

Marko je spustil grivo in v razpotegnjenih skokih odvihral na žrebcu po ravnih Blatih.

Ustavil je skok in prešel v dir. Obkrožal je svoj trop. Volkun je od nestrpnosti cvilil, tako rad bi bil stekel z žrebcem in Markom, pa ni smel od jarcev.

Žrebec se je upehal in ni več rad dirjal. Marko ga ni maral siliti; popustil mu je na korak. Njegove misli pa so zdirjale z zelenih Blat na belo cesto, ki se je vila med jesenskimi polji, med strnišči in z ozimino posejanimi njivami, skozi barvajoče se gozdove proti Kranju in Ljubljani in še naprej v Trst, k morju. Videl je samega sebe na ljubeljskih ridah, kako kot vozač pretegne na ostrih ovinkih samo z zadnjim parom tako težko obložen parizar, da ga v ravnem klancu komaj zmagujejo trije pari: »Oh! In kadar bi odšel, bi podal Ančki roko s konja. In ponosna bi bila na Marka-vozarja, in bi ga bila bolj vesela, kakor je vesela Marka-ovčarja. Skrbelo bi jo pa tudi, če mi morda oje ne bo zlo-milo noge, in da bi se mi ne pripetila kakšna druga nesreča, katere, nagosto kakor odrivači, preže ob cestah na vozarje. Oh! Še svet se vidi lepši s konja kakor s tal; in gore se kar sklanjajo k človeku, ki sedi v sedlu.«

Razjezdil je, molče odpel stremena in koc, razbrzdal žrebca in ga spet spustil na pašo k drugim konjem.

»In sedaj si misli, Marko,« je povzel Tomaž, »si misli: Več tisoč konj, tesno drug ob drugem. In tam na oni strani spet tisoče konj, tesno drug ob drugem. In na vsakem konju močan in zdrav fant, v čeladi in oklepu. Pa poženejo konje drug proti drugemu, vedno bolj hitro, in so si vedno bliže in zemlja bobni. Ti pa stiskaš konja s kolena, čimdalje bolj trdo držiš sabljo, ker veš, da bo tam sredi polja nekje kakor sodni dan in ti lahko odleti glava, če je ne boš dovolj branil. To je ataka! Krajcpataljon!«

Tako je učil konjar Tomaž, ki je petnajst let s konja s kirasirji ogledoval svet, jezdariti ovčarja Marka, ki se je zarekel, da se prej ne bo ženil, dokler ne bo vozil s svojo vprego in s svojim vozom po svetu.

Zmotil ju je Podgošar: »Marko! Dvoje lanskih jagne! mi je odletelo od tropa; tisti mrkaček, ki mu poganjajo rogovi, in ena bela ovčica, z volno kakor žida; med Jecolo in Globokim potokom se potikata in se ne primeta nobenih jarcev več. Če bi šel ti in jih z Volkunom in Hrustom poskusil prignati v vas. Bi jaz tačas pasel tvoj trop.«

Marko se je Podgošarjeve prošnje kar razveselil; saj bi bil tako rad spet enkrat pogledal Zavrh, pa ni mogel od jarcev: »Prav. Danes je že bolj malo dneva. Če jih ne uženem nocoj, bom ostal na Jezercih čez noč in jih bom jutri zjutraj ob novi sledi od zadaj prijel.« Poklical je Volkuna, odšel k Joku po Hrusta, se doma preobul v cokle in se opremil za Zavrh.

»Čudim se,« sta se pogovarjala Podgošar in Tomaž, »čudim, da jih niso že volkovi, medved ali risa.«

»Veš, takole napol podivjan jarec je kakor srnjak. Vse bolj tenko sliši, bolj ostro vidi in bolj na daleč voha. In previden je kakor sam zlomek.«

Marko je obstal na Jecoli, psa sta odšumela v goščave, v katerih so slane pretekli teden prebarvale bukev in gaber, jesen in nagnoj, javor in brezo in vse listje; vsak list drugače, da so bili jelovec in smreka, borovec in tisa kakor zelenje v vencih. Z macesni zarasli strmi Srednji vrh pa je bil samo zlato.

Nad Pokluko je zahajalo solnce in rdelo oblake, ki so viseli nad bohinjskimi gorami. Marko se je dolgo trudil, da bi razločil oblake od gora, pa se mu ni posrečilo: »Objela sta se oblak in skala kakor ženin in nevesta.«

Zarenčal je Volkun, zašumelo je listje, zahrstela je hosta in iz goščave sta planila marogasti mrkaček in židano bela ovčica. Marko je usul iz roženice soli na roko in poklical: »Bacek! Su, su!« Naglo, kakor bi bil poklical srnjaka in mu ponudil soli, sta se zgubljenčka zaobrnila in oddrevila nazaj v goščavo.

Marko je pridržal psa, odšel čez Gojzdec na Jezerca in skuhal sebi, Volkunu in Hrustu enako večerjo — nezabeljen podmet. —

Po večerji, pri Skočirju je bil na reji fisti dan, je stopil konjar Tomaž k Smrčarju na požirek vina in se je precej dolgo zagovoril. Vprav ko je odrgnil mošnjo, da bi plačal, je vstopil v gostilno Višnarjev Šimen, napol prazničen. Tomaž je potrkal z bičevnikom ob fla in pomislil: »Aha! Voglarit je prišel in krog Ančke sitnarit! Kaj je mar

izvohal, da je Marko Zavrhom?« Nato je ukazal: »No, Miha! Še en maseljc ga prinesi.« In je obsedel in odšel šele za Višnarjevim; pa ne domov v svisli, pod Ančkino okno.

Previdno, kakor bi zalezoval petelina, se je bližal: »Aha! Je že pristavil lestvo.« Potem je za hip podvomil: »Kaj pa, če Ančka z njim govori? Umaknem se potihem in Marku jo zatožim, tico, da bo fant za vedno ozdravljen.«

Stisnil se je v temo in prisluškoval.

Šimen je narahlo trkal in šepetaje prosil: »Ančka! Oglasi se! — Vsaj enkrat. — Za eno samo besedo. — Ančka! — No! Ančka! —«

Temo je presekala Tomažev bič in Šimen na vrhu lestve se je zvil od bolečine: »Hudič! Kdo je?«

Svrk, je udaril debeli jermen konjarjevega biča drugič ob jerhovino.

Šimen se je podvival po klinih navzdol, pa na vsakem klinu ga je dosegel Tomažev bič.

Poskočil je na tla: »Kdo je?« Nihče se mu ni oglasil. Konjar je ufonil v temo.

Ko je Šimen odšel, se mu je iz teme zasmejal Tomaž: »Pa še sprašuje, kdo ga je. Ko se zdani, naj se ogleda. Saj ima na koži napisano, kdo ga je.«

Konjar je že zavil proti domu, pa se je domislil, da ne sme pustiti lestve pod oknom, ker je Ančka priden deklič in ima Marka rada.

Nesel je lestvo okrog vogala, se spomnil svojih mladih let in kako je pomladi v planini snubil Mico: »No, če bi me Mica sedaj srečala, bi me nagnala. Jaz bi se pa smejal, in bi ji ne povedal, kako sem Višnarjevega. Ker je bolj prav, da se ne zve, kdo ga je. Naj le Marka dolži, Višnarjev.«

Na Jezercih se je prebudil Marko. Bilo je že toliko dneva, da je razločil špranje v strehi. Ob ognjišču sta ležala, zvita v klopek, Volkun in Hrust in se nista genila. Tudi Marku se še prav nič ni mudilo z ogretega pograda v jutranji hlad. Bedel je in premišljeval, kako bi ugnal podivjani par jarcev: »Poskusim, vse poskusim. Ančki bi se dobro zdelo.«

Psa sta dvignila glavi in postala pozorna. Vstala sta, previdno šla do vrat, povohala skozi špranje, naježila hrbte in zarenčala.

Zunaj, ne daleč od koč, je zamomljal medved.

Psa sta zalajala, Marko pa je poskočil s pograda, odpehnil lino in pogledal skozi. Proti Srednjemu vrhu je počasi hlačal zastaven medved: »Ko bi imel puško, bi ga podrł. Z robevnico se ne upam nadenj. Pa sem po njihem obljubil, da ubijem medveda, da bo Ančka vesela. Pa nimam puške. Še psov ne smem spustiti, če hočem ugnati podivjani par jagneč.« In je gledal za medvedom, dokler ni zginil v zlatečih se mecesnovih goščavah Srednjega vrha.

Pri večerji. (Fot. Fr. Krašovec.)

Zaprł je lino: »Ej! Jok je vedel. Zima je pregnala pastirje v dolino in zverina je spet zagospodarila Zavrhom.«

Zajutreka ni kupal. Odlomil si je samo droblianec kruha, razdelil ostali kos med Volkuna in Hrusta, ki sta ga kaj hitro pohlastala, ju zvezal za gradanici, da bi mu ne ušla za medvedom, pretepača, in jih odvedel proti Globokemu potoku.

Jezerci sta narahlo trepetali v jutranjem vetru. V vodo, na usehlo travo in na od živine razhrojene steze se je usulo kakor redke, velike zlate snežinke, ki so srebrno udarjale ob mrzlo kamenje in listje, katerega je veter z višav zanesel nad dolino.

»V vrhovih je burja in psa bosta slabo sledila,« je zagodrnjal Marko. Pa Volkun in Hrust sta že izvohala podivjanega mrkačka in ovčico. Marko je poslušal. Jarca sta bežala skozi goščavo v ravni črli kakor dvoje srnjakov.

Psa sta se upehana vrnila. Marko jima je na vse načine prigovarjal, naj gresta še enkrat iskat izgubljeni jagneči. Nista ubogala. S povešenimi repi sta se sukala okrog njega kakor bi mu hotela povedati: »Živih ne uženeva, klati pa ne smeva, ker sva ovčarja, ki drobnico varujeva in je ne trgava.«

Marko je uvidel, da sta mrkaček in ovčica za gospodarja izgubljena in da jih ujame le še Poklukarjeva krogla: »Seveda! Če bi ne bilo toliko zverine in če bi jih ljudje pustili, bi se že prestražala čez zimo in v nekaj letih bi se pasel Zavrhom divji trop jarcev brez psa in ovčarja.«

Poklical je Volkuna in Hrusta, oba pohvalil in pogladil in urno nastavljal profi domu: »Seveda! Tudi jagnje zaželi svobode. Pa — to je tako tvegano, kakor če bi jaz odpeljal praznih rok Ančko v svet.«

Dokaj pred južino je prišel Marko že k Podlipniku. Na Ančko je naletel v veži.

»Marko!« Kar zrastle je, tako se ga je razveselila. In kako svetlo ga je pogledala.

Marko pa je prislonil robovnicu v kot in snel izza traka šopek iz modrih, dlakastih cvetov jesenskega svedrca in iz košatega, vijoličastega encjana, ki napoveduje v gorah zimo kakor doma podlessek: »Ančka! Pušlec ni kaj prida; pa, veš, drugačnega ni več; to je zadnje cvetje. Gora že premira in bo kaj kmalu otrpnila.«

»Marko!« Tako ljubezniva Ančka še nikoli ni bila z Markom. Kakor bi hotela popraviti, kar je zamudila takrat, ko ji je prinesel najlepšo očnico na rovte. Morda se je tudi res spomnila rovto in žalostnih tednov, ki sta jih preživela z Markom zavoljo Višnarjevega: »Marko! Marko!« je vzkliknila naenkrat razposajeno, »nekaj ti moram povedati. To se boš smejal. Pojdiva v hišo, da ne bo slišala mama.«

V hiši sta se Marko in Ančka tako smejala, da je tudi Podlipnico, razumno in tiho ženo, premagala radovednost, in je šla po tihem nastavit uho na vrata in ujela iz šepetanja: »To ga je, Tomaž, pestuha, Višnarjevega. Veš, za oknom sem oprezovala.« — »Prav je, prav je.« — »Pa bo gotovo Višnarjev tebe dolžil.« — »Naj me.« — »Pazi se.« — »Se ga nič ne bojim.«

»Ančka!« je poklicala mama.

»Kaj je, mama?«

Podlipnica je odprla vrata: »Marko je lačen in samega smeha se ne bo najedel. Žgance vsuj in mu jih naglo skuhaj!«

»Ni treba, saj grem k tropu na Blača.«

»Brez južine ne boš hodil. Saj morebiti danes nisi še nič gorkega jedel.«

»Res nisem, pa nič ne de.«

Ančka ga je prijela pod roko: »Hitro z mano v kuhinjo, mi boš tačas treske cepil.«

Odšla sta. V veži se je Volkun prihulil na tla, potem se pa vesel pognal v Marka in Ančko.

Podlipnica v hiši je pogledala na podobo svoje in Ančkinе patrone: »No, ljuba sveta Ana. Ali si ju videla, kako bi bila srečna? Pomagaj mi, da bo prav.«

V kuhinji pa je pela sekira in med udarce se je usipal Ančkin smeh.

* * *

Drva, kar jih pogori v vaseh, ki so spadale k svetemu Klemenu na Rodinah, so bila že od

nekdaj in so še dandanes po temboljšem posekana Zavrhom. Domu so jih zvozili že v starih časih večidel na Moste naokrog in jih zvozijo še dandanes, ko kraljuje fari Žalostna Mati božja s kamnitega brezniškega oltarja. Pozimi jih vozijo, ko vleče včasih Zavrhom tako strupeno mrzla burja, da je še medvedov kožuh ne drži. Prav do Most pride zjutraj naproti živini in ljudem, se ves božji dan suče okrog njih in jih pod noč spremi proti domu do mosta v Mostah.

Burja, tako je strupena, da je ne kožuh ne volna ne drži.

Zato v Žirovnici niso postavili cerkve v vas. Zunaj vasi so jo, tam, preden cesta okrog Peči v burjo zavije. Svetemu Martinu so jo posvetili. In že več sto let sveti Martin na konju sedi in z ostro nabrušenim mečem listim, ki hodijo pozimi Zavrhom po seno in drva, svoj plašč deli. Že več sto let ga deli in vselej vsakemu pol, pa ga mu ni še zmanjkalo in ga mu ne bo, dokler bo kaj lesa in sena Zavrhom.

Na Martinovo nedeljo, tema je že bila, so stali v Žirovnici pod lipo fantje. Mednje je stopil še Višnarjev Šimen.

»Fantje! Kdo gre z mano v Krnice?«

»Danes boš hodil,« so mu ugovarjali, »ko je doma semenj.«

»Aha! K dekliču v vas ga vleče, pa se krniških fantov boji.«

»Brez skrbi pojdi. Saj Krničani danes v Žirovnici pijejo.«

»Zato vas vabim,« je razložil Šimen: »Podlipnikovemu ovčarju sem dolžan nekaj klofut in mu jih danes najlaže vrnem. Kadar pa vračaš dolg, je pa vedno bolj varno, če imaš priče zraven.«

»Tistega berača bi bilo pa dobro poučiti, da ne sme misliti na bogato Podlipnikovo Ančko.«

»Pojdimo!«

Samo trije največji gruntarski bahači so odšli s Šimnom, in še Stojanov Jaka.

Drugi so ostali: »Mislijo, če so bogati, da bodo nam drugim ukazovali, katera dekleta nam smejo biti všeč.«

»Ko bi ne bili iz naše vasi, bi šel povedat Krničanom.«

»Da bi jih le krniški pastirji sami izpodrepili!«

Pri Smrčarju je sedel Rofijin Tevž. Višnarjev mu je napil in ga naprosil, naj privabi Primoževega Marka v gostilno. Po ovinkih se mu je posrečilo, tretjineku.

Marko je prišel in takoj videl, da se je ujel. Odit ga je bilo sram. Sedel je k peči k Vrbanku in Joku: »Če pride do pretepa, pomagala mi ta dva ne bosta nič. Tevž tudi ne bo držal z mano.« Zavaroval si je hrbet in pazil.

Višnarjev se je razkoračil pred Markom: »Ovčar, beraški! V gostilni, kjer pijem jaz, ti ne boš pil. Ven!«

Marko je ukazal: »Miha! Prinesi nam trem polič vina!«

Šimen je prebledel od jeze. Zamahnil je, da bi prisolil Marku klofuto. Pa Marko je dobro pazil. Prestregel je udarec in sunil Višnarjevega, da se je opotekel po hiši. Žirovničani so planili izza mize. Marko jih ni čakal.

Žirovničani so se zakrohotali: »Dobro si ga, Šimen. Kakó jo je popihal!«

»Mu bom pokazal, smrkavcu, beraškemu. Še en bokal vina!« je razgrajal Višnarjev.

»Jaz pa tako povem,« se je oglasil Vrbanek, »da tvoj še nikoli ni vrgel sršena iz panja.«

»Tiho! Če ne, boš letel še ti.«

Vrbanek je obmolnil. Jok pa je naročil še enkrat fisti polič vina, ki ga je prej ukazal Marko in odšel.

»Brž izpijmo in pojdimo!« je opomnil Stojanov Jaka.

»Jaz nikamor,« se je šopiril Višnarjev.

Tedaj sta se vrnila Jok in Marko; pa ne sama; z Volkunom in Hrustom. Žirovničani so se spogledali.

Jok se je mirno usedel: »Sedaj naj pa le puščobuje, kogar veseli, da bi se s pasjimi zobmi zgovarjal.«

Marko pa je stopil k Višnarjevemu in mu je vrnil klofuto, katero je prej prestregel. Volkun bi bil planil v Šimna, če bi ga ne bil Jok trdo držal za gradanico. Renčal je pa pes tako togočno, da se Šimen ni upal udariti nazaj. Krčmar je oba fanta ločil in posadil vsakega k svoji mizi.

Koj nato sta prišla še konjar Tomaž z bičem in Mežkov Joža s škantom.

»Saj sem rekel, da bi bili odšli,« je pošepetal Stojanov Višnarjevemu.

Tudi Šimna je zaskrbelo. Poklical je račun. Fantje so hiteli piti.

»Ali ni škoda, da kar zlivate vino vase. Počasi pijte! Se vam nikamor ne mudi. Je za vse dovolj prostora.« Je miril Vrbanek.

Tomaž je pa vstal, velik, da je segel do trama, in dvignil bič. »No, Šimen! Če se tegale bojiš, ga bom pa za peč spravil.«

Šimen je spoznal, da ga ni izpod Ančkinega okna pregnal Marko, ampak konjar Tomaž.

Pastirji so se dregali s komolci in hudomušno smejali. Joža je že uglasil škant: »Žirovničani dobro pojeje in veliko pesmi znate. Kar je res, je pa res. Pa tudi mi pastirji kakšno vzdignemo; sedaj bomo eno novo. Jaka in Šimen dobro poslušajta. Škoda, da nista še Grosa s sabo pripeljala.

Jaka je dregnil Višnarjevega: »Ti! Vedo.«

Joža pa je že polegnil po strunah in pastirji so zapeli:

Tam goti pod Stolom	je cok'lce zmaknil
vsak s svojim kolom	se v smrek'co pomaknil.
so stražo držali,	Jaka pa v brezo
medveda čakali	hladiť hudo jezo.
pred psom pa zbežali.	Al' Šimen, k' je vodil,
Samo Gros mu j' bil kos,	je v vodo zabrodil;
k' je utekel koj bos,	

Na široko so se zasmejali pastirji, Vrbanek in Smrčar; Žirovničanom ni kazalo drugega, kakor da so se tudi sami smejali, čeprav je v Šimnu vse vrelo.

Zunaj ob oknu je zašumelo, kakor bi iskala večča poľa k luči. Pa večč v jeseni ni. Le veter je prinesel padajoče listje in se je z njim poigral.

Žirovničani so odšli. Pastirji pa so ostali in še peli in peli.

Pesem, kako so čakali pod Stolom medveda, pa je šla od hiše do hiše, iz vasi v vas. Po vseh prejah so jo fisto zimo peli. Najbolj razposajeno so jo znale zapeti Podlipnikova Ančka in Primoževi dve, Rozalka in Manica. (Dalje prihodnjič.)

Na lov. (Fot. Fr. Krašovec.)

LUČ Z NANOSA.

JOSIP BRINAR.

I.

Iznad gozdov notranjske Hrušice štrli velikan Nanos ter loči koč mejnik dva svetova: solnčno Primorje in somrak notranjskih gozdov, gorkoto južnjakov in studen severnjakov. Veličastno zre Nanos čez oblagodarjeno Vipavsko; pogled mu sega prek sivega Krasa tja do zameglene sinjine Jadrana.

Kjer se je nanoška Pleša proti jutranji strani udrla nad Razdrtim, tam se med Gabrkom in Nanosom odpirajo prava prirodna vrata. Tod čez so že v davnini hrula krdela Longobardov in divjih Hunov tja dol na Furlansko raván; tod so vrele od zapada rimske legije, pogazivši ob »vratih« kljubujoči Metullum; tod prek so korakale Napoleoneve vojske, ko so si osvojile zakope vrhu klanca. In tudi valovje svetovne vojne je neprestano pljusko skozi prirodna vrata, ki jih je bila narava odprla tik pod Nanosom.

V listih časih, ko še niso številni svetilniki ob obali kazali parnikom poła ponoči, takrat so mornarji z Jadrana svoje jadrnice v temnih nočeh usmerjali po luči, ki je koč zvezdica migljala vrh Nanosa z zvonika sv. Jeronima.

To lučko na Nanosu so že od njega dni prižigali Reberščakovi, ki jim je stala kočica prilepljena na strmo reber ob cesti, spuščajoči se z Razdrtega po Rebernicah globoko dol do Šent Vida na Vipavskem. Kakor grahasta jerebica se je tiščala Reberščakova bajta med sivim kamenjem, sredi šopov zverženega cerovja, zmršenega od pogoste burje, ki tod čez z nanoškega grebena kar zviška pada Vipavcem na glavo. Že zdavnaj bi bilo kočico skotalilo globoko dol v dolino, v Lozice, ako ne bi bila streha pokrita s samimi debelimi robniki in še povrh obtežena z velikimi kamni. V Lozice, v vasico pod strmim klancem, se je privalil že marsikak tovor in prifrčal mnogoteri kos oblačila, ki ga je burja ugrabila voznikom in popotnikom, če jih je zalotila na »zbrisih« po reberniški cesti. Se dandanes hudomušneži radi Lozičane podražijo — in menda ne po krivici — češ, da si nikdar nikoli, ne na sejmu ne drugod, ne kupijo novega klobuka. Saj jim burja nanosi dovolj pokrival! Pa kaj klobuki! Kar cele vozove preobrača, kadar prihruje prava burja! In kakšnim lončarjem z navrhanimi vozovi jo še najrajši zagode! Sredi reberniškega klanca, na Vratih, kjer je zbris najsilovitejši, se ne vzdrži pokonci ne pešec ne žival ne težek parizar ali s kamni obložen poštni voz, kadar se burja z vso silo zadrevi z Nanosa.

Zato pa se je tudi Reberščakova koč tako prihuljeno stiskala na trdo oprsje Nanosa, da je ni bilo lahko opaziti v kamenitem bregu. Edina ograda, ki je Reberščakovim dajala najpotrebnejše: krompir in fižol, ta skrbno obdelana ograda je kazala, da je na tem mrtvem svetu človeško selišče.

* * *

Na nanoško Plešo se je obesila »zástava«, nezmožljiva oznanjevalka, da bo zdaj zdaj planila burja v nižavo. S sive meglene kučme na Pleši se je potegnil trak po nebu, se zopet pretrgal in kosmiči so se izgubljali proti jugu; a megljeni trak se je vedno znova izraščal, podaljševal...

Iz Reberščakove koč stopi stari Luka, se ozre na Plešo in zamrmra v sivo brado: »Že davi je kazalo, da bo danes še piskalo in tulilo. Treba, da se malko prej odpravim; če ne, me najhujši piš na poti zajame. Kdo bi potem nocoj kazal poť ladjam na morju? Še sinoči se je zdelo, da odriva široko od juga; pa se utegneta spopasti z burjo. Morda se bodo brodarji ravno nocoj še s trepetom ozirali na luč našega Jeroma. Vse kaže, da bo še hudo udelovalo!«

»Manca!« zakliče Luka proti odprtim vratom, »vzemi svetiljko s police, Manca, pa jo osnaži in novo lojenko vstavi! Treba, da se danes malko poprej odpravim do Jeroma. Zvečer se bo zagnala burja v dolino; že zdaj tuli in zavija preko vrhov. Moje noge pa me tudi že nič kaj dobro ne nosijo. In v križu me že nekaj časa čim dalje huje prijmlje. O sveti moj Jerom, kdo ti bo prižigal luč, ko me vrže v posteljo?«

»Očka, pustite danes mene na goro. Saj ste mi že pokazali, kam postavljate luč v lino na zvoniku. Pred sapo jo skrbno zaslonim, da bo lepo svetila Tinetu in drugim mornarjem, če jih noč ujame na vodi. Nocoj se nemara obeta kaka nesreča: gori za Suhim vrhom sem davi, ko sem šla po drva, slišala tuliti volka Sivorja. Menda že zbira svojo lakočno drhal. Oh, očka, teh grdih volkov me je pa res strah!«

Stari Luka poboža deklico, ki se je oprijela njegove roke. »Kam boš, sirotle drobno, rinilo v burjo? Če ne drugje, tam na Počivalniku bi te piš čez pečine prevrgel... Volkov pa, mislim, se nam za zdaj še ni toliko bati. Šele potem, ko bo vrglo snega, pritisnejo v večjih krdelih. V skalah za Suhim vrhom si bržčas slišala tuliti burjo, ki se pripravlja, da plane po bregu dol na Vipavsko. Zato pa dobro podkuri, da dobim kaj toplega v želodec, ko se vrnem z Nanosa.«

»Le verjemite, očka, volkovi se zbirajo za Suhim vrhom, volkovi, in stari požerun Sivor jih tudi letos vodi. Saj sem sinoči slišala pogovor mornarjev...«

žakov, ko ste me poslali k Degloriji po tobaka. Drvarji so bili, s Hrušice. Prišli so na Razdrto črez Plešo, pa so se grelj pri ognjišču. In pravili so, da bo letos — kakor vse kaže — zima zgodaj pritisnila. V blatu na Kavcah so obsledili čisto novo sled volka Sivorja. Pa da se njegova sled čisto dobro razloči od drugih — so pravili. Velika je, da jo z dlanjo ne pokriješ; pa en krempelj da ji manjka na zadnji šapi, mrcini stari. — Zato pa, očka, vsaj nocoj nikarte hoditi z doma! Tako mi je danes nekam tesno pri srcu. Skoraj se mi zdi kakor tisto noč, ko so mamica umirali. Že kar ves dan moram na to misliti. Njene oči me gledajo tako žalostno, pa naj se ozrem kamor že!»

Starec se nasloni ob končnico postelje in potegne z raskavo desnico prek razoranega čela. Misli se mu izgubé v preteklost... To je bila strašna noč takrat, ko mu je umirala ženka! Z Nanosa je hrumelo, drdralo in bučalo, kakor da hoče burja zasuti vso Vipavsko. Pa to udelavanje ga ne bi bilo zadržalo. Sveti Jeronim ne bi bil ostal v temi tisto noč, čisto goľovo ne!... Kaj to, če razgraja burja! Po vseh štirih, magari, bi bil lezel do cerkve! A kako naj se ustavlja prošnji ženke, ki so ga tako milo prosile njene oči: ostani pri meni v teh težkih urah!... Sin Tine ji sloni ob zglavju in ji briše srage s čela. Manica kleči ob postelji in s široko odprtimi očmi gleda, kaj se bliža tako groznega, nerazumljivega. »Kod hodi France?« vzdihne umirajoča in oči ji zablodijo po kotih sobe. »Kako morje buči! Valovi hrume!... O Jezus, ali ga vidite? V čolnu kleči France. Kako meče lupino! Naravnost na pečino drevi! O usmiljeni Jezus!...« In zgodilo se je tisti dan prvkrat, zakaj moralo se je zgoditi: sveti Jeronim je zvečer ostal v temi, brez luči. In zgodilo se je tudi to, kar je mati gledala v zadnjih zdihljajih, — o, saj na zadnjo uro padejo vse zavese izpred oči!... Njih dobri France, ki je bil odšel na morje, da si prisluži in prinese boljših časov na Reberščakovino, sin France je prav v tisti strašni noči izginil v morskih valovih in se združil z materjo za večno... Kako to vrta, peče v prsih! Ako bi bil tisto noč sveti Jeronim kazal mornarjem pot, oj, gotovo bi tudi France ne bil zablodil med čeri! Lučka bi ga bila privedla v zavetje. Tako pa v eni sami noči kar oba: mati in sin! — A mlajši sinko Tine? Oj nesrečni naš Kras! Kakor nekđaj Franceta, tako je tudi njega kar kmalu po materni smrti zvabilo morje. In Bog ve, če tudi Tineta prav danes ne zaloti vihar na širnem morju!... Mrzlo obleti starca po hrbtu; s strahom se zdrzne in — predrami.

»Kaj pa Tine, Manca? Ali naj ga zapustiva v nevarnosti, v tej burji, ki se za nocoj napoveduje? Mar nam naj morje vzame še Tineta, kakor nam je

že požrlo dobrega Franceta, ko mu ni svetila luč svetega Jeroma? Ne, ne, doma ostali ne smem! Ali ne slišiš, kako me danes še posebno glasno kliče sv. Jerom: posluhni, burja se že oglašá nad streho! Oj, na noč bo še hrumelo in udelavalo! Le pridno nalagaj na ogenj, da te ne bo zeblo, in ne skrbi zame, ako se v hudem pišu malo zakasnim. Morebili zaokrenem nazaj gredé k Degloriji, da se ogrejem s požirkom.«

Starec je snel s kljuge in oblekel debelo kamizolo, podšito s črnim ovčjim kožuhom, na glavo je nateknil polhovko in jo potegnjl čez ušesa, stopil je v koľ po drenovo grčavko, a Manica mu je prinesla svetiljko, ki jo je bila medtem ocedila in pripravila.

»Le pojdite, očka! saj Tineta res ne smeva zapustiti! Zdaj so že tihi presledki; morda se vrnefe; preden burja čisto podivjá in se besna spusti v dolino. Moj Bog, kako se bojim za Vas! Pa Tineta obvaruj, sv. Jerom!« je vzdihnila dekljica in je stopila za očetom do ogla. Še dolgo je zrla za starčkom, ki je s težkimi koraki krevsal navkreber, dokler ga ni visoka peč za robom vzela očem.

II.

Spočetka je burja le v daljših presledkih plajnila zdaj pa zdaj prek skal v globino; zato je Luka še precej spešno tevsal in krevsal po ostrem kamenju. Ko pa je dospel do ovinka na Počivalniku, kjer se odpre širok pogled na zapad, tja proti solnčnemu, blagoslovljenemu nižavju, tedaj se je zapodila burja z vso besnostjo izpod Debelega vrha, pljusnila je čez Turo in po gladkih senoželih naravnost globoko dol v Vipavo. Starec se je prislonil tesno ob steno ter se s prsti oprijel razpoke v skali. Vedel je, da gre za življenje, ako ga burja odtrga od pečine in ga strmoglavi po ostrih robéh in zobéh, štrlečh iz vrtoglave strmine pod njim. Razbesnela burja se je zdaj pokazala v vsej svoji veličastni grozovitosti. Visoko nad glavo, lik pod nebesnim svodom je vršalo in bobnelo, kakor da se ruši nebo ter se zdaj zdaj sesuje na zemljo. V škrbinah na desni in v pečinah na levi je piskalo in orglalo: tuleči rogovi, vmes cvileči klarineti, čisto blizu nekje pa tanke piščali, da je letelo skoz ušesa. Iz pošastne godbe je bilo čuti nekje globoko iz notranjosti Nanosa mogočno bobnenje in pretresljivo drdranje: pač bôôôbnenje s stoterimi »ô« in drrrdranje tisočerih »r«, kakor jih je menda poslušal človeški rod v prastari dobi, ko je z grozo v srcu in trepetaje dajal besnečim glasovom prirode prve izraze v svoji govorici.

Vendar pa so to bili še le začetni udarci le grozno veličastne godbe podnebnih strun, napetih prek nanoških peči in grebenov. In prav na Poči-

valniku se je ena izmed teh silnih strun dotikala zemeljskega podstavka. Zato pa je tudi na tem zbrisu odnašala burja prav vse, kar se ni jekleno-trdno oklepalo skalnih reber. To je vedel tudi Luka. Ko je v podnebesni godbi nastopil za nekaj hipov odmor, je z brzimi koraki, kakor jih ne bi prisodil starim kostem, preletel nevarni zbris. In ko je burja z novim, še silovitejšim sunkom planila čez greben, je došel že na varnejšo stezo. Sklonjen v dve gubi, oprijemajoč se grmičev ob stezi in tu — tam skalnih škrbin, se je korak za korakom pretiskoval skozi zračne tokove. Bil je to boj z razdivjanimi silami prirode, boj, ki so mu kos samo sinovi Krasa. Tudi Luka ni omagal. Naposled je srečno došel do senožeti, kjer je čepela cerkva sv. Jeronima: kakor ptica s povešenima perutnicama in s kljunom, privzdignjenim proti nebu. Ko se je starec s poživljeno močjo zaletel preko senožeti, in je ravno hotel zaviti okrog ogle, obstoji kot ukopan in se oprime zidu. Iz gozda onstran planote je pridrvelo krdelo volkov. Vodil jih je velikan, s sivo reso po hrbtu, z zakrvavljenimi očmi in z odprtim gobcem. Zatulil je bržčas svojo pogrebno pesem, ugledavši nepričakovani plen pred seboj. Toda tuljenja ni bilo čuti v divjanju burje; saj Luka ni slišal niti svojih lastnih besed, ko je v grozi zavpil: »O sveti Jerom! To je Sivor, krvolok Sivor!«

Pa starec se je brž osvestil; zamuditi ni smel niti trenutka. Planil je k vratom, zasukal ključ, ki ga je med zadnjimi skoki privlekel iz žepa, in v naslednjem hipu je že smuknil v cerkev. Jedva je bil zaloputnil vrata za sabo in jih zapahnil, je že privihrala tolpa gladnih volkov. Le za hip so lakotne zveri osupnile, a že je velikan Sivor navalil na vrata. Visoko se je vzel na zadnje noge in zasadel kremplje ogromnih prednjih šap v deske. Te so bile sicer videti šibke, neodporne; zakaj v dolgih letih jih je dež izpral in meteži so jih bili izgledali do golih reber. Pa kraška macesnovina, v svojih notranjih žilah trdna in zategla, se je tudi to pot izkazala. Vrata se pod težo ogromne zveri niso vdala, in kremplji so zdrknili po rebrastem lesu kakor po železnem oboju.

Volk Sivor je že pri prvem naskoku uvidel, da tukaj s silo ničesar ne opravi. Besnost v njegovem prvem navalu se je umeknila preizkušeni preudarnosti. Obkrožil je cerkev nekajkrat z lačnimi svojimi tovariši. A ker ni spazil nikjer kake line ali odprtine, je končno tolpa posedla pred vrati.

III.

Starec Luka je bil medtem zlezal po ozkih stopnicah v stolp. Tu je bil čisto na varnem, četudi bi se zverem posrečilo, da bi udrle v cerkev. Pogledal je skozi lino in uzrl oblegovalce, ki so bili v

krogu zastražili vrata. Iz oči jim je sršel ogenj, dasi se jim je v mrzli burji ježila resasta dlaka. Luka je odkrušil kamen iz zidu ter ga vrgel na najbližjega volka. Zveri so planile pokonci, a nekaj korakov dalje vsrtan so zopet posedle. Kadar se je burja za trenutek umirila, se je začulo besno zavijanje tolpe, turobna smrtna pesem. Znamenje, da lakotneži ne bodo zlepa popustili plena, ki jim je bilo tik pred zobmi.

Ko se je Luka pomiril po prvem strahu, je začel preudarjati, kako bi se izmuznil iz pasti, v katero se je bil tako nepričakovano ujel. Tuhtal in razmišljal je to in ono, pa nazadnje se je vsaka misel na rešitev pokazala, da je neizvršljiva. »Strela,« je zagodrnjal starec, »da bi imel vsaj sekuro drvačo pri roki! Najprej bi fistemule Sivorju z njo razčesnil glavo, pa še par drugih mrh lakotnih bi podrl, ni šment! S samo gorjačo pa nič ne opravim. Če ga oplazim po betici, bi toliko zaleglo, kakor če po trdi skali usekam. Da bi vsaj svečniki na oltarju bili težki, kovinski! Pa kaj, ko je povsod po cerkvi le lesena, črvojedna ropotija, kamor se ozreš! Za tega ubogega sv. Jeroma je pač vse dobro, kar so po cerkvah v dolini že zdavnaj v ropotarnice in kostnjake zmetali! Presneti Vipavci - stiskavci! Da bi jih potipal — Sivor pa njegov lakotni zbor! A kaj mar dolincem, če jim volčja tolpa pridre na vas! Zveri bodo lomile v staje in hleve; a možakarji si bodo medtem mirno nabasali puške in udarili na pritepence zverinske kakor v vojni. O Jerom, Jerom, da bi bil vsaj ti, moj ljubi svetnik, kakošen vojščak kakor sv. Martin, ali pa lovec, kakor fisti, no fisti — Hudbert, ki mu košuta sol z roke liže! Morebiti bi si bil kakošen lovec zmisli, preden bi odšel v »večna lovišča«, da bi svojemu patronu zapustil svojo pušo. Pa bi jo dali svetniku čez ramo, ali pa jo vsaj za oltar obesili. A kako mi hoče pomagati sveti Jerom s svojo črvido knjigo v roki! Mar naj jih iz knjige brati učim, mrcine krmežljave?! Strehula, če bi imel pri roki »pihalnik«, pa magari še tako staro šklemfo, to bi vas že molitvic učil, lakot zverinska, pa kakšnih kozjih molitvic bi vas učil! Kar zapored bi cepali, da bi ležali tamkajle po trati ko kostanji na rešti. Tako pa brez orožja, kaj bom? Oj zlomek, v hudo past sem se ujel! Ako me ne pridejo Razdrčani ali Ložičani rešiti, me bo ugonobila in zvila lakot. Pa kaj lakot, ta bi se še pretokla nekaj dni. Mraz, mraz, ta me bo stisnil, da ne učakam jutrišnjega dne! Brrr! Kako to neznansko ledeno piha! In burja ne bo kmalu utihnila, kakor kaže. Zdaj so se šele na stečaj odprla podnebna vrata. Kako to hrumi prek pečevja, kako šklepečejo škrlj na ostrešju! Še tale ubogi zvonik bi prekolalo dol na Vipavsko, ako bi ga zidarji ne bili tako dobro zakorenčili na živo skalo. Oj burja, burjasta!

Saj sem tule še precej v zavetrju, pa mi mrzla sapa sili do kosti! Že kar po mozgu mi gre ledeni curek!

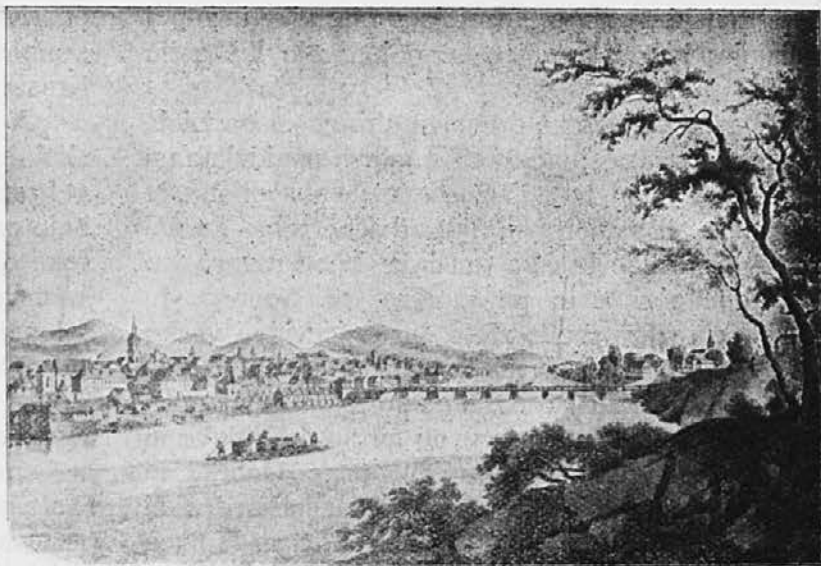
Kaj pa šele naš Tine, če ga je vihra na morju zajela! To pokajo jambori, to cefrá in trga jadra! Pa kako hoče lesena lupina proti burji do brega? K večjemu, če se na večer razdivjana sapa malko umiri. Morebiti se pa le tudi danes izkaže, kakor že tolikrat: pod večer, ko gre solnce za božjo gnado, takrat se tudi burja vsaj za kvart ure umiri; zakaj tudi burja gre večerjat. Treba, da kar prižgem luč; saj solnce se je že skrilo za zastavo na Čavnu in v dolino že legajo večerne sence.«

Tako je starec Luka preudarjal sèm, preudarjal tja, in ko ni našel nobenega izhoda, se je vdal v voljo božjo. Globoko v srcu mu je tlelo zaupanje do svetega Jeronima, kateremu je vse svoje življenje tako zvesto stregel. In dobri svetec tudi njega, vdanega starca, ne bo zapustil zdaj v sili, prav goťovo ne! Precèj pomirjen je Luka ukresal ogenj, ga razpihal na gobi in je prižgal lojenko, ki je bila v grobi, trdni svetiljki dobro okovarjena in zavarovana pred vetrom.

Naťo je postavil luč v varen kot na lini in vzdihnil: »O sveti Jerom, ti dobrotni gospodar morja, pokaži Tinetu rešilno pot iz divjih valov! Pa tudi vsem drugim našim dečkom - mornarjem bodi, oj lučka, kažipot v varen pristan!«

Nebo je bilo na južni strani čisto in jasno. Temna modrina je proti morju prehajala v vedno svetlejšo barvo; sivkast trak je obrobil podnebesno modrino in jo ločil od morskih odbleskov. Na zapadu pa je solnce razlilo še svoje poslednje zlato po Vipavskem in prek Furlanije. Nad Sv. Jeronimom so se trgale cunje od sivih kučem, ki so si jih nataknili najvišji vrhovi po nanoškem grebenu: Debeli vrh, Suhi vrh, tja do štrlečega nosu Pleše. Sive krpe »zastav« so se cefrale in topile, in le malokateri megleni curek je prijadril nad Vipavsko. Vendar pa so iz zastav začele ob solnčnem zatonu pršeti ledene iglice, skoro nevidno sršeč okoli zidu in polegajoč v mirnejše kote na lini. Tudi Luka je začutil, kako se je ledenemu curku burje zdaj še pridružilo zbadanje v lice in roke.

Medtem se je začelo nagloma temniti. Sence so se dvignile iz dolin prek Krasa in tudi Sv. Jeronim se je zavil v somrak. Ob prehodu iz somraka v noč, se zdi, da osrčje in žilje v prirodi za nekaj trenutkov preneha utripati. Tudi razsajanje burje se je v tem tajinstvenem prehodu nekoliko umirilo. Zgodilo se je, kakor se je nadejal Luka: burja je

Maribor okoli leta 1800.

odšla večerjat. Vendar pa so posamezni sunki bučeč naznanjali, da se podnebesna vladarica kaj kmalu povrne z vso svojo močjo.

Ko je po hropenju burje nastopil prvi oddih, je šinilo starcu v glavo: »Lej ga klenka, tik pred nosom mi binglja zvonec v stolpu, pa bi bil kmalu pozabil nanj! Mar so mi tudi že možgani v belici zamrznili?«

Neutegoma je polegnil za vrv in droben, jokajoč glas je zacingljal izpod ostrešja. Kakor otrok, predramivši se iz spanja, je zavekal zvonček. Njegov slaboten glas se je pognal prek senožeti, se zapletel med čeri in medlo odjeknil od strmih sten. Toda glasek nebogljenčka je že v prihodnjem trenutku spet utonil v hrumenju burje, ki je novič sunila črez vrhove in grebene. Kakor zastaja otroku plač v grlu, ako predebelo nabira sapa za obupne vzkrike, tako se je menjavalo hrumenje burje z drobnim vekanjem zvončka. Take zdravemarije kot nocoj še ni doživel sv. Jeronim nikoli! Med hrumenjem vetrov se je oglašal milobni, pretrgani glas zvonca: prošnje starca zvonarja so se dvigale, izgubljale pod nebo. V presledkih je udarjalo vmes tuljenje gladnih volkov: mrtvaška pesem je odnašala zvonarju poslednje upanje.

Ko je objela noč vse vrhove naokoli, je burja začela udelavati s podvojeno silo. Brez presledkov je grmelo pod nebom, žvižgalo in piskalo ob pečinah in okoli cerkve, tako da ni bilo več čuti ne zvonca ne zavijanja zveri.

Luka je nehal molsti vrv ter se je ves onemogel zrušil ob steno. Noge so mu bile od mrazu že čisto odrevenele, v križu ga je čezdalje huje prijemalo in ledeno oblivalo. Pogled mu je še enkrat splaval skozi temo do trepetajočih lučk tam na obali morja. Od Devinskega gradu tja proti migljajoči svetli

gruči tržiški se mu prikazujejo svetle pike in zopet izginjajo; kakor kresnice se poigravajo lučke na morju.

Starcu se razleze dremava utrujenost po žilah, trepalnice mu postanejo težke, glava mu kinkne na prsi. Pred očmi pa mu zasije mehka svetloba in se razlije od Sv. Jeronima navzdol po rebri. Žareči trakovi osvetlijo kraške goličave in se razprostro čez kipeče valovje na morju. Od Nanosa do morja se razlije svetlo zlato. Jasno je videti vsako selo, sleherno skalo, vsak kotiček, kakor jih ni gledalo oko še nikoli. Po pojih pa mrgolijo trume mladeničev; vsi hité na jug, proti morju. Iz Vipave in Ajdovščine prihajajo v gručah, prek Gabrka in Štanjela se vijó procesije. Z veselimi, rdečimi obrazi spešijo svoje korake, vsi proti morju, solncu naproti. Po valovih pa se zibljejo jadrnice; beli, rumeni in rdečearvni metulji so razprostrli krila ter se gugljejo po morski gladini, posuti s srebrnimi biseri. Z ladij in s čolnov kličejo in vabijo veseli mornarji, odeli v baršun, ozaljšani z zlatim nakitom. A v čolne, pripravljene na bregu, vstopajo vedno nove trume, prihajajoče s Krasa. In čolni in jadrnice plovejo nevzdržno proti solncu, odmikajo

se sivim skalam v bregu. Kakor da je brodarjev sram, ker so zapustili borna domovja na pustem Krasu!

A hipoma se nebo polemni in visoko zapljuskajo valovi. Jadra zaplahutajo, se bočijo pred vetrom, a kljuni čolnov in bark se namah zaokrenejo proti bregu. Toda morje jih ne izpusti iz svojega objema. »Privabila vas je moja krasota; preizkusite še, kaj je vodovja grozota!« Čolni izginjajo v temnih žrelih valovja, jadrnice pokajo in se rušijo ob ostrih klečeh. Mrtvaška krila se razprostro nad črnimi vodami... Čuj, ni li zaklicalo obupno sem iznad valovja: »Očka! Manica! To je Tine, Tine, noben drug ko Tine!... Veslaj naravnost, Tine, čisto naravnost les-kaj krmari! Drži se luči svetega Jeroma, Tine! Saj ti tako lepo sveti, naravnost v pristan te pripelje, naš dobri sveti Jerom!... Le brzo veslaj, hitro, hitreje!... Vidiš, Manica te čaka na bregu... Tudi njo bi rado zvalilo morje!... Ne, ne, oba les k meni! Bežimo nazaj čez Kras, kar prek skalovja! Nazaj, nazaj pod varstvo svetega Jeroma...«

In starcu Luki je lezla glava niže in niže, se sklanjala preko prs in se zlagoma naslonila na trda otrpla kolena...

IV.

Kakor je burja prihajala vedno silnejša, tako se je tudi Manice lofeval vedno večji nemir. Že kmalu po odhodu očetovem, ko je burja šele poskušala na »registre«, buhajoč v presledkih po rebri nizzdol, že takrat je v skrbeh tavalala po koči. Vsakokrat, ko je nanovo zapiskalo in zatulilo okoli vogla, jo je pri srcu zazebló. Ko pa je pod večer burja odprla vse svoje mehove, ko je brez prestanka hrumelo in bučalo dol prek skal, takrat tudi Manica ni več zdržala. Primeknila je veliko klado k zglavju na ognjišču; nato pa si je ognrila debelo ruto ter jo za pasom trdno zavezala. »Do Razdrtega se skozi burjo že kako prerijem. Morebiti že najdem očeta pri Degloriji! Saj je dejal, da se zvečer nazaj grede v gostilni malco pomuditi!« In drobno dekle se je brez obožavljanja odpravilo na težavno pot, pred katero bi se plašil marsikak možak. Dokler je lezla po stezi, se je oprijemala grmovja. Ko pa je dospela na vozno cesto, se je plazila največ kar po štirih. Nekaterikrat se je jedva še ulovila za kamen obcestnik, da je ni prevrglo prek roba. Bila je že trda tema, ko je vsa izmučena dospela do krčme.

Pri Degloriji se je za mizo v kuhinji nabralo precejšnje število gostov. Bili so to največ vozniki, ki jih je burja zajela na cesti, in drvarji, vračajoči se iz gozdov s Hrušice. Ko je vstopila Manica, vsa izmučena in drgetajoča od mrazu, se je omizje radovedno zgenilo. Zastali pogovori so se pre-

F. S. Sliplovšek: Stari Maribor; pred staro sinagogo.

okrenili na starega Luko, ki so ga vsi dobro poznali in o katerem jim je zdaj obupana deklica tarnala, v kakšne nevarnosti se je bil spustil.

»V takile burji pa si upa starec na Nanos!« se začudi trščat drvar. »Še mene, ki se ne ustrašim klaftrskega rklja, bi na Počivalniku zdelovalo! Če bi ne bilo tako strupeno, nič ne rečem, bi se za silo še prebilo za nekaj ur pri Svetem Jeromu. Ali v tem mrazu, šentaj, stare kosti ne vzdrže!«

»Ne vzdrže stare kosti, ne!« prihrdi drugi. »Pa tudi mladim hrustancem bi se slabo godilo, če padejo volkovom v zobé. Ali nisem snoči pravil, strela, da se je Sivor s svojo tolpo že priklatil na Nanos? V riži za Svetim Bricom sem ga slišal tuliti. Saj poznam njegov debeli glas, človeka kar prelrese. Kakor sem že dejal: v kratkem nam zapade sneg, ko se mrcina volčja že klati po nanoških skalah! Ej, ubogi Luka, če ga je obsledila in dobila na nos ta svoja lako!«

»Ni ga dobila, pa ga ne bo!« oporeka bradat voznik. »Ko sem podil konje dol od Gabrka, da bi še pred nočjo privozil les-kaj, ali ni prinesla burja glas zvonca sem izza Pleše?! Čisto razločno sem slišal, kako je zaklenkalo naravnost sem od Svetega Jeroma. Ko je burja spet zatulila, je, seve, droben zvonček utonil v hrumenju. Pa pri vsakem oddihu, ko je burji zastala sapa, se je vedno vnovič oglasil Sveti Jerom: bim, bim, bim! ... Nekam čudno tesno mi je postalo — no, veste, za strašljivca me ne boste imeli! — Pa mi je nekaj reklo: če ni tole zvončkanje kak 'spomin' ali kaj? Ali pa je morebiti burja razgibala žvenkelj, da tako žalostno bije Sveti Jerom? Saj čudo bi to ne bilo, danes, ko zunaj tako udelava kakor že dolgo ne ... Tako sem ugibal sam zase. No, zdaj mi je jasno, ko slišim, kdo je pri Svetem Jeromu!«

»Kaj, zvonec Svetega Jeroma se je oglasil?!« je planila vmes Manica, drgetaje od razburjenja. »To je bil moj očka! On je zvonil, nihče drugi! Bog ve, kaka nesreča se je zgodila, pa je klical na pomoč! Možje, prosim vas, kakor se sam Bog prosi: pojdite mu pomagat! Saj še ne bo prepozno! Na kolenih vas prosim, usmilite se in pomagajte!«

Trde grče so Kraševci, res! Pa ljubezen otroška omehča celo kamen, in ne bi kraških grč?

»Hudo razsaja burja nocoj, res, grdo! Še psa ne zbrcaš izpod strehe. Pa človeka le ne smemo pustiti takol! Da starec siromak zmrzne, ali pa ga raztrgajo volcje! Alo, možje, kar sekire iz kota! Tistega Sivorja učesnem po betici, da ne bo nikoli več strašil po goril!«

»Pa kakšna puška bi nam tudi dobro stregla. Je boljše, če mrcino že kar na daleč upihneš! Ej, fantè, skoči do ongavega strica, no, saj veš, ki je tak hud lovec!«

Precejšnja tropa možakov se je odpravila v divjo noč. Molčé so se vzpenjali, korak za korakom, v strmino, boreč se s podivjano naravo. Med tem je bil priplaval zadnji krajec izza Vremščice ter je razlil svojo mrzlo bledoto čez pečine po kameniti stezi. Zadnji del poti se jim je zato še dosti naglo odmikal. Ko se je pokazal zvonik Svetega Jeronima onstran ovinka, se je četa ustavila. Lovec in dva drvarja, ki sta bila s puško oborožena, ti trije so se odplazili do skale, kjer se je odpiral razgled po senožeti tja do cerkve. Krdelo volkov je še zmerom oprezalo pred vrati. Možakarji s puškami se slisnejo za skalo in z znamenji prkličejo še ostale tovariše bliže. Posvetovanje je bilo kraško, bolj z rokami in kretnjami kot z besedami. Vse tri puške počijo hkrati, nato pa zadrevi vsa družba preko planote, vihteč nad glavami

F. S. Stiplovšek: Stari Maribor; stolp iz obzidja.

F. S. Stiplovšek: Stari Maribor; Zidovski stolp.

sekire in kopita pušk. Krdelo volkov je planilo pokonci. Sivorju so zaplamtele oči, resasta dlaka se mu je nasršila med pleči. Že je hotel navaliti na napadalce. Ko pa vidi, da se eden njegovih steguje po travi, dva druga pa obstreljena šepata proči gozdu, zbeži tudi Sivor in ves ostali trop za njim. Saj za enkrat se bodo lahko oteščali s svojimi pohabljenimi tovariši...

Zapah, ki je od znotraj zapiral vrata, je popustil že po prvih udarcih sekir. Ko so prvi možje prilezli do vrha stopnic v zvoniku, so ugledali v kotu zgruženo truplo. »Ej, Luka, mar si zadremal?« ga je ogovoril trščati drvar in ga stresel za ramo. Pa roka in vsa postava starčka je ostala sključena, trda.

Dvignili so truplo pred lino, da je mesec obsijal obraz. Mrtvaška bledica je že bila legla na razorana lica. Gube okoli usi so bile odrevenele, a nabrane so bile v nasmešek, izražajoč blaženo zamaknjenost. Drvarji so se nemo spogledali. »Kaj pa zdaj?« —

»Naj počiva pri svetem Jeromu, ki mu je vse življenje tako zvesto služil! In luč v zvoniku, ki jo je nocoj zadnjič prižgal, ta bodi tudi starcu samemu, večna luč!«

»Sveti križ božji!« so pritrdili najbližji, dvignili mrtveca in ga zanesli v cerkev pred oltar. Na klečalniku so priredili oder, da na njem počaka mrtvo truplo na krščanski pogreb.

Burja je divjala še dva dni in dve noči brez prestanka. Med tem je prišel tudi Tine z morja domov. Nikakega obvestila o smrti očetovi ni prejel, a notranji glas ga je klical in priganjal, naj gre pogledat na Reberščakovino. Manico je našel vso obupano in skrušeno. Ni se mogla utolažiti in očitala si je venomer, zakaj je pustila očeta, da je šel prižigat luč na Nanos. Šele potem, ko ji je Tine vse potanko razložil, kako je bilo v usodni noči pri njih na morju, se je siroti umirila težka vest. Pravil ji je, koliko čolnov in jadrnic se je v viharju potopilo in kako je tudi on sam že čisto obupal. Ko pa se je bila zasvetila luč z Nanosa, je uravnal krmilo naravnost na Svetega Jeronima. In srečno je dospel v varno zatišje. Kakor po čudežu se je zgodilo.

Ko se je tretji dan burja ugnala in nazadnje čisto pojenjala, so položili starca Luko v grob, ki so ga izkopali ob zidu za oltarjem. Kaj naj bi sirota Manica zdaj sama počela na Reberščakovini? Tinelu ni bilo treba dosti prigovarjati, da naj gre z njim; zakaj v bogatih mestih ob morju je lahko zaslužiti belega kruha in dekleta hodijo v svilenih oblekah.

In tako je prišlo, da je ostala burja edina gospodinja v Reberščakovi koči. Grahasti jerebici, čepeči na rebri pod Nanosom, so se neke zime utrle kreljuti in se razvesile med sivo kamenje. Stari Luka ni dobil naslednika, ki bi gojil luč na Nanosu. Prazna in temna zija lina z zvonika Svetega Jeronima. Oslepelo je oko, ki je čuvalo nad sinovi na sinjem morju.

5. JANUAR NA TUJEM.

Doma, nocoj od vrat do vrat kadite,
na hrbel pišete jim po tri križe,
luč vžigate ob beli poprtnjak,
da Betlehem se vam primakne bliže...
Le moja soba je zaklenjena,
le moja soba ni požegnana...
V tujini daljni tu kadila ni,
v tujini daljni tu kropila ni
in luči ni in poprtnjaka ni. —
Le v Betlehemu smo zedinjeni.

JOŽE POGAČNIK.

KOLEDNIKI.

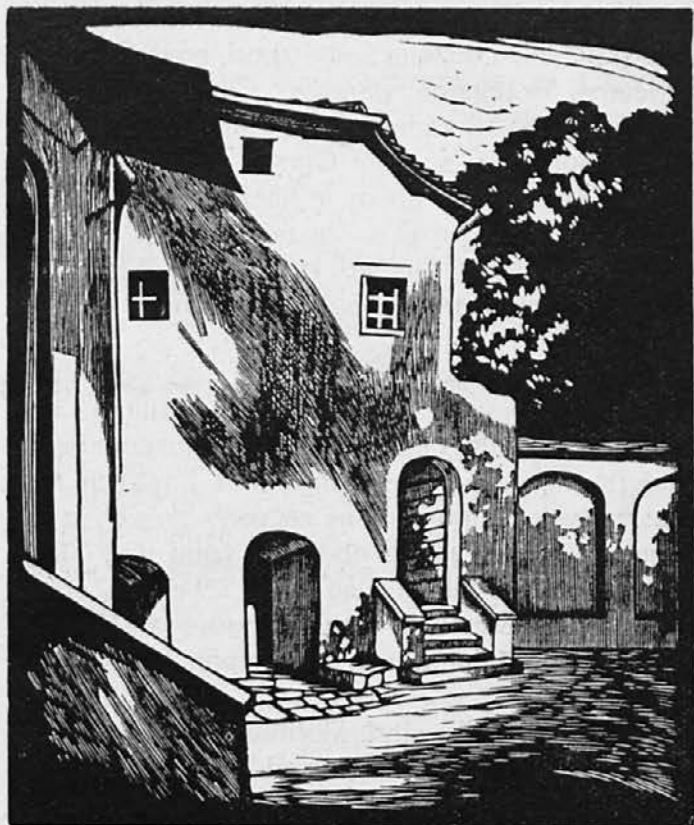
Mi pa koledujemo,	ki nas vodi po vaseh;
zlate zvezde kujemo:	druga, ki z neba visi,
ena v rokah nam žari,	je za vse ljudi,
druga od neba visi,	tretja le od tistega,
tretja v dušah nam gori;	ki jo v duši sam ima.
prva zvezda je nas treh,	

GUSTAV STRNISA.

STARI MARIBOR.

DR. FR. KOVAČIČ.

V mariborski okolici na desni strani Drave je mnogo sledov predrimskih naselbin. Ob vznožju Pohorja od Ruš do Hoč je cela vrsta prazgodovinskih selišč, zlasti je znamenita »Poštela«, prastara utrdba na pobočju Pohorja, ki sega v 6. stoletje pr. Kr. ter je preživela napade Cimbrov in Tevlonov. Za današnjim gradom Bednavo je v rimskih časih stalo neko mestece, kateremu ljudsko izročilo se dananes pravi »staro mesto«. Nekateri rimski kamni in napisi kažejo, da je tudi na mestu današnjega Maribora za Rimljanov bila neka postojanka. A do večjega pomena je došel Maribor šele po izgonu divjih Madzarov iz naših pokrajin (po l. 955). Iz Labodske doline na Koroškem so potiskali Madzare po Dravski dolini skozi Slovenske gorice do Mure grofje Sponhajmski, ki so se prizenili iz Porenšine na Koroško. Eden izmed njih, najbrž Bernard, je postavil na strmem hribu severno od mesta v obrambo proti Madzarom močen grad, imenovan March-burg, t. j. obmejni grad. Pod gradom se je ob Dravi razvila naselbina, najprej trg, potem mesto, ki je dobilo svoje ime po gradu. Prvič se v listinah imenuje grad mariborski l. 1164, l. 1185 se omenja v Mariboru že župnija, ki je prvotno imela svoj sedež najbrž v Kamnici. Leta 1147 je na križarski vojni padel mariborski grof Bernard Sponhajmski; ker ni imel otrok, je mariborski grad z vsem njegovim ozemljem ob Dravi in v Slovenskih goricah podedoval nečak njegove žene, mejni grof štajerski Otokar Travenski. Tako je mariborsko ozemlje postalo last štajerskega deželnega vladarja. Imenovani Otokar ali pa njegov sin je pozidal prvotno v romanskem slogu sedanjo stolno cerkev, ki je bila posvečena apostolu Tomažu in Janezu Krstniku. Obenem je z dovojenjem solnograškega nadškofa, pod čigar duhovsko oblast je spadalo vse ozemlje med Muro in Dravo, prenesel župnijske pravice iz Kamnice v Maribor. Pravična štirikotna oblika starega Maribora še sedaj kaže, da je naselbina bolj ali manj umetno nastala, t. j. lastnik je naselil svoje ljudi, obrtnike in trgovce pod svojim gradom in jim dal razne pravice. Leta 1209 se Maribor imenuje trg (forum), v sredini 13. stoletja pa že mesto. Kot tako je bilo obdano z obzidjem, a prvotni obseg mesta je bil veliko manjši kakor v poznejših časih. Odkod so se naselili prvi prebivalci mariborske naselbine, je popolnoma neznano. Prazna je trditev nemških zgodovinarjev, da je novi Maribor bil čisto nemška naselbina.

F. S. Stiplovšek: Stari Maribor; mestna stražnica.

Krajevna imena v najbližji mariborski okolici kažejo čisto slovenski značaj, znak, da je ta svet bil obljuden in kultiviran po Slovencih, preden je nemški graščak pozidal grad in trg, oziroma mesto Maribor. Ohranjena rodbinska imena srednjeveškega Maribora spričujejo isto dejstvo, ki ga opazamo pri Mariboru v poznejših časih: njegovo prebivalstvo se steka od vseh krajev, s Kranjskega, Hrvaškega, Ogrskega, pred vsem pa s Spodnje Štajerske. Ker je po zavladavi Habsburžanov vse javno življenje v naših deželah dobilo na zunaj nemško obeležje, se je tudi mestu Mariboru vtisnil na zunaj nemški pečat, slično, kakor so bila nekdanja mesta Praga, Budapešta, celo Varaždin in Zagreb »nemška«. Zlasti po velikem pomoru l. 1680/81 je v Mariboru močno prevladal slovenski živelj.

Od prvotnega obzidja se je še najbrž ohranil takoimenovani »Židovski stolp«, kjer se je končaval iztočni mestni zid. Nekje okoli sredine 14. stoletja se je Maribor prvokrat razširil in njegovo obzidje razmeknilo. Od drugega obzidja je še ostal mogočen okrogli stolp blizu Drave na jugozapadnem voglu mesta. Od tega stolpa je šel zapadni zid proti severu po današnji Strossmayerjevi ulici.

Po obsegu in številu prebivalstva je bil stari Maribor sicer majhno mestece, vendar je veljal za Gradcem kot najvažnejše mesto bivše kronovine

Štajerske. V srednjem veku so se v Mariboru večkrat vršili veliki deželni sodni zbori, navadno v navzočnosti deželnega vladarja. Prvi tak zbor je znan iz l. 1180/81, zadnji pa 1678 radi nevarnih političnih homafij v sosedni Ogrski.

Od starodavnih časov je imel Maribor živahne kupčijske zveze po Dravi in po suhem z alpskimi deželami, z Italijo, Ogrsko, Hrvaško in Balkanom; celo dubrovniški trgovci so imeli v Mariboru svoja skladišča.

Mnogo je trpel stari Maribor od ogrskih in turških napadov. V 13. stoletju so po izumrlju Babenberžanov bili Ogrji nekaj časa gospodarji na Štajerskem, pozneje je kralj Matjaž I. 1480 in 1481 mesto dvakrat napadel in začasno zavzel, a ga trajno Ogrji niso mogli obdržati. Turki niso Maribora nikdar osvojili, dasi so ga l. 1529 in 1532 srdito naskakovali. Mesto je ščitilo njegovo močno obzidje in l. 1532 junaški mestni župan Krištof Wildenrainer.

Ker je bil že stari Maribor važno trgovsko mesto, se je v Mariboru v srednjem veku naselilo precej židov, ki so tu znatno obogateli. Imeli so celó svojo sinagogo, ki je bila potem spremenjena v cerkev Vseh svetnikov, ko so bili l. 1496 vsi judje izgnani iz štajerske dežele. Stara stavba se je še ohranila, dasi zelo prezidana. Na zunanji strani se še vidijo znamenja, običajna na starih judovskih sinagogah: pšenični klas in grozd.

Leta 1666, pa 1680/86 je v Mariboru silno razsajala človeška kuga. Leta 1347 je strahovit potres močno poškodoval Maribor, še več škode so pa napravili pogostni veliki požari.

F. S. Stiplovšek: Stari Maribor; dravska vojašnica.

Od kod pa bivša dravska vojašnica, ki jo vidimo na sliki? Ta stavba je stari minoritski samostan. Sinovi sv. Frančiška Asiškega so se naselili v Mariboru okoli l. 1250 ter so skozi ves srednji vek bili edini redovniki v Mariboru. Šele ko je bila zaustavljena luteranska povodenj v naših deželah, so se naselili v Mariboru kapucini, tam, kjer je sedaj frančiškanski samostan. V 18. stoletju je Maribor dobil jezuite, ki so otvorili gimnazijo, in pa prvi ženski samostan celestink. Vse te samostane je Jožef II. zatrl, samo minorite je prestavil iz njihovega samostana ob Dravi v bivši kapucinski samostan, minoritski samostan pa je porabil za vojašnico. V tej so 1918 razorožili »zeleni kader«.

Leta 1703 je postal Maribor središče upravnega okrožja med Muro in Dravo, pod Marijo Terezijo pa sedež okrožnega glavarstva.

Doba naglega razvoja se začelja za Maribor šele od sredine 19. stoletja, zlasti ko so napravili »južno« in »koroško« železnico.

ROMARJI NA RAZPOTJU.

Silvestrova noč — dosežen je vrh.

Vzpenjali nanj smo se lefo dni.

Kdo bi z očmi zdaj premeril razdaljo,
kdo preštel vse stopinje, grenke poti,
vzdihne in solzé onemoglega gneva?

Gluha je noč, ki za nami leži.

Kdo bi prelehtal vso težo grenkobe
daljnih in bližnjih izkustev, dognanj?
Kdo doumel vso trpkost blodenj,
strtih ponosov, stremljenj in iskanj?

Črna, prečna so brezna noči.

Zdaj smo na vrhu — a cilj je v brezbrežju.
To je le člen na verigi razpolij,
mesto oddiha na novem zavinku —
komaj dosegli neznačen smo klanec.

Više — na goro romamo mi.

Palico romarsko tu odložimo,
šotor miru za trenutek razpnimo — —
ob jutranji zarji
treba bo vstati —
čakajo novi nas boji, viharji ...

MIRKO KUNCIC.

TELESNA CELICA. ŽIVČNA CELICA. ČUTEŽ.

DR. JANEZ PLEČNIK.

Narod je visel na križu, ranjen je bil ves in ves je bil zmučen, razbita in boleča ter zabuhla njegova usta so prosila: žejen sem —; pa so šli sinovi naroda in so zmešali žolč z jesihom in so mu s to mešavo omakali usta.

Če nam pred dvajsetimi leti domovina ni poslala profesorjev in narodnih borcev, naj se sedaj ne huduje, če ni sadu, kakršnega pričakujete. Krivda je vaša. Kadar se nasmehnete našim ljudem, katere vidite v Ameriki ali če pridejo na obisk v stari kraj, se potrkajte na svoje prsi in recite »mea culpa«. Dr. Kern.

Rekli smo takole:

Vsaka celica čuti in vsaka celica odgovarja na čutke z gibi — in smo rekli:

Živci so tiste celice, ki so pred vsem pripravne sprejemati čutke, ki so kar poslavljene za sprejemanje čutkov in ki so izbrane tudi za to, da ostalim celicam (torej »telesu«) po posebnih protoplazmovih podaljških in iztezkih poročajo o svojih čutkih, torej o spremembah v svoji okolici; rekli smo: živci so celice, ki delajo telo res živo.

Vse celice telesa so ali sestre, ali so si prednice ali so si potemke in so se različile šele ob nastajanju telesa; vse pa so zložniki telesa.

Povsem le-tem bo umljivo, da zdravniki označajo neke celice telesa kot telesne celice in da označajo neke celice telesa kot živčne celice.

Vsi člani ene države so državljani; poljedelci, delavci, rokodelci, obrtniki, vojaki, policaji — vsi so državljani; pa smo vajeni govoriti o kmelu in meščanu kot o državljanu in govorimo o policaju kot o policaju. Prav tako je pri oznakah: telesna in živčna celica.

Policaj (orožnik) čuje v svojem okraju; le-ta njegov čujni okraj je majhen, če ga primerjaš z vso državo; policaj se skoro ne giblje; on ima določeno mu stališče; on tudi ne povzroča obsežnejših gibanj v državi in so gibanja ob ostalih državljanih močnejša. Neka teh gibanj so nad vse vidna, neka pa so komaj opazna, da si ne prestopata in mogočna. Dobro vidna so gibanja ob železničarjih, malo opazna so gibanja ob mlinarju: prva so groba, druga so nežna.

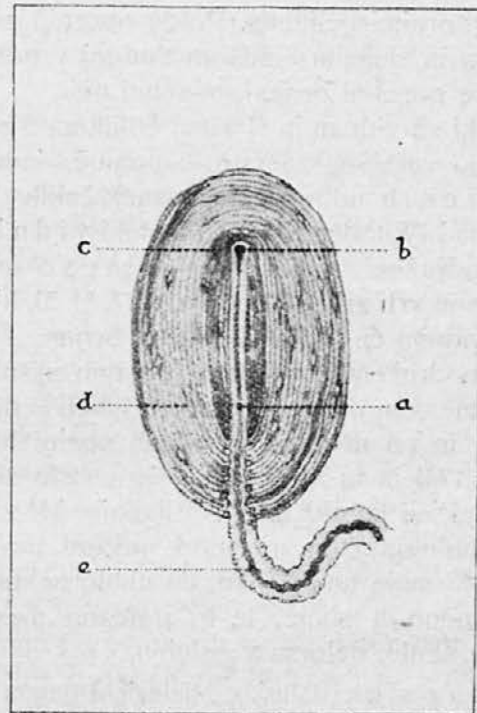
Le-take različnosti gibanj se dobro zavedajmo pri premišljanju o našem telesu. Hoja je grobo, je dobro vidno gibanje: ob vsakem človeku opazimo, jeli hodi ali ne; neprestano solzenje ob zrku je pa nežna, komaj opazna zadeva, ki nanjo redko mislimo, da si nam je vedna volhkoba naše roženice znana in se nekaj torej neprestano vrši, kar daje roženici volhkobo, kar le-to volhkobo dela, kar se torej giblje; pa res; zdravniki poznajo skupke celic (solzno žlezo), ki delajo solze in jih iztiskajo na roženico.

Vsa gibanja našega telesa in v našem telesu so odvisna od čutilk, od telesnih čutil in se torej pokore živcem; živci so nekam osebe v naši osebi;

oni domujejo v našem telesu in so mu poveljniki in vodniki.

Od čujnosti in čutljivosti živcev zavisi »zdravje« telesnih celic, zavisi »zdravje« našega telesa — zavisi naše zdravje; na vse to smo že opozorili, saj smo (Mladika 1928, str. 62) rekli, da so sluznice (danes dodajmo: po čutilih, vkladenih v sluznice) tem več vredne, čim čutnejše so za prah, za duhove (vonjave in smradove), čim podrobneje nas torej opozarjajo na okoliške nevarnosti.

Celice - čutilke (torej naša čutila) so seveda pred vsem s a m e v nevarnosti; vkladene v vrhnje (die obere Schichte) telesa in njega udov pridejo čutilke kar prve v vročine, v premočne luči, v ostre jedkovine, v razjedne in glodive luge, v omamne duhove (pline), so najbližje ropotom in pokom ter grobim silam zunanjsstva.

Čutilne živčne celice so v (ob)hrbtnem mozgu. Na naši podobi take celice ne vidiš in vidiš le njen nitast iztezek (e, a, b), ki leži deloma (a, b) v tipežnem zmôtku (d, c). Zmôtek je čebuličasto jajčast in kaže naša podoba podolžen prerezek skozi zmôtek. Celice, ki je zmôtek iz njih sestavljen — to kaže tudi podoba — so tanki, ploščati listi in so urejeni nekam tako kot listi pri kuhinjski čebuli; listaste celice obdajajo živčni iztezek, ga ščitijo, so mu v oporo in so torej oporne celice. Živčni iztezek (a, e) je ob prostem koncu beličast (b). Tipežnih zmôtkov imamo v koži (pod kožo) silne množine. Tipežni zmôtki so nekam 1 milimeter dolgi in jih torej tudi s proslim očesom vidimo.

Umevno je torej, da je telo obkladlo (Caf) nežne čutilne celice — svoje vodnike, poročevalce, svetovalce — z močnejšimi celicami, ki naj branijo, varujejo in ščitijo čutilne celice pred silami zunanjsstva; pa pravimo, da so le-te celice oporne celice (Stützellen); pravimo, da so le-te celice

oporna obklada (Stützgerüst), ki naj ščiti čutilne celice.

Za »obklasti« imamo celo vrsto istovnih oznak pa bi brez sile veljalo tudi: telo je čutilne celice obdarilo, obdalo, obdejalilo, obdelilo, obdelo, obilo, objačilo, obložilo, objelo, obkolilo, obkročilo, obleklo, oblilo, oblúčalo, obmetalo, obmotalo, obsadilo, obsedlo, obseglo, obsulo, obstavilo, obstrlo, obstlalo, obteknilo, obtkalo, obrdilo, obvleklo, obvzelo, obzidalo z opornimi celicami.

Primere: tipovne čutilke (Tastzellen) tičé v močnih zmôtkih (Endkolben, Tastkolben, Taskörperchen) opornih celic; precej taka je uravnavana po slajnih čutilkah (Geschmackssinneszellen).

Dvoje čutilk (čutilnih celic): one čutilne za svetlobo in pa one čutilne za zračne treslaje — torej: vidne čutilke (Gesichtssinneszellen) in slušne čutilke (Gehörsinneszellen) so tudi obkladene z opornimi celicami. Poleg opornih celic so pa vidnim in slušnim čutilkam dodani v pomoč in zaščito še posebni organi, posebni udi.

Udi, ki so vidnim in slušnim čutilkam dodani v posebno varstvo, zaščito in pomoč, imajo ime podruženih udov (Hilfsorgane) čutilk. Veke z migami (Wimper; Caf) so le-táki vidnim čutilkam podruženi organi — in je meso (mišica), ki obrača in vrtil zrklo (Mladika 1927, št. 3), ki ravna pogled, vidnim čutilkam podružen organ.

Od podruženih organov, pridanih slušnim čutilkam, omenjam danes le uhalo (uhelj = die Ohrmuschel) in pa meso, ki ravna uhalo (Mladika 1927, str. 174) in ki namerja uhalo v tisto stran, ki zračni tresljaji (zvok) iz nje prihajajo. Meso je, ki poteza uhalo navzgor, navspod, navzad, navspred; meso je, ki mika uhalo tako, da uhalo nekam »zajema« zračne treslaje; le-tó potezno meso leži deloma v uhalu, deloma v osluhih.

Oznako osluhi (Murko; Miklosich) berem v Pletersniku. »Skranja« (glej Mladika 1927, str. 300) = die Schläfe in tudi das Schläfebein, der Unterkiefer, der Kinnbacken, pa gre pri tem očitno pred vsem za globlje ležeče sklade, torej za sklade, ki ima anatom zanje oznako regio facialis (ozir. temporalis) profunda; »osluhi« so očitno le vrhnji skladi »senecv«, torej koža in podkožje in so torej to, kar je anatomom regio temporalis (ozir. facialis) superficialis. Slično je — mislim — pri oznaki bradelj (das Kinn) in obradek (das Kinn). Po »obradku« — piše Jurčič — »rastejo ščeline«, pa vpraša »obradek« torej po vrhnjih skladih in vpraša »bradelj« po globlje ležečih delih. Le-ti dvojici vstričnih oznak sem postavil nalašč na vidno mesto besedarske izložnice (Schau-fenster); narod — to vidimo — je dober opazovalec, je moder pri označanju in so njega besedni tvorki točno ločeči (bene distinguens).

Čutilni udi, čutilni organi imajo torej te-le sestavine: 1. čutilne celice (čutila, čutilke),

2. oporne celice, 3. podružene jim organe (!); le-to troje skupaj je čutilni organ in je čutež. Čuteži imajo torej lastne, njim prisojene ude, kot ima (vse) naše telo svoje, njemu prisojene ude.

Imamo čutež za videnje (glede na vse telo: oko), imamo čutež za slisanje (glede na vse telo: uho), imamo čutež za vonjanje (glede na vse telo: nos), imamo čutež za slajanje ali kušanje (glede na vse telo: jezik), imamo čutež za tipanje (glede na vse telo: kožo) — pa govorimo torej: o videžu, o slišezu, o slaježu, o vonježu, o tipežu.

Čuteži so torej enote zase, oni so skupki udov in so osebki (individuum) v (naši) osebi. Nad vse samostojno se jim živi in kar nekam svojcarsko, nekam čudaško; čutežev vsak zna le eno in kar samo eno: videž je le za videnje, slajež je le za slajanje (kušanje), vonjež je le za vonjanje, slišjež je le za slisanje, tipež le za tipanje, pa govorimo, da nas vid, slaj, vonj, sluh, tip (der Gesicht-, Geschmacks-, Geruchs-, Gehör-sinn) vodijo.

Tipež, slajež, vonjež, slišjež, videž kot oznake za organe vida, slaja, vonja, sluha, tipa (der Sinne) so v neki meri narodne; opozoril sem na le-to v repertoriju, ki sem v njem (na str. 409) navedel narodno uganko: »štirje noseži, dva vileža, dva videža, dva slišježa, štirje streljajo, eden pometa« (krava). Le-te oznake veljajo — tako slišim — nekim Slovencem za neprebavne. Stvar je umevna, saj Slovenci smo sploh precej različnih besedarskih želodcev. Pogledam v sebe pa vidim, da so mi vrste, ki jih je napisal gromež, ropotež ter kranjskih šesteromernikov silež (Koseski) pogosto prav tako spodbudne, kot so mi spodbudni zvoki mehkozobe strune (Boris Miran), ki pojo ob svitu lune mile domačinske glase (Levstik), in to sodbam polpreteklega in sedanjega časa navzlic.

Pravili so mi, da je »sluhalo« pravo in da ne slišjež.

Narod označa reči z besedo. Reči (in pojmovanje o njih) se spreminjajo; narod ob spreminjanju, spremembah in spremenkih misli in modruje pa spreminja besedam obliko. Slovenskega naroda modrovanje se kaže pretežno v priponah. »Slovenščina je z obrazili bogata; v njih se razodeva nje moč in gibčnost« (Breznik: Slovenska slovnica).

Pogledam nekaj besed, ki jim je pripet -ež: delež, črtež (Levstik), modrež, dremež, durgljež, grabež, gulež, gumpež, iskrež, kalež (! die Hefe, das Sediment; Caf!) kujež — pa se mi zdi, da so vse to osebki ali pa so skupki lastnosti, ki je tem skupkom pripisati neko osebkovstvo, in ki se jim živi življenje prav ozko, torej svojsko in čudaško umerjeno.

Pred leti sem mrzil Breznikovo slovnico; to me pa ni motilo in sem se pogosto ž njo pomenkoval. Danes vem, kako bogato je Breznik zajel našo dobrodejno studenčnico in se napajam z njo s slasijo. Bralca prosim, naj prebere Breznikovo mnenje o končnici -ež. Prav tja gledam — se mi zdi — kot Breznik in prav tisto vidim; umevno pa je, da zdravnik drugo poudari, in slovničar drugo.

Pogledam par besed na -alo, pa vidim, da so to orodja, ki jim pripisali osebkovstva ne gre; primer: stopalo, ki pove o njem Caf (povsem pravilno), da je oznaka za der Schemmel; tudi hodulja (die Stelze, échaisse) bi bila stopalo (visoko stopalo). Sluhalo — se mi zdi — vpraša še le potem po organu in vpraša sprva po orodju, ki ga rabim (in ki ga je treba da z njim poslušam in slišim; primera: Beethoven je skušal omiliti svojo gluhost s slušali (Hörrohr).

Razmerje med človeki, ki slovensko besedo opazujejo, in med človeki, ki ostalo naravo na Slovenskem opazujejo (— in ti so za Slovenca pač »naravarji« in brez potrebe naravo»slovci«), postaja kar sploh nezgodno.

Zdravnik vpraša besedarja, katera bi bila oznaka za to ali ono, pa dobi v odgovor: »sem besedar, ne poznam zadeve, ki o njej govoriš, pa te ne morem zadovoljiti«; prav na moč naklonjen besedar pove: »ta in ta beseda bi bila slovničarsko pravilen tvorek, ne vem pa, ali je besedni stvorek tudi pravilna oznaka za to, po čemer reč vpraša«, Ziščeš in skuješ besedo sam, pa se besedarji vsi vprek oglase: »Kaj se vlikaš v besedarstvo?«

Beseda je naraven pojav, tako naraven kot cvetenje rastlin, pa ti ostane na cvetlju več nejasnega, če gledaš kar samo cvet, kot če se pobrigaš za cvet in ob enem tudi za sonce, vetrove in zemljo. Hýrtl praví, da je anatomija znanost, ki je cepljena na častito (ehrsam) obrt mesarjev — pa so kar vse »znanosti« pognale iz častitih obrti; vprav naloga vseučilišč je opozarjati na le-ono dejstvo in bo tako opozarjanje navrnilo marsikaj na dobro, kar Slovencem danes — in to v neprid — vprek lefi. Pa menda ne bo prav, če ji bo kaka »znanost« vezala cepike kar samo na obrt papirnih in poknjižnih moljev. Skušnja uči, da narod vrne (ni treba da tebi!) tem več, čim več mu daš.

Z očesnimi vekami — videžu podružnim organom — mežikamo, mežkamo, mežurkamo pa tudi (z očmi) mrkamo (Caf); tudi Čeh ima mrkati in je ruská »mercalka« (= nočna luč, leščerba) morda istega korena. Z »mrkanjem (z očmi)« se časih pogovorimo, si marsikaj povemo — z večine pač tisto, kar usta (ne morejo ali) ne marajo povedati. Z mrkanjem se združimo časih ob misli, kako preslepiti nepaznega tovariša. Da sem v Dolskem slišal: »sinoči ste me dobro namrknili«, kar pove: za »norca« ste me imeli, »potegnili« ste me in me preslepili; oznaka je (v Dolskem) v rabi le za ljubeznivo, prijateljsko »za norca imanje«, pove torej »potegovanje« v sami čistli, veseli, dobrohotni razposajenosti.

Ta in oni bralcev je mnenja, da so mu današnji stavki malo povedali o telesnih celicah, o živčnih celicah ter o čutežih, pa ga prosim za troje:

Pomislí naj, da je v slovenski knjigi malo pisanega o anatomiji, da smo Slovenci v tem oziru močno zaostali; slovenski pisec ima le malo davninske opore in živi sam v nekaki »davnini«; širokljato pripovedovanje je torej kar potrebno.

Prebere naj vrste še enkrat, pa bo našel — upam — še kaka zrna, ki jih je prezrl pri prvem branju.

Bralec naj ne pozabi, da je za rojstvo in spoznanje resnice treba potekanja časa. Resnica je počasna in hodi stopnjema. Zelja spoznati in zajeti resnico nakrat in pred časom je vodila — odkar svet stoji — le v plazove zmot. (Hýrtl.)

ZA KRUHOM.

DESKA IGRICA V TREH SLIKAH. — F. S. FINŽGAR.

Osebe: Jošt, Jordan, Jona, dečki učenci. Dečki — kovači. Dečki — orači. Kórent, večni popotni. Duh, ki se prikazuje.

Prva slika.

Oder: Pokrajina z drevesom.

Jošt (pride na oder. V eni roki nese žogo, v drugi odprto knjigo in gredoč nekaj mrmraje čita. Ko pride do drevesa, kjer je klopca, sede, bere — pa hitro neha): Saj je vseeno, ali znam ali ne. — Ne bom se učil, ne! — (Vzame žogo in se igra z njo.) (Za odrom nekdo zažvižga.)

Jošt (hiti gledat). Haló! Jordan! Jona!

Jordan. Kaj je?

Jošt. Kam greš?

Jona. Učit se greva.

Jošt. Sem pojditá! Žogo imam. Se bomo igrali.

Jordan in Jona prideta na oder; v rokah imata knjige.

Jordan. Ali ti že znaš?

Jošt. Jaz? Jaz sploh vse znam.

Jona. Midva pa še ne.

Jošt. Se bosta že še učila. Pojdimo svinko bit.

Jordan. Ali pa bi se prej naučili in bi potlej žogo bili?

Jošt. Nič! Najprej žoga, potlej knjiga! — Sedita semkaj! (Ju povabi na klopco.) Nata! (Potegne iz žepa kos police. Odlomi vsakemu kos.)

Jordan. Saj imam jaz tudi kruh. (Pokaže kos zelo črnega kruha.)

Jošt (seže po kosu, ga pogleda, se namrdne in ga vrže proč). Ta je zanič!

Jona. Oj, ti! Kruh mečeš! (Hoče ponj.)

Jošt. Pusli ga. Ná, polico!

Jordan (jo vzame in ne je). Naša mati so rekli, če pade le drobtinica kruha na tla, jo moraš tudi pobrati — je vsaj za pujske, če je umazana. Ali pa moraš reči: Božja ptičica naj jo pobere! Potlej ni greh.

Jošt. Vidva sta še neumna. Poglejta: jaz pa pozobljem samo cvebe, za drugo še ne maram ne. (Vrže skorjo od police in se norčuje:) Božja ptičica naj jo pobere! Božja ptičica naj jo pobere!

(Ko se tako norčuje in oponaša Jordana ter se tolče v smehu ob kolena, se z umerjenimi koraki izza kulis pojavi Kórent. Rdečo suknjico ima, staroveško pokrivalo s čopom in kurjim pérom, v rokah vihli pisano šibo, čez rame nosi platneno torbo.)

Jona in Jordan (ga zagledata in veselo vzklikneta): Kórent! Kórent!

Jošt (se okrene, se zasmeye, skoči predenj, razprostre roke, da ga ustavi in praša). Kórent, Kórent, kje si bil?

Korent. Služil sem.

Jošt. Kaj si prislužil?

Korent. Tri bele vinarje in rdečo suknjico.

Jošt. Daj meni beli vinar.

Korent. Kaj boš kupil?

Jošt. Cigarete.

Korent. Ne dam.

Jordan. Korent, daj meni beli vinar.

Korent. Kaj boš kupil?

Jordan. Bonbone.

Korent. Ne dam.

Jona. Korent, daj meni beli vinar.

Korent. Kaj boš kupil?

Jona. Mačka v žaklju.

Korent. Ne dam! (Ponavljaja.) Ne dam, ne dam, lenuhom ne dam, ne dam. (Počasi odhaja čez oder. Kar se začuden ustavi, ko zagleda kos kruha na fleh.) O, božji dar! Na fleh ležiš! (Se pripogne, pobere kruh in ga spoštljivo poljubi.)

Jošt (se za njegovim hrbtom zasmee). Hahaha!

Korent (se hitro okrene in jezen pokaže na Jošta s palico). Ti si ga vrgel!

Jošt. Kaj to tebi mar?

Korent. Meni je mar, ki hodim s trebuhom za kruhom in vidim, kako po kruhu zdihujejo, kako ga iz železa kujejo, kako iz zemlje rujejo, kako se zanj vbadajo — in ga še stradajo. — O kruhek, božji dar! (Ga speč poljubi in spravi v torbo.)

Jošt. Le jej kruh — ti, potepuh; mi pa jemo potice — pečene iz sladke medice — haha!

Jordan. Korent, moj je bil kruh, vrni mi ga!

Korent (jezen). Tako! In nisi mu branil, in s tal ga nisi pobral?

Jona. Jaz pa svojega nisem mu dal — (Se boji in vleče kos kruha iz žepa.)

Korent. Kdor med otrobe se meša — ga svinje požró. Zato naučim vas, kako se služi kruh — in kako se ozdravi lenuh. (Stopi v ozadje odra, dela po zraku križe s šibo in kliče.)

En — dva — tri Pridi duh poljá,
delo naj živi, pridi duh vodá,
ker nam kruh deli. pridi duh gorá!

En — dva — tri
delo naj živi,
ker nam kruh rodi.

(Na odru se stemni. Za odrom se oglasi grom — iz ozadja se prikaže Duh: v beli halji je, dolgo brado ima.)

Dečki (padejo na kolena).

Duh. Kórent, Kórent, čemú me kličeš?

Korent. Da mi izročiš te dečke lene — in potepene, ki se iz kruha norčujejo in božji dar zamučujejo.

Duh. In kaj boš z njimi?

Korent. Popeljem jih s trebuhom za kruhom — od dela — do jela, da se naučé, kaj so žuljave roké, ki kruha delé.

Duh. Bodi jim gospodar,
 dokler se ne naučé,
 da le pridne roké
 kruha dobé.

(Duh izgine. Na odru speč luč. Dečki kleče vsi preplašeni.)

Korent (zamahne s šibo).

Kvišku, lenobe lene!
Gremo pokušat kruha cene!

Dečki (jokaje vstanejo).

(Zastor.)

Druga slika.

Oder: Pokrajina. Na levi je kovačnica (zadošča samo dvoje nakoval na fnalih).

Kovači s predpasniki opasani stoje krog nakoval. Kladiiva dvigajo in bijejo po nakovalu. Ko se zastor dvigne, vsi kujejo v taktu. Nato začno peti.*

Mi smo kovači — verige varimo,
ne postopači: krampe podstávljamo,
Kládiiva dvigamo, kose popravljamo.
iskre užigamo, Mi smo kovači,
lémeže kujemo, ne postopači;
konje obujemo, kruha si služimo,
sable kalimo, nič se z lenuhi ne družimo:
mi kovači — ne postopači.

Korent (prižene dečke na oder). Pozdravljeni, pridni kovači — ne postopači.

Kovač (mojster). Kórent, Kórent, kje si bil?

Korent. Služil sem.

Kovač. Kaj si zaslužil?

Korent. Tri lene dečke, ki se iz kruha norca delajo in po svetu dela iščejo.

Kovač. Pri nas je dela dovolj, pa je tudi kruha za potrebo. Ali mi jih daš v službo?

Korent. Kar vzemite jih.

Kovač (stopi k dečkom). Alo, fantje, zavihajte si rokave in si pljunite na roke!

Korent. Suknjiče dol, rokave gor! (Maha s šibo.) Suknjiče dol, rokave gor!

Dečki (se slačijo in zavihujejo rokave).

Kovač (vzame saj z ognjišča, ali oglje). Ste beli kot repe (jih namaže po obrazu). Da bosé kovači — lepi kot rogači. (Pelje jih k naklu in jim da kladiiva. Trije kovači odstopijo in jim izročé kladiiva. Dečki se obofavljajo.)

* Pesem kovačev in pesem oračev se lahko v zboru deklamirata. Lepše pa je, ako ju dečki igralci pojó. Kdor želi note, naj se oglasi pri uredništvu. Komponiral je obe pesmi Fr. Kimovec.

Korent. Le hitro! (Primejo kladiva.)

Kovač. Takó! Fantje, sedaj pa udarimo!

Kovači (začno kovali in speč peti).

Mi smo kovači...

Dečki (vihtijo kladiva. — Joštu pade kladivo iz rok; Korent ga švrkne s šibo, kovač-mojster ga prime za ušesa. Kujejo in pojejo).

Kovač-mojster (vrže kladivo proč). Fantje, kjer je delo — tam je jelo! Oddehnimo se. (Vsi nehajo.) In prigriznimo! (Deli kose kruha, ali pa reže od hleba.)

Dečki (tudi nehajo).

Kovač. Oho! Le kujte, le kujte; niste si še nakovali kruha.

Korent. Kujte, kujte — kruha si nakujte! (Maha s šibo.)

Jona. Lačen sem!

Korent. Kuj, kuj — kruha si nakuj!

Jordan. Lačen! Lačen!

Korent. Kuj, kuj, kruha si nakuj!

Jošt (se sesede na fla). Ne morem več. —

Korent. Šiba švigni — in ga vzdigni! (Ga udari s šibo.)

Jošt (joka). Lačen, lačen!

Korent (izvleče iz žepa zavrženi kos in odlomi košček). Ker je pa tako črn...

Jošt. Prosim!

Jordan. Prosim! } (Dvigajo roke.)

Jona. Prosim! }

Korent (odlomi vsakemu košček).

Vsi (željno sežejo po kruhu). Mm — dober — dober!

Kovač. Hoho! Vidite, delo nam kruh rodi — le delo nam kruh sladi! Fantje, na noge!

Kovači (planejo kvišku, speč kujejo in pojó). Mi smo kovači... (do konca).

(Zastor.)

Tretja slika.

Oder: Pokrajina.

Kmetje (prihajajo izza odra. Goloroki, s slamniki in raznimi pokrivali. Bosi. Nosijo rovnice, motike, vile in razno kmetijsko orodje. Pojo).

Mi smo orači, zrnje véjemo,
kosci, kopači: kose brusimo,
Trnje rújemo, da se poskusimo
v noč se bojújemo, kosci — orači
brazde réžemo, in pa kopači.
žito séjemo, Kruha si služimo,
snope véžemo, nič se z lenuhi ne družimo:
mi orači, kosci, kopači.

(Odložijo orodje, ležejo po fleh in sedejo po parobkih pod drevo.)

Korent (prižene dečke).

Pozdravljeni kosci, orači,
pridni kopači.

Kmet-gospodar. Kórent, Kórent, kje si bil?

Korent. Služil sem.

Kmet. Kaj si zaslužil?

Korent. Tri lene dečke, ki se iz kruha norca delajo in po svetlu dela iščejo.

Kmet. Naša zemlja kliče po delu. Zadáj jih meni v službo.

Korent. Tu so. Naj Vam v delu delajo družbo.

Kmet (dečkom). Fantje, nabrusite si nohte, vzemite motike in hajdi na delo!

Korent. Suknjiče dol, rokave gor! —

Kmet (deli orodje). Tebi motiko (Jonu), da opleveš njive veliko. (Jordanu.) Tebi sodi kopača — je kar prijetna igrača. (Joštu.) Tebi pa gnojne vile — bodo kar same gnoj trosile!

Dečki (vzamejo orodje).

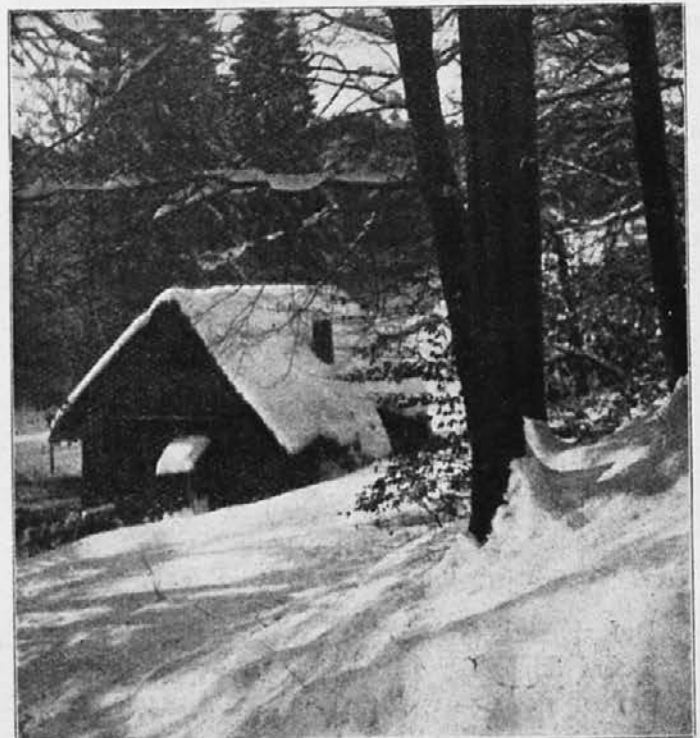
Korent (s šibo). Alo, na njivo — med plevel in osat — kruha iskat! (Jih odžene za oder.)

Kmetje (ki ležè, sede in jedo, se jim smejejo, ko jih opazujejo za odrom) in jih v zboru zasmehujejo.

Haha, to so kopači
ti postopačil!

Kmet-gospodar (vsrane, gre proti ozadju odra, gleda, se smeja in hvali Korenta).

Korent, le s šibo priisni,
da seže prav do lenih krač,
in se prah pokadi jim iz hlač.

Zimski mir. (Fof. Fr. Krašovec.)

ČE ZVON SVETONOČNI ZAPOJE ...

(Dečki za odrom tožijo o bolečinah, ki jim jih povzroča težko delo. Govore v presledkih, zelo počasi, da jih občinstvo sliši.)

Jošt. Hrbeč me boli: ojoj!

Jordan. Žulj me skeli: ojoj!

Jona. Oh ta motika

je pretežka in prevelika!

Kmeč. Haha! (Se tolče ob kolena in gleda za oder.) Haha, glejte, glejte, kako se cmerijo!

Korent (za odrom). Jošt, vrzi, vrzi! Saj gnoj niso cvebi in rozine! (Jordanu.) Jordan, bolje zasađi v zemljo kopačo! Kruhek je globoko v fleh. (Jonu.) Jona, le trebi, trebi! Iz osafa ni potic.

Kmeč (ploska). Dobro! Dobro jih učiš, Korent.

Vsi (se smejejo in ploskajo).

(Izza odra se čujejo vzdihni dečkov.)

Jona. Láčen!

Jordan. Láčen!

Jošt. Láčen!

Kmeč. Že vedo, kako kruhek raste! Sedaj pa udarimo zopet mi: Kvišku, fantje!

Vsi (vstanejo, vzamejo orodje, gredo po odru okrog in pojo).

Mi smo orači,
koscí, kopači (itd.)

Korent (prižene dečke, ki izroče orodje kmetom. Kmetje začno speč peči: Mi smo orači... in počasi izginejo za oder, na njem ostanejo Korent in dečki).

Jona. Láčen!

Jordan. Láčen!

Jošt. Láčen!

Korent (potegne iz torbe še ostanek kruha in ga deli. Vsi jedo. Korent zamahne s šibo).

En — dva — tri Pridi duh poljá,
delo naj živi, pridi duh vodá,
ker nam kruh deli. pridi duh gorá!

En — dva — tri
delo naj živi,
ker nam kruh rodi.

(Na odru se stemni. Zagrmí. Prikaže se zopet Duh.)

Duh. Kórent, Kórent, čemu me kličeš?

Korent. Duh vodá, Duh gorá,
beseda velja:

Ti dečki, leni, presífi
že znajo kruha prošiti
in ga znajo tudi služiti.

Duh. Dečki, ali res?

Dečki (kleče in pritrujejo). Res, res, res.

Duh. Pojdite — z delom za kruhom! (Izgine.)

(Na odru zasveti luč.)

(Zastor.)

Če zvon svetonočni zapoje,
še breza ob poti zasanja,
še zvezda v vsemirju prisluhne,
še gora v dolino se sklanja.

Če zvon svetonočni zapoje
je vse kot ob sveči uri:
po prstih se bliža Neznano;
že trka skrivnostno na duri,

že stopa čez prag skrivnostno —
V kot jaselce tiho postavi
in lučko prižge in pastirčke
s smehljajem dobrotnim pozdravi...

O Detece božje, objemi
nas z belo in sladko roko!
Naj verno doživljamo v sebi,
kar Tvoji pastirčki pojo.

MIRKO KUNČIČ.

KRALJ ALKOHOL.

JACK LONDON. — Iz angleščine prevel JOS. POLJANEC.

Sedemnajsto poglavje.

Moje navdušenje za oaklandsko obalo se je popolnoma ohladilo. Prijala mi ni niti njena zunanost niti njeno življenje. Ni mi bilo do pijače niti do njene razbrzdanosti in vrnil sem se zopet v oaklandsko javno knjižnico in z večjim razumevanjem prebiral knjige. Tedaj mi je tudi moja mati rekla, da sem se sedaj že dovolj nanorel in da je čas, da se primem rednega stalnega dela. Družina je tudi bila potrebna denarja. Dobil sem torej delo v tovarni jute — po deset ur na dan in deset centov na uro. Vzlic temu, da sem postal močnejši in zmožnejši, nisem dobival nič več kakor pred sedmimi leti, ko sem delal v tovarni pločevinastih škatel. Vendar sem dobil zagotovilo, da mi bodo čez nekaj mesecev zvišali plačo na en dolar in četrt na dan.

In sedaj se je pričela doba nedolžnosti, kar se fiče kralja Alkohola. Mesec je prešel za mesecem, da nisem videl pijače. Ne še osemnajst let star, zdrav, z mišicami, od dela utrjenimi, a ne poškodovanimi, sem bil kakor vsako drugo mlado bitje potreben razvedrila, vznemirjenja, česa, kar mi knjige in mehanično delo ni dalo.

Zatekel sem se v Družbo krščanskih mladeničev (D. K. M.). Življenje v njej je bilo zdravo, združeno s telesnimi vežbami, a preveč mladinsko. Zame je bilo vse to prepozno. Nisem bil deček,

nisem bil mladenič vzlic svojim mladim letom. Med možaki sem postal možak.

Skratka, z otroki nižje stopnje se nisem mogel igrati. Vse to čisto prekrasno življenje mladosti, ki so ga oni živeli, meni ni bilo usojeno — pre-zgodaj sem bil prišel pod varuštvo kralja Alko-hola. Premlad sem že preveč vedel.

V tovarni za juto sem delal deset ur na dan. Bilo je dolgočasno delo pri stroju. Želel sem si življenja. Udejestvovati sem se hotel na druge načine in ne pri stroju za deset centov na uro. Krčme mi je bilo dovolj. Želel sem si novega. Rastel sem v možaka. Neslutene in vznemirljive moči in nagnjenja so se razvijala v meni. In baš v tem razdobju sem na srečo naletel na Louisa Schattucka in postala sva prijatelja.

Louis Schattuck ni imel ne ene slabe lastnosti in je bil resnično nedolžnovražji fant, ki pa je bil dodobra prepričan, da je bil pokvarjen mestni pobalin. Jaz pa sploh nisem bil iz mesta. Louis je bil zal, prijeten dečko, poln ljubezni do deklet. Njegova družba je bila zanimiva, pobudna. Jaz nisem vedel o dekletih nič. Imel sem bil preveč posla s tem, da postanem možak. To je bila docela nova doba življenja, ki mi je bila doslej neznana. In ko sem videl Louisa, ko se je poslovil od mene, kako je snel klobuk pred dekletom svojega poznanstva ter odšel z njim po hodniku, sem se vnel in obšla me je zavist. Tudi jaz sem si zaželel kaj takega.

»Dobro, za to je treba samo nekaj,« je dejal Louis, »dobiti si moraš dekle.«

To pa je težje, nego se sliši. Dovolite, da to dokažem, dasi se nekoliko oddaljim od svojega predmeta. Louis ni poznal deklet v njihovi domačnosti. Ni imel pristopa v dom nobenega dekleta. Jaz seveda, ki sem bil tujec v tem novem svetu, sem bil v podobnih okoliščinah. In dalje, Louisu in meni ni bilo mogoče zahajati v plesno šolo ali na javne plese, kjer si se prav lahko seznanil. Denarja nisva imela. Louis je bil kovaški vajenec in je zaslužil samo nekaj malega več kot jaz. Obadva sva živela pri starših in jim plačevala za hrano in stanovanje. Ko sva plačala le to in si kupila cigarete pa neizbežnih čevljev in obleke, je ostala vsakemu izmed naju za osebne izdatke vsota, ki je kolebala vsak teden med sedemdesetimi centi in enim dolarjem. Ta denar sva zložila skupaj in ga razdelila na polovico, ali pa si ga je včasih eden naju vsega izposodil, ako ga je potreboval za kako bolj imenično pot z dekletom; tako n. pr. za tramvaj do Blairovega parka in nazaj — kar je veljalo kar dvajset centov, in sladolek za dva — trideset centov; ali pa za kolač v slaščičarni, kar je bilo cenejše in je veljalo samo dvajset centov.

Jaz se nisem zmenil za to, da sem imel tako bore malo denarja. Preziranje denarja, ki sem se ga bil naučil med gusarji-ostrogarji, me ni nikdar zapustilo. Ni mi bilo kdovekaj do njega, da bi z njim zadostil osebnim potrebam, in v tej svoji filozofiji sem bil prav tako ravnodušen, če nisem imel novca za deset centov, kakor takrat, ko sem razsipal dolarske desetake, kadar sem povabil vse možake in voglarje k točilnici pit.

Ampak kako priti do dekleta? Nobene družine ni bilo, kamor bi me Louis lahko peljal s seboj in kjer bi se lahko predstavil dekletom. Poznal tudi nisem nobene. In dekleta, ki jih je Louis imel, je hotel imeti sam, in človeška narava fantov in deklet je že taka, da ni mogel nobene meni odstopiti. Res da jih je pregovoril, da so pripeljale s seboj prijateljice za mene; ampak te so bile šibke, blede, puste v primeri z onimi, ki jih je imel on.

»Moraš tako narediti kot jaz,« je rekel nazadnje. »Jaz sem si jih kar vzela. Vzemi si tudi ti kakšno.«

In vpeljal me je v to skrivnost. Pomniti je treba, da sva z Louisom na tistem živela. V resnici sva se morala boriti, da sva plačala hrano in stanovanje in imela dostojno zunanost. Shajala sva se zvečer po dnevnem delu na cestnem vogalu ali v neki majhni prodajalni bonbonov v neki stranski ulici, edini kraj, ki sva ga obiskovala. Tukaj sva si kupila cigarete in včasih tudi za groš »klobasic«. Resnica, z Louisom sva jedla bonbone, sploh vse, kar sva mogla dobiti, ne da bi zardela. Nobeden naju pa ni pil. Nobeden naju ni nikdar stopil v krčmo.

Toda dekle! Louis mi je nasvečeval, naj si jo na docela preprost način izberem in se seznanim z njo.

In ni trajalo dolgo in spoznal sem ljubezen dekleta, vso njeno nežno ljubkost, vso njeno krasoto in čudovitost. Rekel ji bom Haydee. Bila je med petnajstim in šestnajstim letom. Krilce ji je segalo do čevljev. Sedela sva drug poleg drugega na nekem zborovanju Zveličavne armade. Ona sicer ni bila članica te družbe, enako ne njena teta, ki je sedela na drugi strani nje in ki je bila tukaj na obisku z dežele, kjer tisti čas še niso imeli Zveličavne armade, in je samo iz radovednosti stopila za pol ure na shod. Poleg mene je sedel Louis in opazoval — v resnici mislim, da ni delal nič drugega kot opazoval, ker Haydee ni bila po njegovem okusu.

Govorila nisva, ampak te znamenite pol ure sva se boječe pogledovala, boječe izogibala s pogledi, ki so se prav tako boječe zopet vračali in najine oči so se več kot večkrat srečale. Imela je droben, ovalen obraz. Njene rjave oči so bile lepe.

Njen nos je bil kakor sén, enako njene mikavne sladke ustnice. Nosila je švedsko čepico in njeni rjavi lasje so bili po mojem najlepše rjavi, kar sem jih kdaj videl. In od edinega doživljaja te pol ure dalje sem prepričan, da je ljubezen na prvi pogled nekaj resničnega.

Teta in Haydee sta vse prekmalu odšli. Shod me ni več zanimal in po primernem presledku nekoliko minut sva z Louisom odšla. Ko sva zapuščala dvorano, mi je neka ženska v ozadju pomežiknila, vstala in mi sledila. Ne bom je opisoval. Bila je stara znanka z obale. Ko je bil Nelson ustreljen, je umrl v njenem naročju, in v meni je spoznala njegovega tovariša. In morala mi je povedati, kako je Nelson umrl, in jaz sem hotel to vedeti; in tako sem šel z njeno povestjo skozi vse življenje, od vzbujajoče se deške ljubezni do rjavolasega dekleta s škotsko čepico pa nazaj do nekdanjega žalostnega divjaštva, v katerem sem živel.

Ko sem izvedel vso zgodbo, sem se požuril, da poiščem Louisa, boječ se, da sem bil izgubil svojo prvo ljubezen, ko sem jo bil komaj videl. Toda na Louisa sem se lahko zanesel. Njej je bilo ime Haydee. On je vedel, kje stanuje. Vsak dan je šla, gredoč v šolo ali iz nje, mimo kovačnice, kjer je on delal. Videl jo je ob priliki tudi z Ruto, neko drugo šolarico, in še dalje, Nifa, ki nam je v prodajalni bonbonov prodajala vroče klobasice, je bila Rufina prijateljica. Treba je bilo samo stopiti v to prodajalno in doznati, ako bi mogli pregovoriti Nito, da bi dala Ruti listek za Haydee. Če bi se dalo to urediti, mi je bilo samo treba napisati listek.

In tako se je zgodilo. In pri ukradenih polurnih sestankih sem spoznal vso čisto blazen deške in dekliške ljubezni. Po svojem obsegu sicer ni največja ljubezen na svetu, smelo pa trdim, da je najslajša. O, če se ozrem nanjo nazaj! Nikdar ni dekle imelo bolj nedolžnega ljubimca, kot sem bil jaz, ki sem bil tako brezbožno razumen in čez svoja leta divji. Jaz nisem vedel prav nič o dekletih. Jaz, ki sem slovel kot knez ostrigarjev-gusarjev, ki sem lahko šel kamorkoli na svetu kot možak med možaki, ki sem znal jadrati z vsakim čolnom, biti visoko na jamboru v temi in viharju, ali ki sem lahko stopil v najumazanejši lokal v mornarskem delu mesta, znal igrati svojo vlogo v vsaki beznici kjerkoli in vabiti vse prisotne pit — jaz nisem vedel, kaj bi rekel tej drobni punčki, ki ji je kratko krilce segalo komaj do roba čevljev in ki je tako neskončno malo vedela o življenju, kakor sem ga jaz temeljito poznal, ali si vsaj domišljal, da ga.

Spominjam se, kako sva sedela nekoč ob svetlobi zvezd na klopi. Med nama je bilo za dober čevelj prostora. Skrivaj sva pogledavala drug drugega in najina komolca sta slonela na naslo-

njalu; in enkrat, dvakrat sta se najina komolca za hip rahlo doteknila. In ko sem ji ves čas blazno srečen govoril v najnežnejših in najizbranejših besedah, da ji ne bi žalil občutljivih ušes, sem si belil glavo, da bi zaslutil, kaj pričakuje od mene.

O, bilo je modrejše od mene, — sedaj vem — to malo nedolžno dekletce v krilcu do roba čevljev. Vse svoje življenje je poznala fante. Izpodbujala me je po dekliškem načinu. Rokavice je imela v roki, in spominjam se, kako me je navidezno karajoče zavoljo nekaj, kar sem bil rekel, s temi rokavicami narahlo in smelo udarila po ustnicah. Od sle sem skoraj omedlel. To je bilo najčudovitejše, kar se mi je bilo kdaj pripetilo. In še vedno mi je v spominu rahli vonj tiste rokavice, ki sem ga vdihnil v trenutku, ko so se doteknile mojih ustnic.

Nato je prišel boj med bojznijo in dvomom. Ali naj ujamem v roke tisto malo ročico s snetimi vonjavimi rokavicami, ki so me bile pravkar udarile po ustnicah?

Ne, nisem se upal. Nič nisem storil. Samo še nadalje sem sedel na svojem mestu in ljubil z vso svojo dušo. In ko sva se tisti večer ločila, je nisem poljubil. Še sedaj pomnim, kako sem jo neki drugi večer ob slovesu poljubil — bil je mogočen trenutek, ko sem zbral vso svojo srčnost in se upal. Nikdar nisva šla nikamor, niti k dopoldanski godbi, samo enkrat sva si skupno delila za pet centov vročih klobasic. Vedno pa sem trdno verjel, da me ljubi. Jaz vem, da sem jo ljubil; in sanjal sem o njej še leto in dan in še danes mi je drag spomin nanjo.

(Dalje prihodnjič.)

Trda zima. (Fot. Fr. Krašovec.)

P I S A N O P O L J E

O OGNJENIKU ETNI.

A. ZALAZNIK.

Kdo je ne pozna, pošastne gore? Kajpa, z njo samo, z njenimi grozotami se je seznanil malokdo izmed nas, saj so naši domovi, hvala Bogu, daleč od nje. Tem bolj pa jo poznajo po imenu. Dne 2. novembra 1928 se je začela gora tresti, grmelo je v njenih globinah in gost dim, črn kakor noč, se ji je valil iz žrela. Kmalu nato je že vrelo tekoče kamenje po pobočju in sililo v široki pas skrbno obdelane zemlje na vznožju. Naslednjih 14 dni so se vrstile vesti o uničevalnem pohodu lave po gajih in vrtovih obljudene sicilske obale. Vredno bo torej, da v duhu napravimo kratek izlet k zločesti velikanki ter si damo razkazati nekatere njene zanimivosti.

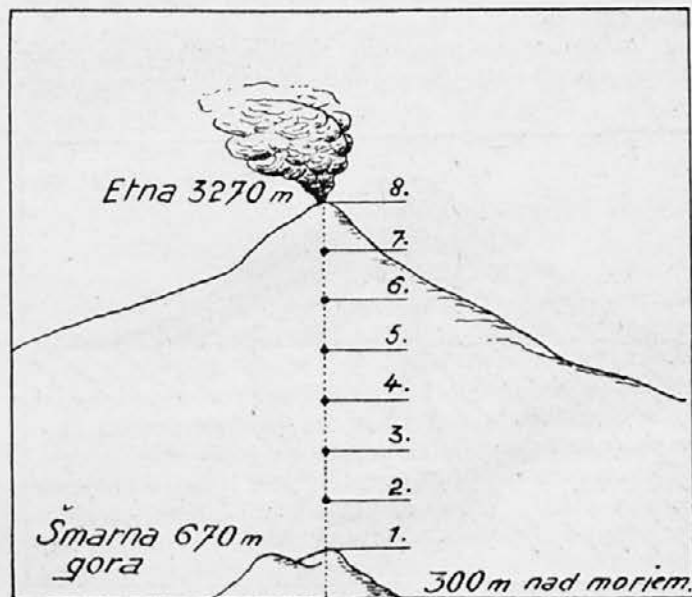
Kdor stoji v Tacnu, ima še kakih 370 m navpično gor do vrha Šmarne gore. Skoraj devet takih Šmarnih gor bi bilo treba postaviti drugo nad drugo, da dosežemo višino, s katere riše Etna, najvišji ognjenik Evrope, z dimom in včasih tudi z ognjem svoja znamenja na sicilsko nebo. Dviga se namreč v obliki ogromno širokega složca približno 3270 m v zrak. Ako je že pri večini visokih gora dobro, da jim navajamo višino le približno, je to pri ognjenikih (vulkanih) še bolj na mestu. Saj so to gore, ki sproti rastejo in propadajo. Rastejo na ta način, da izločujejo pepel in tekoče kamenje in se jim tako nabirajo po pobočju in na vrhu vedno večji kupi. Obenem pa se sami požirajo: vedno znova se kaj zruši ter zgromi v vollino nazaj, posebno kadar deluje ognjenik močnejše, kar se ob presledkih redno ponavlja. Tedaj se lahko primeri, da hrume sile, ki razsajajo po osrčju gore, s toliko jezo na dan, da kar ves vrh igraje odpihnejo, kakor bi bil iz perja. Nič posebnega ni, če se složcu višina včasih za par desetih metrov zmanjša. Tako so razni izbruhi Etno rahlo obrili, da je bil vrh l. 1865 visok 3313 m, a l. 1900 samo 3274 m. Jasno je, da se z višino vred menjava gori tudi oblika. Navadnega opazovalca to precej malo moli; zanj ostane gora ista, kadarkoli si jo od spodaj ogleduje; prevelika je, da bi ga bodle njene spremembe v oči. Izbruh mora že biti izredno hud, kakor n. pr. eksplozija vulkana Krakatau v Sundskem otočju Južne Azije l. 1883, da se gora vsa pretvori. Taki dogodki so k sreči redki.

S svojo mogočnostjo prevzame Etna gledalca tem bolj, ker se vzpenja neposredno z obale do tihe zračne samote, kjer nima daleč naokoli nobenega družabnika, še manj pa tekmeča. Kdor se bliža z morske strani in zagleda velikanski dimnik, o katerem so si ljudje starega veka predstavljali, da je pod njim skrita kovačnica nadčloveških bilij, ta mora v sebi nehote nekaj začutiti, kar je morda podobno svetemu strahu. Tak strah se mora porajati ob sluhnji tajinstvenih sil, ki so v sivi davnini ob polresih in požarih pričarale goro iz nofranjosti zemlje na dan in ki delujejo še danes ter porivajo velikani vrh vedno više v sinjino južnega neba. Dogodki v novembru l. 1928 živo pričajo, da v globinah še vedno vre in da skrivnostna jeza še ni ukročena. Še rije v temini zemeljske skorje mogočni

krč, vsak njegov gib stresa goro in jo obliva z novimi tokovi žarečega kamenja.

Kolik je obseg bljuvajočega orjaka, nam med drugim predočuje železnica, takozvana Circumetnea, ki so jo speljali okoli Etna. Dolga je 114 km in traja vožnja po njej 6 ur. Na najvišjem mestu doseže skoraj 1000 m nadmorske višine, kar pomeni, da ne gre lik vznožja. Pravo vznožje, ki ima malone obliko popolnega kroga, je dolgo 145 km. Te bi dober pešec, če mu ne bi bilo treba počivati, prehodil v 30 urah.

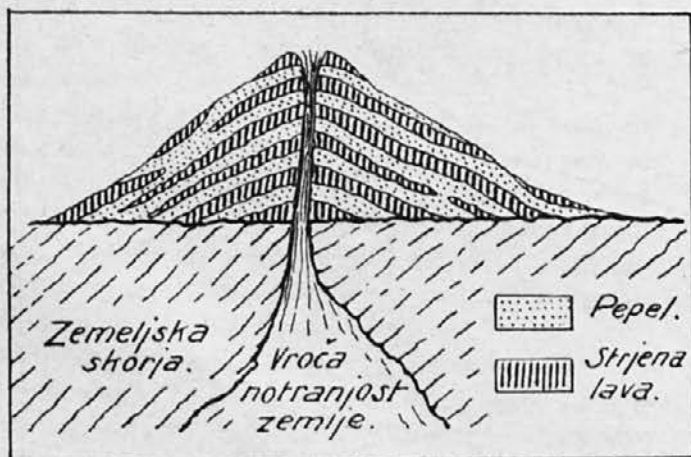
Učenjaki so Etno mnogo preiskovali in jo še pridno proučavajo. Mnenja so, da se je nekdanj na njenem mestu zajedalo Sredozemsko morje daleč v vzhodno Sicilijo. Bil je torej tam prostran zaliv. Iz zaliva je zrasla gora več ali manj na način, kakor to kaže slika 2. Najprej je bušila ob kipenju morja velika množina lave iz dróbovja zemlje; dvignila je dno, odrinila vodo in se čez nekaj časa strdila. Na vrhu novonastalega vulkaničnega otoka se je začel odkladati pepel. Vedno več se ga je nagrmadilo. Nov izbruh je vse skupaj pokril z novo lavo. Potem je zopet začel iz žrela padati pepel. Nad to drugo plastjo pepela se je pozneje razgrnila druga, širša odeja lave. Tako je šlo dalje prav do današnjega dne. Domnevajo, da je bilo vsega skupaj morda 5000 izbruhov. Z vztrajnim opazovanjem so učenjaki ugotovili, koliko časa je treba, da zasuje ognjenik s svojimi izbljuvki kak določen prostor. Izračunali so hkrati velikost gore, in ko so računali dalje, so naposled s približno verjetnostjo dognali, da je poteklo kakih 50.000 let, odkar se je iznad morskih valov prvič pojavilo goreče žrelo. Petdeset tisočletij je potrebovalo to žrelo, da je od morske gladine pripotovalo do višine 3200 metrov. Kako skromna je napram taki častitljivi starosti doba človeškega življenja! Če doseže človek 80 let, se nam zdi že mnogo. O slonih trdijo nekateri, da postanjejo v svobodi lahko 150 let stari. Kaj je to! Naj se tudi ti pred Etno kar lepo skrijejo.

Računajo, da se primeri povprečno vsakih 10 let en izbruh. Potemtakem je moralo biti v dobi, odkar ve zgodovina poroča o Siciliji, že do 300 izbruhov, če ne več. Potrjenih vesti pa imamo samo za kakih 80 primerov bljuvanja, torej za manj nego tretjino. Kljub temu ni dvoma, da je bila gora živahnejša in da gornji račun torej le velja. V preteklih časih, ko ni bilo znanstvenega zanimanja za ognjenike, ko tudi niso poznali papirja, brzjava, tiska in toliko drugih stvari, je bilo pač treba nadvse jakih vulkaničnih dogodkov z dolgotrajnimi posledicami, da se je nezgoda vgrebla ljudem v spomin, da se je vest o njej razširila v oddaljene dežele in se je celo kdo našel, ki se mu je zdelo vredno, da o njej potomcem nekaj zapiše.

Nepozaben dogodek te vrste je zlasti uničujoči izbruh l. 1669. Morda ni Etna, odkar človeški rod pomni, nikoli povzročila toliko razdejanja kakor takrat. Mesto Catania, ki je že ob koncu srednjega veka radi kuge hudo trpelo, je prve dni marca l. 1669 strahoma zrla znake vznemirljivega prebujenja Etna. Tri dni se je zibala zemlja in potres je žugal kar na mah uničiti vse mesto. Toda ne, Cataniji je bilo usojeno nekaj drugega. Dne 11. marca se je razkalo južno pobočje gore v dolžini 15 km. Nastala je razpoka, ki je segala po ognjeniku navzgor skoraj do glavnega žrela. Iz mogočne rane je začela liti lava v pravcatem veletoku. Dva tisoč metrov široka goreča reka se je valila proti vznožju, požirajoč vse, kar je srečala, gozdčice in nasade, posamezne hiše in cele vasi. Najhitrejši beg je bilo edino, kar je rešilo prebivalstvu življenje. Lave je bilo toliko, da se niti v položnejšem svetu ni ustavila. Novi tokovi, ki so dotekali iz votlin razpoke gore, so potiskali žareči valjar proti vzhodu. Porivajoč ga polagoma proti morju, so ga tako obenem napolnili naravnost na Catanijo! Ni je bilo sile na vsej zemlji, ki bi bila mogla nesrečo zaustaviti. Rdeča kača je zmlela in raztopila mestno obzidje, z lahkočo vdrla v južno četrt Catanije in pričela goltati hiše kakor moloh svoje žrtve. Nato pa — bilo je že 23. aprila — se je v svoji požrešnosti spustila še v boj z morjem. Butnila je v pristanišče in mu ob besnem sikanju dobršen del napolnila, da je bilo poslej komaj še za kako rabo. Dolgo ni pozabila Catania teh bridkih dveh mesecev. Dolgo? Ali se sme sploh govoriti o pozabi? Saj se meščani Catanije še dandanes tresejo, kadarkoli daje Etna znake, da se misli zdramiti.

Poškodbe na praporih slavnih polkov so priče davnih burnih dogodkov. Tako nekako bi se nam pred-

Skladi lave in pepela, ki tvorijo ognjenik Etno.

stavljala Etna, ranjena od vseh plati, ko bi jo gledali izpod visokih oblakov. Videli bi neštete tokove lave iz najrazličnejših dob, ki sedaj ohlajeni in strjeni pokrivajo mogočno pobočje. Vsak izbruh je pustil za sabo kako sled, kako večjo ali manjšo odejo vulkaničnega kamenja. Pod ogromno mrtvo skorjo lave in pepela, ki se je stvorila v tisočletjih, pa kipi strastno, razpaljeno življenje ter polje žareča gošta kri zemlje, ki komaj čaka trenutka, da bi mogla švigniti na dan. Če Etna miruje, je to le navidezen mir. Nihče naj mu ne zaupa! Je le odmor med dvema strahotoma. To dokazujejo neštete iz lave nastale krpe njenega plišča, ki pa je obenem povsod preluknjan po številnih stranskih žrelih. In grozote preteklih novembrskih dni jamčijo za nadaljevanje čez par let. Večina izmed nas bo to čakala. Kdaj pa bo Etni iztekla ura življenja? Kdaj se bo za vselej umirilo razburkano morje žvepla in ognja tam pod zemljo? Marsikateri vulkan je legel k večnemu počitku, tudi Etno čaka tak konec. Toda kdaj? Odgovorili bi na to rajši z vprašanjem: ali bodo zemljani, ki bodo brezskrbno živeli pod vznožjem ugasle Etna, sploh še imeli kak pojem o jeziku, ki se glasi tam danes, in o ljudeh, ki danes trepetajo pred njo?

NOVE KNJIGE.

LETOŠNJI MOHORSKI DAR.

Po petinsedemdesetih letih so letos prišle Mohorjeve knjige prvič iz Celja, kamor se je Družba preselila iz Prevalj. Oglejmo si letošnji knjižni dar, ki šteje pet knjig rednega izdanja in tri za doplačilo. Če računamo samo redne članske knjige, jih je šlo med ljudstvo nad dvestopetdeset tisoč. Saj je Družba v letu 1928 štela 51.049 članov, za 2712 več nego leta 1927. Edino pri takem številu članstva je mogoče za malenkostno udnino 20 dinarjev dati pet takih knjig.

Družbene knjige združujejo v sebi dvoje prednosti: dobre so in lepe so. Pišejo jih strokovnjaki, jezik je pregledan, če treba izpiljen, opremljene so s potrebnimi ilustracijami, njihova zunanost pa kar nič ne zaostaja za vsebino. Treba je javno potrditi in še ponoviti, da se njihova fiskarska oprema spolnjuje in izboljšuje od leta do leta. Videti je, da ima urednik dober okus, sposobne sodelavce in umne svetovalce.

Kakor napreduje čisto fiskarska plač Mohorjevih knjig, tako se tudi knjižni okras stalno dviga. Prav pester je pogled na to zbirko živo pisanih, originalnih ovojev, ki se jim vidi večša umetnikova roka. Treba je, da Družba vztraja na tem potu. Premnogo koristnega lahko stori za širjenje prave umetnosti in dobrega okusa med narodom. Nobene druge slovenske knjižne izdaje ne pridejo v toliko rok, v tako skrite in oddaljene kraje, kakor baš te. Zato je Družba dolžna, da daje vsem lep zgled in da si tudi za naprej ohrani sloves, da so njene knjige najlepše.

Koledar v pisanem ovoju prinaša poleg pravega koledarskega gradiva članke poučne, poljudno-znanstvene in leposlovne vsebine. Poučen je statističen pregled, kako so Mohorjani posejani križem Slovenije. Zemljevid to razprostrtost nazorno prikazuje. Od član- kov bosta najbrže Kolednikovo modrovanje in zgodovinski pregled »Od faraonov do Zveze narodov« našla največ pohvale.

Razen Koledarja nudi Družba članom kar dvoje zgodovinskih del. Ne bo preveč? Ne! Na nadaljevanje Grudnove zgodovine slovenskega naroda smo čakali že dovolj dolgo. Zdaj smo v dr. Mala nadaljevanju »Najnovejša doba« dobili pričakovano. Ta zvezek obsega francosko dobo. Je bogato ilustriran in so mnoge slike tu prvič objavljene. Žal le, da niso poedine podobe nekaj večje, da bi bile nazornejše. — Druga zgodovinska knjiga ni nič manj potrebna. Prav je, da se po desetih letih ustavimo, se ozremo nazaj in se spomnimo »Kako smo se zedinili«. Tako je namreč prof. S. Kranjec nazval svojo zgodovino zadnjih let pred postankom naše države. Prav posebno potrebno je, da o velikih težavah in zaprekah, ki jih je bilo treba odstraniti na poti v svobodo, zve čim več naših ljudi, da bodo mogli prav ceniti vso slast prostosti, ki jo uživajo, a je ne čutijo še v vsej veličini.

Kot 81. zvezek Večernic je izšla prav okusno izdana napeta kmečka povest »Višarska polena«. Napisal jo je znani pripovednik Narte Velikonja.

Tudi »Življenje svetnikov« se nadaljuje. Posebne pohvale je vredno to, da za ilustracije služijo reprodukcije po slikah domačih umetnikov, starejših in sodobnih. V tem zvezku so priobčena dela Quaglie, L. Layerja, Helene Vurnikove i. dr. S tem se širi tudi spoštovanje do domačih umetnin, ki jih ljudstvo vidi po cerkvah. Prav zanimiv je naslovni list, ki kaže mojstrsko roko.

Od knjig za doplačilo bo »Tiho veselje«, posmrtna pesniška zbirka Leopolda Turšiča, našla gotovo mnogo hvaležnih bralcev. Izdana je v prikupni obliki kot 24. zvezek Mohorjeve knjižnice in ji je dodana kratka življenjepisna črtica Fr. Koblarja. V knjigi sta dve sliki pokojnega župnika-poeta: posnetek po fotografiji in po oljnem portretu slikarja Fr. S. Stiplovska iz Krškega, kjer je Turšič pastiroval.

Kot drugi zvezek znanstvene knjižnice dobe udje proli malemu doplačilu potopisne črtice prof. dr. Antona Jeharta »Iz Kaire v Bagdad«. Razen risb v berilu so na boljšem papirju delu dodane lepe slike iz opisanih krajev, posnetki pisca samega.

Obsežno delo, prava učna knjiga, je »Živinoreja«, strokovni spis živinozdravnika Franca Črnefa. Obravnava v vsej podrobnosti rejo naših domačih živali. Knjigo, ki bo našim kmetom od sile koristila, objasnjuje mnogo enobarvnih risb v besedilu, poleg njih pa vrsta barvastih tabel, ki kažejo živali raznih pasem. V našem slovstvu te panoge je to novost, potrebna pa zelo zaradi večje jasnosti dela.

Kakor vidimo, je letošnji knjižni dar Družbe bogato založen. Pri izbiri so odločevali oziri na potrebe in želje vseh članov in hotenje uredništva je šlo očitno za tem, da ustreže najrazličnejšim okusom. Tako je prav, po tej poti se pride do uspeha. Podrobne ocene o nekaterih knjigah priobčimo kasneje.

• • •

Misijonski koledar za leto 1929. Deseti letnik. Izdalo misijonišče v Grobljah, p. Domžale. — Kakor vsako leto, ima tudi letošnji Misijonski koledar zelo pestro vsebino in mnogo zanimivih, poučnih in lepo izdelanih slik in ilustracij. Zanimiv je letos zlasti pregled vseh slovenskih misijonarjev, spisi o slavnem Ign. Knobleharju, o škofu Baragi in velikem Slomšku. V leposlovnem delu sta lepo zamišljeni črtici uršulinke-misijonarki m. Ksaverije Pirc. Tudi drugi sestavki n. pr. dr. Šarabona: Razno, imajo svojo vrednost ne samo

radi misijonov, marveč tudi kot lepo in poučno čtivo. Zato ga bodo naši ljudje gotovo radi brali in obenem podpirali veliko misijonsko delo. Km.

Ivan Cankar: Zbrani spisi. Osmi zvezek. Uvod in opombe napisal Izidor Cankar. V Ljubljani, 1928. Založila Nova založba. Str. XIX in 380. Cena broširanemu izvodu Din 68.—, v polplatno Din 80.—, v platno Din 84.—, v polusnje vezanemu izvodu pa Din 110.—.

Leto 1925 je izdala Nova založba prvi zvezek Cankarjevih zbranih del, danes še ne po štirih letih imamo pred seboj že osmega. Prav obširna je knjiga, ki vsebuje troje tako značilnih in tehtnih Cankarjevih spisov, tako da je ta snopič doslej morda najbolj bogat od vseh izišlih. »Gospa Judit« je izšla l. 1904 in je vzbudila v slovenski javnosti val ogorčenja in odpora. Kritiki so očitali pisatelju, da smeši domovino in blati rodoljube in da je to njegovo delo pamflet. Posebno zanimiv in za umevanje Cankarjevega pojmovanja umetnosti in njenega odnosa do človeške družbe dragocen uvod h »Gospo Juditi«. Urednik, ki uvodoma obširno razpravlja o njem, pravi: »Ne vem, ali so kje v naši književnosti programatične zahteve modernega naturalizma jasneje in na zanimivejši način formulirane, in bil je to, moramo reči, tedaj obenem edini umetniški program na Slovenskem.« — »Križ na gori«, ljubezenska zgodba — kakor jo imenuje pisatelj sam —, je nastal iz ozračja, ki je rodilo povest »Na klancu« in »Tujce«. Ko je izšla l. 1905, so vsepovsod ugojavljali, da s tema dvema zgodbama tvori miselno enoto. Splošno ji je kritika priznala, da je eno najboljših Cankarjevih del — in ne po krivici. V tej simbolični zgodbi, ki je tudi slovstveno zanimiva po načinu strogo opredeljene zgrade, je pisatelj posegel v živo življenje našega naroda in našel, da je v njem mesto tudi za umetnika, dá, celo da je edinole v njem mogoč njegov razmah. — Isto vero v življenje, isti optimistični pogled v bodočnost vsebuje povest »Potepuh Marko in kralj Matjaž«, ki je izšla malo po »Križu«. Vendar je zaradi pestre simbolike povest ostala večini kritikov in bralcev manj umljiva, mnogi so jo celo čisto nápak razumeli. Zanimivo pa je, da sta obe te dve deli nastali ob času, ko je Cankar resno mislil, da si na Dunaju ustanovi dom in družino. — Obširni uvod in opombe dr. Izidorja Cankarja so delo velike skrbnosti in podrobnega študija ter obvladanja snovi do najmanjših podrobnosti. Odkrivajo nam mnoge neznane poglede na postanek teh spisov. Zelo zanimivi so izbori sodobnih kritik, ki ostro označujejo duha dobe in ki bodo še kasnejšim pomagale k pravilnemu pojmovanju velikega Cankarjevega dela. a.

NAŠE SLIKE.

Fritz v. Uhde: Sveta noč. Preprost prizor: v visokem siromašnem hlevu, ki ga komaj za silo razsvetljuje brleča luč, je troje oseb. Spredej leži, skrbno v plenice povito dete, šibko in čisto majceno. Ob njem mati, pokonci zravnana, ki ga zre z vdanostjo in ljubeznijo v oči. Čisto zadaj ob stopnicah mož, ki zre v plaho jutranjo zarjo. Kdo je ta tiha skromna družina v uborni staji, kjer je mraz in tema? Marija je, svetel soj ji obkroža glavo, pa Dete, komaj porojeno, ne-bogljeno še — a Mati ga moli. Saj bo odrešil svet in ljudi. Zadaj rednik, lih, skromen: tesar iz Nazareta, Jožef je, ki nemo in ponižno moli novorojenčka. To je vse.

Nič imenitnega, nič veličastnega. Vse to je podano preprosto, po domače, brez znanstvene točnosti in zgodovinske pristnosti v značajih oseb in oblekah in vsem, kar je nebitnega. Se je res tako zgodilo vse v beלהemskem hlevcu pred tisoč in devetsto in tolikimi leti? Ne, gotovo da ne — ampak tako se rodi Odrešenik za vsakega izmed nas, vsako leto iznova. Morda za koga drugače — umetnik je rojstvo Gospodovo tako videl v svojem duhu, ga tako čutil. To je poglavitno! Samo občuti vso sveto skrivnost včlovečenja, pa boš veroval, da ni moglo biti drugače. Ta občutek svetega dogodka je slikar podal s tako krepko umetniško silo, da se mu ni moč upreti. Prevzame vsakogar.

F. G. Waldmüller: **Na Miklavževo jutro.** Največji otroški praznik je poleg svetega večera gotovo god sv. Miklavža, ki je pravi otroški svetnik. Ta ljubeznivi dobrotnik vseh pridnih naľanko pozna vso deco in po pravici deli orehe, rožiće in fige, pa tudi — šibe. Kakšno pričakovanje vlada v družini zvečer, ko otroci nastavljajo radodarnemu svetcu krožnike, sklade ali škornje. In šele zjutraj na Miklavževo! Ta prizor nam kaže naša slika: ves mladi svet pregleduje darove, ki jim jih je nočni gost nasul v nastavljeno obutev. Vsi od samosrajčnika do že bolj odraslih se vesele jabolč in drugih daril, le eden stoji poparjen, v roki — prazen čevljev. Kaj bi! Sv. Miklavž vé vse, tudi skrili grehi so mu očiti. Z otroki se vesele tudi starši, še dedek se radostno smehľja nedolžni sreči otrok. Da, tudi on je bil nekoč mlad in se enako veselil tega velikega otroškega praznika. — Ferdinand Waldmüller je bil rojen leta 1793 na Dunaju in umrl prav tam leta 1865. V mladosti je preživel tri leta v Zagrebu kot zasebni učitelj risanja. Pozneje je živel na Dunaju, kjer je postal tudi profesor na umetnostni akademiji. Ker je izdal brošuro, v kateri je dokazoval potrebo izključnega studija v prirodi in zavračal suhoparni način tedanjega poučevanja na akademijah, je bil upokojen. Z Waldmüllerjevim imenom je zvezana ena najslavnejših dob dunajskega slikarstva. Bil je izvrsten krajinar, velikopotezen in resnoben v pojmovanju, enako dovršen v točni risbi kakor v sijajnih, jasnih in čistih barvnih sestavah. Znal je človeka na preprost in čisto naraven način zvezati s prirodo v celoto in dosegal je v teh prizorih iz kmečkega ali otroškega življenja nadvse prijetna nastrojenja. Waldmüller je bil zmeren, ne pretiran naturalist. — Največ njegovih slik hranijo dunajske umetniške zbirke. Naša podoba visi v avstrijski galeriji slik v Belvederu.

Ivan Grohar: **Sveta družina.** Prizor, ki ga predstavlja ta slika je tako enostaven in vsakomurumljiv, da skoro ni treba razlage. Središče tvori Jezušček, ki je pa le deloma skozi tenčico viden, a vendar od njega izvira vsa luč, ki osvetľjuje Marijo in Jožefa. Hlev je le nalahko označen, glava ovčice sega spredaj v sliko. Poudarek je v obrazih, ki izražajo svet mir in tiho zadovoljstvo. To je res slika srečne, svetle družine. — Grohar je končal l. 1896 to sliko, ki je nastala približno ob enem z »Jezusovim rojstvom«, ki smo ga objavili pred letom dni. Delo kaže še mnogo tujih vplivov, spada pa posebno po nežnih barvnih sestavah med najboljša njegova dela iz mlajših let. »Sveta družina« visi zdaj v Narodni Galeriji v Ljubljani. V barvni obdelavi in v zgraji skupine spominja na neko sliko francoskega slikarja W. Bouguereau-a (1855—1904), ki je nekđaj slovel kot nabožni slikar.

Fr. S. Stiplovšek: **Stari Maribor.** Dve zbirki lesorezov, ki predstavljajo vrsto slikovitih in malo znanih kofičkov starega Maribora, je izdal slikar Franjo Stiplovšek, o katerem smo govorili v novembrski številki. Iz prve mape, ki je izšla l. 1924, sta dva: Židovski stolp in Dravska vojašnica. Tri leta kasneje je talentirani grafik izdal drugo mapo »Stari Maribor«. Iz te objavljamo: Dvorišče pred staro sinagogo, Mestno slražnico in Okrogli stolp. Zaradi tesnega prostora žal ni bilo mogoče priobčiti še nekaj najbolj značilnih listov. — Dasi je Stiplovšek že v prvi zbirki pokazal veliko spretnost v obvladanju lesorezne tehnike in mnogo okusa, je vendar v prvih listih v glavnem še učinkoval le s kontrastom, polnim temnih ploskev in belih lis. V drugi mapi se kaže velik napredek. Jaka nasprotja so se ublažila, lesorezi učinkujejo mirneje in bolj slikovito. Uveljavlja se posamezna obrisna črta, ploskve se oživľjajo. V reprodukciji ta napredek v tehniki ni toliko opazen, na originalu šele pravilno presodiš, koliko bolj umirjeno in izravnano je razmerje belega do črnega polja, ki ni več prazno, mrko. — Obe zbirki lesorezov je avtor odtisnil v večjem številu. Nekaj izvodov »Starega Maribora« je ljubiteljem originalne slovenske grafike še na razpolago pri avtorju samem v Krškem ob Savi, kjer deluje kot strokovni učitelj na meščanski šoli. Stari Maribor je v Stiplovšku našel umetniško naturo, ki je znala odkriti vse skrite lepote starinskega mestnega dela ob Dravskem nabrežju in jim dati resnično umetniški izraz. Malo je slovenskih mest, ki bi se mogla dičiti s tako lepim delom, izvršenim njim v čast, kakor sta Stiplovškovi mapi »Stari Maribor«. — O priliki pa morda še kak lesorez iz njegove roke.

POMENKI Z NAJMLAJŠIMI.

Prehajamo v nov letnik.

Koliko naši pogovori vplivajo, budijo in kažejo pot, ni mogoče preračunati. Duhovna kultura se pač ne dá tehtati. Pa da vsaj malo svetijo na pot v pesniški svet, tedaj so dosegli svoj skromni namen: poskušajočim začetnikom preiskati srce in njihovo moč, obetajočim govoriti o pravi poti, učiti jih gledati in golčati, dvo-mečim določiti smer, nepoklicanim sirotam pa izreči odkrito resnico, ki osvobodi, in tako vse, ki čitajo, voditi k lepoti, ki ni zabava, pač pa veselje, in k lepi pesmi, ki je naša skupna last in roža pošonika naše kulture. Temu namenu hočejo služiti Pomenki slejko-prej. Iz tega naj sodi, komur je resnica bridka, ko nasprotuje prisrčnim težnjam, iz tega pa naj jih tudi ceni, komur govore iz srca in v dobri volji skušajo ohraniti v naših skopih dneh vsako utripajočo žilo naše slovsstvene kulture. Vsem torej, ki ljubijo pesem in v dobri veri preskušajo svoje mlade sile, ostanejo vrata odprta na stežaj.

Mislím, druge besede ne za nazaj ne za naprej ni treba več. To je prvi letošnji pozdrav!

Božidar Skromen. Primerjal sem tvoje starejše stvari s pravkar poslanimi. Ne morem reči, da si hitro in veliko napredoval. Pač pa bolje uvidevam, kje je tvoja šibkost: premalo misli imaš. V obliki in jeziku nisi slab, le do izvirnih miselnih dognanj se ne moreš prikopati. Veš, pesnik mora tudi misľiti, nič manj nego znanstvenik, kakor je že vsaka beseda nosilec

misli, tako še bolj cela pesem, ako hoče biti res razodelje. Saj končno vse slovstvo ni drugega kakor doumevanje sveta in življenja v luči lepote. Zato ni dovolj notranje ganotje, ki se je v duši sprožilo, spraviti na papir, treba je pogledati doživetju tudi do dna in v slutečem gledanju odkriti njegov poslednji zmisel. Odlod treba nositi pesem s seboj in je treba trpeti za dobro pesem. Nova spoznanja dajo pesmi tisto luč, ki čudno vzradosti, in tisto silo, ki ji imena ne vemo.

Zato ne piši preveč, toda več misli! Ni sicer potrebno, da bi bil vsakdo, ki piše, velik videc — tebi to ne bo dano, kolikor te poznam — vendar si pesnika, ki ne ve nič svojega povedati, niti misliti ne moremo. Tako n. pr. tvoja »V. dolenski vasi« v posameznostih čedna stvar, le miselnega podzvoka, da tako rečem, ji nedostaja:

»Pred podom žde: plug, plužne, brana, otk —
družina poljedelcev, fiha, krotka.
Za podom stavec oreh vase misli.
Z ostrejšja curki mrve lijó v svisli,
iz svisel lislje se pod kap razliva,
za njimi suhih butar zid se skriva.
Za hlevi, krog kozelcev in za podi
slabotno drevje križemkražem hodi.«

Vidiš, miselnega ogrodja ni. Pa prav ta pesem me znova prepričuje, da bi ti mogel zapeči preprosto domačnostno pesem. Poznaš Murna in Vido Jerajevo in Dom in svet nekako od l. 1907 dalje do 1918? To bi bilo zate, mislim. Saj potrebujemo tudi preprostih pesmi, te so ljudstvu bolj blizu kakor pesmi izvoljenih vidcev, ki so tako zelo redko sejani. Ni treba, da bi vsakdo stal pesniško na najvišjem vrhu.

Par pripomb k tvoji obliki se mi zdi potrebno pristaviti:

»Od daljnih rož srce mi je bolno...
kako bi šel rad tja — a poša ni.
Pod okni moje duše težka megla se vali...
In meni je lepo, ah, in hudo!

Čutiš, da se — poleg poslednjega verza — kitica nekje spotakne? Šteješ stopice, v tretjem verzju pa se zaračuniš kar za dve, zato ni prave glasbe v kitici, verz pade iz okvira in boli. Tudi pesem mora imeti enomerni takt, vsaj kadar rabi taka sredstva kakor so zunanji ritem, rima in kitica. —

»O videnje, ki se je razodelo,
mi je vso dušo v moškost razbolelo...«

Čemu »moškost«? V pesmi mora biti vse nazorno, vse dojemljivo, vse resnično in vse kakor pribit žebelj. Enako govoriš drugod o »definstvu«, »čustvu«, »razkolu srca«. Pesem ne mara nič listih stvari, ki se dajo le misliti, ne pa čutiti. —

»Mesečna dalja, čezinčez z mlekom zalita,
za vasjó fantova pesem in slavec sladko krvavita.«

Poleg neenakosti v stopicah me na takih mestih moli neritmična zveza obeh verzov: »...zalita — za vasjó« — ne dá melodije. Tudi vez med verzi mora biti ritmična. Studiraj naše klasične pesnike in opazuj, kako začenjajo vsak verz enako, ali vedno s poudarjenim ali vedno z nepoudarjenim zlogom in to načelo menjajo le, če konec prejšnjega verza spremembo iz glasbenih vzrokov zahteva. Tudi izraz »čezinčez z mlekom« je trd, se mi zdi, premalo pojoč. Kar je težko izgovoriti, nikdar ni blagglasno.

To za zgled, kje moraš še piliti. Drugod si veliko boljši in tudi melodičen. Upam, da nam boš napisal kdaj kaj preprostega, a ljubkega. Kadar boš »Skromen« tudi v vseh mislih in čustvovanjih, boš najbolj sam svoj in boš zapisal najlepše stvari, ker boš naši zemlji in našemu človeku toliko bolj blizu. — Kar sem ti že lani povedal, še vedno velja.

PO OKROGLI ZEMLJI.

Argentinski lan. V Argentini so posejali 7,385.000 jutrov z lanom, ki je eden glavnih pridelkov te ogromne pokrajine v Južni Ameriki, ki je velika za enajst Jugoslavij. (Angleško jutro ima 40:5 ara, torej je te poselve za tri stare Kranjske.) Upajo pa, da bodo pridelali 37 milijonov angleških centov, kar bi dalo 19 milijonov naših metrskih centov. — Tudi naše oljarne dobivajo seme od tam.

Kanada napreduje. Kaj more iz puste pokrajine narediti dobra uprava, lepo kaže angleška Kanada. Te dni so v enem samem tednu nalovorili z žitom in drugimi pridelki 95.000 vagonov. Če računimo, da ima en vlak 30 vagonov, bi to dalo 3166 vlakov pridelkov; in to v enem tednu. Tu je tudi dokaj Slovencev po farmah.

Iz puščave plodna zemlja. Republika Čile v Južni Ameriki, ki ima površine za tri Jugoslavije (Jugoslavija ima 250.000 kvadratnih kilometrov), gradi velike namakalne naprave. Pod gorovjem And bo ujela vodovje rek, ki se zdaj izgublja v pesku, ter ga napeljala v puščavo Atakama, kjer dobivajo doslej le čilski soliter. Vso to puščavo bo spremenila v plodno zemljo. Ko bo s tako skrbjo obdelana in namakana naša država, zlasti na jugu, bo naša domovina pravi paradiz.

Vodna cev — ogromno žrelo. V Novem Brunšviku v Kanadi so zgradili pri Grand Falls (Veliki slapovi) elektrarno. Predor, ki po njem dere voda na turbine, je dolg 840 m in vodi iz njega cev, ki ima premera 7 m. Pri naši elektrarni v Žirovnici so cevi debele okoli 1 m.

Spet elektrarna. Reko Lievre v Kanadi, ki teče v velelok Sv. Lavrencija, bodo zajezili in tako napravili umetno jezero za elektrarno. Jezero bo globoko okoli 10 m, dolgo pa 32 km (Ljubljana—Podnart).

Palmovo olje. Na otoku Sumatra ob Zadnji Indiji gojijo zlasti palmo, ki ima v jedrcih po vijolicah dišeče olje; to olje se uporablja kot zabela, sirovo maslo, kot maža in kot krma. Število palm tako napreduje, da so leta 1919 pridelali za eksport le 180 ton, leta 1928 že 21.000 ton, a leta 1932 pričakujejo že 40.000 ton palmovega olja.

Krompirja nič koliko. En funt vsajenega krompirja je dal nekemu angleškemu kmetu 500 funtov pridelka.

En in en četrt milijona zaboječkov jabolk je bilo pripeljanih iz Severne Amerike v London v 14 dneh.

Judovsko dekle v deželi pradedov. V vasi Petah Tikvah v Palestini je majhna naselbina 25 deklet, ki so prišle tja od vseh delov sveta; so namreč Judinje in bi rade živele v Sveti deželi, domovini svojih dedov. Zapustile so razkošje, kakor so jim ga kot izobraženim dekletom nudili London, Pariz, New York, in se naselile v pokrajini, kjer še glavnemu mestu Jeruzalemu tako primanjkuje vode, da je navezan le na dež. Vedele so, da jim Palestina ne bo nudila službe guvernante, tipkarice ali kasirke, zato so se rajši odločile za kmečko delo. Njihovo delo pa ni lahko. Zemlja je skalnata in zarasla s trnjem ali pa močvirna, toda naseljenke imajo

po štirih letih trdega dela pokazati kaj lepe uspehe: Zemlje imajo nekaj nad 100 juter ali 40 ha (hektarov) in opravijo vse posle popolnoma same, od oranja pa do krmljenja perutnine. Imajo več čebelnjakov, veliko čredo krav-mlekarič, nasade tobaka in mlado drevesnico. Družba, ki jim je vse to nabavila, ima namen, dafi čez nekaj časa vsaki teh deklet po eno kmetijo v last, na njihovo mesto v naselbino pa bodo prišle druge, da se nauče obdelovati zemljo na palestinski način. Nekatere teh deklet so tudi že zaročene in se bodo kmalu preselile k svojim možem, ki so v Nahalalu. Tu je 80 naseljencev in vsak ima zemlje za 25 juter ali 10 hektarov. Vzajemno so osušili veliko močvirje in skupaj napeljali vodo iz gora. Kadar kdo med njimi

zboli, opravijo delo na njegovi kmetiji njegovi so-naseljenci in celo prej nego na svoji lastni kmetiji. — Pred dolgimi stoletji je bila Palestina dežela, ki se je po njej cedil med in mleko. Pod turško oblastjo je propadla. Po svetovni vojni pa je Anglija dobila naročilo, naj deželo povzdigne in pripravi, da se počasi ustanovi samostojna judovska država. Jude pa vabi v deželo njihovih očetov in mnogo se jih je že naselilo, dasi vseh Judov (13 milijonov) zaenkrat Palestina ne more prerediti. Pa že se zaradi umnega obdelovanja pojavlja nekdanja rodovitnost: oranže cveto, dehljijo mandeljni vrtovi, oljka zeleni, raste žito in detelja, bogato rodijo banane in dateljnovne palme, skratka: Palestina pričenja znova cveteti.

D R U Ž I N A

PRIPRAVIMO POT GOSPODU!

MILICA GRAFENAUERJEVA.

Samo en edin cvet naj položim k jaselcam Detetovim, cvet radostne hvaležnosti do Njega, ki je ustvaril človekovo življenje, tako polno lepote! Gledam posebno eno stran tega življenja in iskreno želim, naj bodo misli, ki se budé ob tem pogledu, v prav posebno tolažbo in radost tistim vrlim ženskim srcem, ki so še močna, ki še žele vršiti čista in Bogu vdana svoj poklic, ki se glasi: služba božja do groba ob otrocih, katere zaupa Bog kot Stvarnik.

Nekatere teh src je morebiti še zbegano od lahkomišelnih povesti, lahkomišelnih tovarišic; saj je, žal, dandanes tako mnogo deklet, ki vstopajo v zakon nedobre volje in potem greše nad življenjem svojim in drugim. Sebe pogublajo, ko greše nad dušami, ki bi bile ustvarjene, nad ljudmi, ki bi bili rojeni Stvarniku na slavo in njihovem življenju v lepoto — v solnčni žar, ki bi gorel v njihove misli in dejanja, ki bi očiščeval bolj in bolj njihova srca, ker bi jih gnal in usposobljal za vedno nove in vedno večje žrtve. Čistejše življenje in čistejšee veselje gledajo za seboj in pred seboj žene-matere, kakor pa žene, živeče samo sebi in svoji navidezni radosti. Res nosijo matere težke skrbi, trpe mnogo bolečin, sami smrti treba da gledajo mirno v oči, zdaj »ljubeče« svarjene od družic, zdaj morebiti celo zasmehljivo grajane; ali božja roka je nad njimi, jih varuje in blagoslavlja. Zlo se jim spreminja v dobro, vse se jim končava bolje in lepše kakor drugim, ker morajo matere, če hočejo biti srečne, sebe brez pridržka izročiti božji volji — in tista ukrepa goťovo najbolje — ker morajo trdno verovati, brezmejno zaupati in z najglobljo vdanostjo biti pripravljene na vse, kar jim pošlje Bog.

Tako živé matere živo življenje, polno dela, polno definskega, nedolžnega smeha, polno ljubezni in solnca. Davno že jim odcveta mladost, pa vedno pogosteje in lepše posije blažen nasmeh preko njihovih lic in pada v njihove duše. In kadar je trpljenje najgorenkejšee in so skrbi najtežje, takrat jim prižigajo angeli v otroških očeh, besedah in delih nezavedno nežno sočutje, iz

pogleda najmlajšega jim večkrat zasveti ob dnevih trpljenja najmilejša uteha. Tako živé in tako umirajo žene-matere navidezno bedno, v resnici pa zmagujejo, zmagujejo z življenjem, polnim najskritejše pa najresničnejše lepote; njihova srca so odprta in občutljiva za najmanjše in najneznačajše radosti, ker so čista. Vsakega cveta se lahko radujejo, vsakega žarka, ki zasije; smejale se bodo še na svoj zadnji dan, tako govori sv. pismo, ako v svoji veliki službi vztrajajo.

Gluha pa so za pravo radost srca žen, ki navidezno hite od radosti do radosti, ki živé samo svojemu razveseljevanju — ne vidijo, ne slutijo resnične sreče, celo bežé pred njo in se je bojé. Rajajo in se bleste, za radovanjem pa ostaja v njih dušah praznota. Zabave src ne zadovolje, naveličajo se jih in zastudijo se slednjič zaradi njih same sebi, kadar se v kaki lepši uri ozro same vase. Pusta in samotna je njihova kesnejša pot, za izgubljenim življenjem žalujejo, kadar se jim nagiba dan.

Materinski službi se posvete tudi mnoge device in žene, ki telesno niso matere, pač pa po duši, materam blage pomočnice in deležne istega blagoslova.

V to službo, o tovarišice, nas vabi nebeško Dele s svojo Materjo iz jaselc, kjer mu o božiču prižigamo luči. Prižgimo mu še bolj kresove v svojih srcih in bodimo žene-matere, kakršne nas ljubi. V Njegovi službi in Zanj vzgajajmo Njegove male in pripravljajmo tako za daljno bodočnost pot Gospodovo.

O ZAKONU.

R. C.

Kako se ženimo in možimo?

Zgodovinarji trdijo, da ima vsaka velika vojna prav posebne svojske posledice. Niso edine posledice, da ljudstvo obuboža, da se narodno gospodarstvo kar ne more urediti in umiriti, da je vse polno pohabljenih (invalidov); posledice so tudi: splošna posirovelost (uboji, ropi, požigi), propalost nravnosti, beg pred napornim delom, pohlep po lagodnem uživanju in prav izredna lahkomišelnost. Take so posledice vojn, ki jih

slikajo zgodovinarji. Če opazujemo sadove pretekle svetovne vojne, vemo, da so nekateri velikanske vrednosti, vemo pa tudi, da smo in živimo sredi prav takih posledic, kakor jih zgodovinarji opisujejo, da so nastale po drugih vojnah. Da se tem posledicam ne more izogniti družinsko življenje, je jasno. Medvojni in povojni rod ima svoje značilne lastnosti. Strahote, groze, stradež, pa brezvestnost in razrvanost, ki se je spočela pri višjih, vse to je zaoralo globoke brazde v srca in duše otrok. In kakor se gospodarstvo ne da popraviti kar čez noč, tako je nemogoče, da bi se te duševne in srčne rane zacelile mimogrede. Mnogo vzgojnega truda je treba, preden se vsa ta zbegana povojna nabuhlost unese. In ker iz teh povojnih ran krvavijo zlasti družine in se baš te ustanovljajo prevečkrat z lahkomišelnostjo, ki nima primere, zato se nam zdi potrebno, da v našem družinskem listu izpregovorimo nekaj o zakonu.

Na čelo vseh razgovorov pa moramo postaviti tole pravično trditev: Vsak človek, ki se ni sam, iz svobodne volje odpovedal družinskemu življenju, ima pravico, da sklene zakon in si s tem ustanovi družino. Kdor bi trdil, da se smejo poročiti le imoviti »višji sloji«, ta greši zoper prirodne pravice človeštva. Druga, žal, zelo neprijetna resnica za naše samoljubje je pa ta, da mnogo pravic, ki jih imamo, ne moremo uživati, ker tako zahteva obča korist. Obča korist je pa vedno nad koristjo posameznika. Na primer: preko tvojega travnika hočejo graditi železnico. Ni ti prav, škoda se ti ga zdi. Obča korist zmaga, smejo te celo prisiliti, da prodaš travnik. Tako je tudi z zakonom. Pravico imaš do njega, toda korist družine (družina je občestvo) pa ti veli: ne smeš, ker ne zmoraš. Socialne razmere so take. Saj jih nisi sam morda kar nič zakrivil — toda, kaj hočeš? So; ne moreš preko njih. Razen socialnih je še premnogo drugih vzrokov, ki bi morali vplivati, da bi lahkomišelnost ne sklepali zakonov.

Kako se ženimo in možimo danes — (seveda ne vselej in vsak), vendarle prevečkrat? Zgledi naj pojasne.

Pride ženin. »Kaj si po poklicu?« ga vprašaš.

»Po poklicu, po poklicu,« jeclja, »sem brezposeln.«

»Pa se ženiš?«

»Sem mislil, imam baš sedaj čas, se pa ženim.«

»In ona, nevesta?«

»Služi.«

»No, in kaj potem?«

»Bo že kako.«

Ali je to brezmejna korajža, ali je to predrzno zupanje na Previdnost, ali je to lahkomišelnost?

Pride mati. Pomoči prosi. Je šele dvaindvajsetletna.

Ima dva otroke. Pa krepka je in zdrava.

»Taka — in prosiš?«

»Moža so potrdili k vojakom. Sedaj sem brez pare z dvema otrokoma. Od hudega nas more biti konec. Za hrano nič, za obleko nič, za stanovanje nič.«

Kaj porečeš? Ali ni res reva? Zakaj?

Prijoka mati: »Ali je res N. N. na oklicih?«

»Res.«

Mati huda: »Ne sme biti. Ustavitel!«

»Zakaj?«

»Z našo je tako in tako. Otrok je star že šest letnov.«

»Ni postave za to.«

Mati v jok in pokliče še hčerko noter, da jokata z združenimi močmi: »Pa je kar prišel, pa tako prijazen

je bil, pa je rekel, da jo bo vzela, pa sem pustila, in sedaj je tak.«

»Ali ga niste nič poznali?«

»I, nič. Ko je pa rekel, da jo bo vzela.«

Saj si jo je, samo kako ...

In spet: Mati prosi zase in za tri otroke. Mož se je polepel po svetu, češ, da gre za kruhom. Pa že ni tri leta ne duha ne sluha o njem. V vodo pojdem! Zakaj ste se zapleli v to? Ali ga niste nič poznali? — Sem ga. Fleten je bil pa pil je. Sem mislila, da ga odvadim pijači in bo fletno.

Nevesti: »Ne vem, ali je modro, da jemlješ človeka, ki pod milim Bogom nima nič; niti dela ne. Kako bosta živela?«

»O, saj jaz imam. Dve omari in skrinjo; sem jih podedovala po teti. Te prodam, pa bo že za en čas.«

In tako dalje in še in še. Pa niso bajke, je zgodovina. Ali niso razočaranost, spori, bedne družine, zanemarjeni otroci, ločitve zakonov in drugo gorje sadovi take nepreudarnosti in lahkomišelnosti?

MODA — MUHA?

F. S. F.

V človeštvu je neprestan razvoj. »Vse teče«, so rekli stari Grki. Je pa tudi res, da ta razvoj prihaja redno od mladine, ki vedno hoče in išče nekaj novega. Stari seveda so pa spet redno nejevoljni na »neumne novotarije« mladine, radi se držijo starih običajev, hvallijo prejšnje čase in tožijo o novi dobi. Pa prav ti kaj radi zmožno gledajo ves razvoj — in se ne morejo umisliti, da ima prav vse na svetu svoj tehten vzrok in da se prav nič ne zgodi kar tako samo od sebe ali pa iz gole muhavosti. Tako muhavost pripisujejo ljudje kaj radi tudi modi. »Moda je muha, je neumnost, je prismojenost!« Taka in podobna je prevečkrat sodba o njej.

Ker bo letos Mladika prinašala članke o nošah in o obleki od prvih časov do danes, hočemo odgovoriti na vprašanje: Ali ima tudi moda svoje razloge, svoje korenine, iz katerih poganja? Ali je moda res samo »muha« ali je kaj drugega? Zgodovinsko dejstvo je, da so v vseh dobah človeške zgodovine ljudje na poseben način izražali to na zunaj, kar so nosili v dušah. Poznalo se je pri slavnih, pri povestih, pri slikah, v pesmi, pri običajih, v družinah doma in v javnem življenju — in tudi v obleki, v nošah — v modi. Na ves zunanji svet je vplivala notranjost, duša, srce, vera, miselnost in čustvovanje na svoj način — in se je la način očitno pokazal na zunaj.

Pri modi je bilo vse polno sil, potreb, čustev, ki so jo prikrojevale in prenašale. O vseh ne bomo govorili. Razložiti hočemo samo povod in vzrok današnje mode.

Razlika med moškim in žensko.

Srednji vek (samo tega vzemimo za zgled) je pač zahteval, da ima ženska popolnoma svoj delokrog in moški svojega: ženska zase — moški zase. Možu sodi gospodarstvo, boj, lov, kupčija, obrt — ženi gospodinjstvo, kuha, kolovrat, vreteno, igla, otroci — domačnost. Po teh ločenih opravkih so skušali, da so se ločili prav na pretiran način tudi po obleki: mož je hotel biti tudi z obleko prav posebno moški, ženska pa prav posebno ženska. Zato ta podjetna moška obleka (se prav

dobro vidi že pri narodnih nošah!) in ob njej izredna ženskost ženskih oblek. Moški so morali imeti brado, brke, ženske pa biti bele ko mleko in kar se da so morale prizadevati, da so poudarjale obliko ženskega telesa. (Stezniki! Blazinice in vložki pod krili, strašne frizure iz tujih las itd.)

Pa je prišlo 20. stoletje. To je pognalo žensko v tovarne, na visoke šole, v javno življenje, v politiko, v socialna gibanja. Danes je ženska delavec v tovarni kot moški, danes je poslanec (pri nas še ne, pa še bodo!), danes je ženska v uradu, je sodnik, je zdravnik, je lovec, je planinka in sportnica, kadi kot Turek, hodi v krčmo kot fant, so (tako trdijo) drznopodjetne, da nastaja pregovor: »Fantje, bežite, dekleta gredo!«

Vse to življenje, ki je žensko v borbi za kruh pehnilo v ta vrvež, je žensko po duhu in srcu preoblikovalo in jo — res, kar preveč! — napravilo podobno po umu in čustvu moškemu. Nujna posledica je ta, da se je ta predrugačena nohranost pojavila tudi v — modi. »Ker sva po delu in poklicu in borbi za kruh enaka — pa se še po obleki kar največ zenačiva: stran kito, proč z »jerbasi«, ki smo jim rekli klobuki, stran neokretni stezniki, ki nas pri delu in sportu samo ovirajo in razkazujejo našo ženskost.« Tako je zavestno ali podzavestno govorila ženska duša in se po tem ravnala. Iz tega se je razvila moda 20. stoletja, ki jo imamo danes. Ženska obleka, zlasti mestna (dasi na kmetih ni mnogo drugače) je kar podobna moški. Bluza je kakor moška srajca, ovratnik, pentlja tudi. Ženski plašči so ko moške sukneje. Ne prilegajo se telesu, ohlapno visé, imajo žepe, pas. Klobuček je pripraven, brez okraskov, nositi uhane je že kar smešno. Vse je brez nakita, enostavno, preprosto.

Pa bi ugovarjali: Prav, če se nosijo tiste, ki so v borbi za kruh, takó; drugim bi treba ne bilo, drugim, ki so še vedno doma gospodinje in pri otrocih. Na to odgovorimo: takih izjem moda ne pozna. Moda je skupen val, ki zajame vse brez izjeme. Pa naj poskusi iti danes na ulico žena ali dekle v obleki, ki je bila v modi pred 30 leti! Saj bi jo imeli za noro ali za pustno maškaro. In je tudi neutemeljen ugovor: »Prav, pa naj se ločijo vsaj kuharice in služkinje in kmečke od gospâ in gospodičen!« Prazno in nazadnjaško je tako govorjenje. Danes smo v dobi demokracije. Danes smo vsi ljudje državljani: imamo bremena in pravice. Podanikov in podložnikov ni več. Vsi smo delavci, telesni in duševni. Vsako delo je častno. Zato pa danes vidiš ministra, ki je prav tako oblečen kot navaden meščan, pa je kmečki fant ob nedeljah prav tak kot uradnik ali trgovec iz mesta. (Seveda ta trezni srednji sloj že po svoji duševnosti ne bo nikdar posnemal vseh izmaličenih pretiranosti v modi, kakor si jo krojijo mestni lahkoživci in gospodične, ki nimajo pod milim Bogom drugega opravka kakor vedni »frk-frk« motoglavih metuljev.) To je torej temeljni in bistveni vzrok in povod za modo. Ta vzrok izvira iz hotenja, iz volje, iz zahtev dobe in časa in je vsak upor zoper ta razvoj odveč, ker je brez uspeha. (Samo po sebi je umevno, da s tem ne odobravamo raznih izrastkov in izmaličenj mode, v kolikor žalijo moralni in verski čut, pa tudi čut dostojnosti.)

So pa še drugi vzroki: »Biti všeč«, je prirodni nagon človeka; biti v družbi vsaj na videz »odličen«, je sicer naša ničemurnost, pa tudi prirodni nagon; ženski svet hoče ugajati moškemu svetu in obratno; tudi to je prirodno in prav posebno prirodno je, da človek,

zlasti v mladosti, išče nagonsko in zavedno mikov, ki naj bi spredli tiste nitke, ki zvežejo dvoje src, da si ustanovita svoje ognjišče, družino.

O teh v prihodnjem razmišljanju.

KUHARICA.

Korenjeva juha z makaroni.

V kozi razgrej za drobno jajce sirovega masla ali masti in mu prideni debel, osnažen in na rezance zrezan koren in pol drobne, na listke zrezane čebule. Pokrij in duši korenje, da bo skoraj mehko. Posebej pa kuhaj majhno glavico, na rezance zrezanega ohrovt. Ko je ohrovč na pol skuhan, ga odcedi in prideni korenju, osoli in duši vse skupaj četrt ure. Nato pa zalij to korenje z 1–2 l juhe, ki si v njej kuhala ohrovč, in nato zalij še s krompirjevko. Ko juha še nekaj minut vre, ji prideni mali krožnik kuhanih in odcejenih makaronov (pobrkov) in za pol jajca sirovega masla. Vse dobro premešaj in postavi juho na mizo. (Ako hočeš, lahko prideneš juhi nekoliko na drobno zrezanega, zelenega peteršilja ali velik ščep popra.)

Beneški krompir.

Krompir olup, operi in razreži na za mezinec debele kose; ga nekoliko posoli in vsak kos položi v razgreto olje (ki ga naj bo v ponvi za prst na visoko). Ko se krompir na eni strani zarumeni, ga obrni, in ko je tudi na drugi strani zarumenel, ga poslavi kot prikuho na mizo, n. pr. s kislim zeljem, z repo ali pa s solato.

Korenje z zeleno kolerabo.

Olupi kolerabo in debel koren in oboje zreži na rezance, stresi v lonc in prilij toliko vode, da lahko vre, osoli in kuhaj, da bo skoraj mehko. Nato prideni dva debela olupljena krompirja, žlico masti in velik ščep popra ter kuhaj vse skupaj do mehkega. Nazadnje primešaj korenju pol žlice moke, ki si jo pomešala s 3–4 žlicami vode, prideni še žličico zelenega peteršilja, in ko vse prevre, postavi kot samostojno jed ali prikuho na mizo.

Makaroni z bohinjim sirom.

Nalomi v skledo 30 dkg makaronov in jih polij z vrelo vodo. Potem zavri v loncu vodo, jo osoli in stresi vanjo poparjene makarone (pazi, da se makaroni vedno na rahlo kuhajo!), katere kuhaj 20–25 minut, nato jih odcedi in zmešaj 6 dkg nastrganega, bohinjkega sira, stresi makarone v dobro pomazano kozo ali krožnik ter jih polij z 1 decilitrom mrzlega mleka, ki si v njem razžvrkljala jajce in ščep popra. Do vrhu potresi makarone z nastrganim, bohinjim sirom in jih postavi v pečico, da se rumenkasto zapečejo.

Božični ali sadni kruh (krljak).

Skuhaj $\frac{1}{2}$ kg suhih hrušk (boljše vrste), odcedi jih in v tej hruševi vodi skuhaj $\frac{1}{4}$ kg opranih, suhih češpelj. Nato zreži hruške in češplje, ki si jim prej odstranila peške in muhe, na drobne rezance, prav tako $\frac{1}{4}$ kg fig, 10 dkg dateljnov, $\frac{1}{4}$ kg debelih cveb (ki jim prej odstrani peške), 1–2 pesti rozin, 15 dkg zrezanih orehov, 2 žlici na drobno zrezanega kutnovega sira, 10 dkg lešnikov ali mandeljjev, na drobno

zrezano lupino pomaranče in limone, velik ščep cimeta in dišave in 2–4 žlice ruma. Vse dobro premešaj, pokrij in pusti čez noč. Drugi dan potresi pripravljeno sadje z dvema žlicama sladkorja. Napravi testo iz $\frac{1}{2}$ kg moke, mleka in 1–2 dkg drožja in testo postavi na gorko, da nekoliko vzide. Nato odreži tretjino vzhajanelega testa in vanj vgneti pripravljeno sadje tako, da ni testa nič videti. Iz ostalega testa pa napravi 2 ali 3 hlebčke, vsakega razvaljaj v podolgaste krpno in položi nadev na vsako krpo enako v podolgaste klobaso, vsako zavij v testo, dobro stisni in poltači z rokami, da se nadev in testo sprimeša. Položi štručico tako na pleh, da pride tista stran, kjer si stisnila testo, spodaj. Postavi štručice na gorko, da nekoliko vzidejo. Pomaži z jajcem in speci. Ta kruh ostane delj časa svež.

Zeljната solata za ljudi s sladkorno boleznijo.

Skuhaj zeljnate liste v slani vodi. Kuhane odcedi in zreži na rezance, prilij olja, kisa in dodaj ščep popra. Premešaj in postavi na mizo.

Obrizgana jabolka.

Mešaj 4 rumenjake, 12 dkg sladkorja in 3 dkg sirovega masla, prideni sneg 3 beljakov in 13 dkg moke. Stresi testo na pomazan pleh in testo razravnaj za prst na debelo. Pečeno testo zreži z obodcem za krofe in na vsak kolač položi pol dušenega jabolka in nadevaj z mezgo. Vsak kolač pa nadevaj po vrhu s sladkornim snegom in postavi v pečico, da se nekoliko zarumeni.

Sladkorni sneg.

Stepaj sneg 2 beljakov in mu primešaj 8–10 dkg sladkorja.

Kako pripravimo dušena jabolka.

Jabolka olupi in prereži na polovico, izdolbi peške, jih položi v kozo drugega zraven drugega, potresi prav malo s sladkorjem in prilij 2–4 žlice vode in, če imaš pri rokah, še 1–2 žlici vina. Ko se jabolka na eni strani zmečajo, jih obrni. Nato jih poberi na krožnik in ohladi. Za to so najboljša jabolka gambovci ali kosmači, ker se ne razkuhajo. M.R.

ZAKRATEK ČAS

ZA SMEH.

Ona (pred aparatom radio): »Zakaj pa vendar žvižga, kadar vrtiliš ono kolesce?«

On: »To pomeni, da pridemo na drugo posrajo.«

* * *

Nova služkinja: »Gospod, zakaj pa toliko pišete?«

Gospod: »Jaz sem pisatelj, pišem romane.«

Služkinja: »Le čemu se toliko trudite, saj že za deset dinarjev dobite lep roman, pa lepo natisnjen je.«

* * *

Pohar: »Jaz sem ji rekel, da je v vsaki rodbini kak tepec.«

Mohar: »In kaj je ona rekla na to?«

Pohar: »Vprašala me je, ali sem jaz sin edinec.«

* * *

Kuhar: »Ali tvoja žena govori več jezikov?«

Gluhar: »Ne samo govori. Včasih se mi zdi, da jih tudi več ima.«

* * *

Ona: »Če bi me ne bil nikdar poznal, ali bi me imel prav tako rad?«

On: »Še bolj.«

* * *

Prvi tat: »Tebi se pa dobro godi; kako si vendar rdeč in lepo rejen!«

Drugi tat: »Veš, izdali so za menoj tiralico, v kateri stoji, da sem suh in dolg. Zato sem se moral zrediti.«

* * *

Meščanka (branjevki): »Po čem so jajca?«

Branjevka: »Po dva dinarja; ubita pa dajem po dinarju.«

Meščanka: »Ubijte mi jih za deset dinarjev.«

Izgovor.

»Minka, ali Vas ni sram, da nosite pol litra petroleja kar pol ure iz štacune,« se jezi gospodinja na služkinjo.

»Oh, gospa, nikar ne zamerite, saj ga je bilo cel liter!«

Pod ceno.

Trgovec je oglasil: »Da izpraznim zalogo, bom prodajal košenino pod ceno, ki mene stane.«

Znanec trgovčev: »To je nemogoče, kajti še ficka ni plačal zanjo.«

Gizdava teta.

Teta: »No, Jurček, kaj praviš, koliko sem stara?«

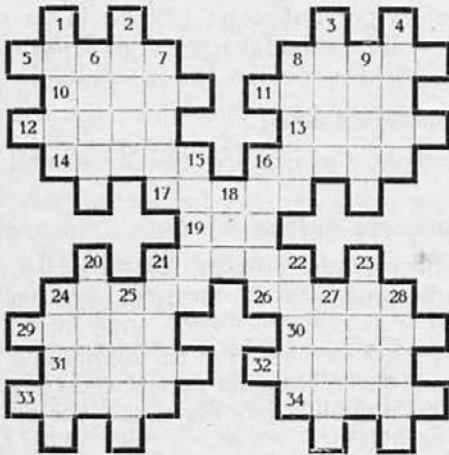
Jurček: »Jaz znam šteti samo do 45...«

UGANKE.

Urednik: PETER BUTKOVIČ - DOMEN, Sgonico, p. Prosecco, Trieste, Italia.

Križaljka.

(A. K., Ljubljana. — 15 točk.)

Vodoravno: 5. pesem, 8. zakrament, 10. revež, 11. jeseno delo, 12. roko-delec, 13. dan razprave, 14. slovenska gora v Italiji, 16. geološka tvorba, 17. pripadnik bivše ruske slanke, 19. bo-deča stvar, 21. denar, 24. poroka, 26. mnogoparkljar, 29. jamec, 30. pokrivalo, 31. kem. element, 32. dalmatinski pol-otok, 33. kuščarica, 34. glas.

Navpično: 1. glasbeno orodje, 2. vr-sta vina, 3. angleška kolonija, 4. breme, 6. sorodnik, 7. igra, 8. najvišja točka, 9. angel, 15. oblačilno blago, 16. rimsko oblasvo, 18. livada, 20. pesnik, 21. cer-kveni dostojanstvenik, 22. popust, 23. samosilnik, 24. prenočevališče, 25. go-nilo, 27. orodje, 28. vojak.

Sestavnica.

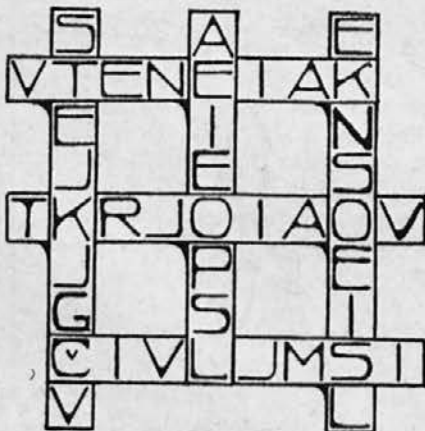
(Gorazd, Ljubljana. — 10 točk.)

Sestavi iz besed pod I. in II. besede, katerih pomen je napisan pod III. Prve črke dajo ime jugoslovanskega mesta.

I.	II.	III.
NAG	Sirup	angleška morska trdnjava
TOREK	Si	kovina
STO	Žir	riba
P. N.	Saar	gora v Grčiji
KALIN	Lik	gospodinjska potrebščina
AGATA	N. J.	turška kriva sablja
LEP	Igo	del povesti.

Okno.

(Herman, Št. Vid nad Ljubljano. — 8 točk.)

Nebesna znamenja.

(J. B., Šentviška gora. — 8 točk.)

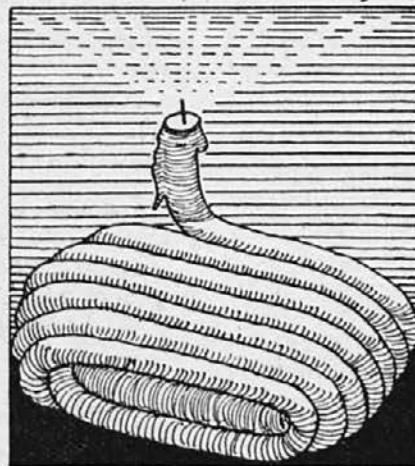

Svečka.

Vremenska za januar.

(Plašnik, Škofja Loka. — 11 točk.)

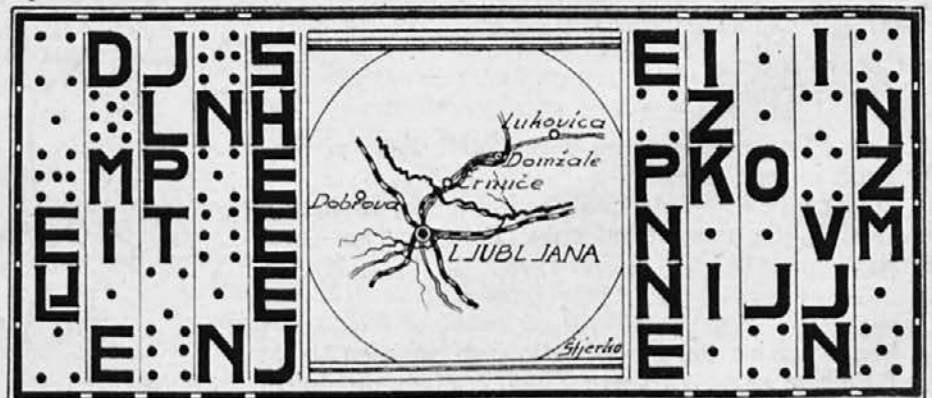
IPREEDGNKARE
MEVAICDADSE
DNOVRJVEPO,

VESECENEGODESIN
ARVNEBPROIKDRDO.

Zemljevid.

(Št. Jerko, Črnuče. — 13 točk.)

Davek.

(Voljč Štefan, Vič. — 14 točk.)

Po celoletnem predpisu, kolikor je do-
slej znan, odnosno po zadnjem konč-
nem predpisu, je plačati za leto 1927:

Termin plačila: 15. XI. 1927—25. I. 1928		Din p	
		Din	p
	stroški z zamud. obrest.	2.944	—
	poslovni promet	2.511	20
	zemljarina
	pridobnina
	hišna najmarina	3.663	25
	hišna razredarina
	dolg od lanskega leta	32.545	18
	dohodnina	10.105	19
	komorska doklada	260	—
	invalidski davek	520	—
	Skupaj	52.548	82
	Doslej je plačanega	4.787	42

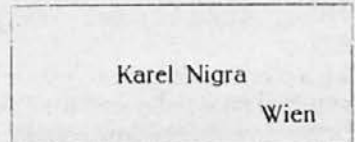
Knjige.

(A. D., Ljubljana. — 5 točk.)

Meško: Slike	33	Din
Erjavec: Spisi	23	»
Dostojevski: Besi	42	»
Molek: General Lavdon	17	»
Finžgar: Iz modernega sveta	65	»
Ribičič: Kokošji rod	21	»
Tolstoj: Knez Serebriani	60	»

Poselnica.

(Gorazd, Ljubljana. — 7 točk.)

Kakšen čin cerkvenega dostojanstva
ima ta človek?

Številnica.

(—zl—, Ljubljana. — 9 točk.)

12, 11, 6, 18 — I. 2, I. 3 — 24, 10,
IV. 3, 1 — 21, III. 4, 14 — II. — 13, II. 2,
5, —
— I. — 4, I. 3, 2, II. 2, VI. 1, V. 2 —
IV. — II. — III. 3, II. 2, VI. 3. —

Rešitve je pošiljali do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. Šent Vid nad Ljubljano.